

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών

Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΜΕΣΑ»

Ο πόλεμος στην Ουκρανία στον ελληνικό αριστερό Τύπο:

Μια συγκριτική ανάλυση της πλαισίωσης του πολέμου στην «ΑΥΓΗ» και στον
«ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ»

Θάνος Σαγιάς

Διπλωματική εργασία που κατατίθεται ως μέρος των απαιτήσεων του Προγράμματος
Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Δημοσιογραφία και Νέα Μέσα

Αθήνα, Αύγουστος, 2022

© ΕΚΠΑ, 2020

Η παρούσα διατριβή, η οποία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του ΠΜΣ «Δημοσιογραφία και Νέα Μέσα» και τα λοιπά αποτελέσματα της αντίστοιχης Διπλωματικής Εργασίας (ΔΕ) αποτελούν συνιδιοκτησία του ΕΚΠΑ και του/της φοιτητή/τριας, καθένας/μία από τους/τις οποίους/ες έχει το δικαίωμα ανεξάρτητης χρήσης και αναπαραγωγής τους (στο σύνολο ή τμηματικά) για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, σε κάθε περίπτωση αναφέροντας τον τίτλο και τον/την συγγραφέα και το ΕΚΠΑ όπου εκπονήθηκε η ΔΕ.

Ευχαριστώ θερμά τους επιβλέποντες καθηγητές Στέλιο Παπαθανασόπουλο και Αντώνη Αρμενάκη για την πολύτιμη βοήθειά τους.

Επίσης, οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στη Μυρσίνη Δογάνη και στον Γιώργο Κανδύλη για την ανεκτίμητη συμπαράσταση και την ουσιαστική βοήθεια που μου προσέφεραν καθ'όλη την διάρκεια της παρούσας έρευνας.

Περίληψη: Η παρούσα εργασία αφορά στην εξέταση του τρόπου παρουσίασης του πολέμου στην Ουκρανία από τον αριστερό ελληνικό Τύπο. Μελετώνται οι πλευρές των γεγονότων που έχουν γίνει ειδήσεις μέσω της θεωρίας της πλαισίωσης. Η ανάλυση των δημοσιευμάτων που συγκεντρώθηκαν γίνεται υπό το πρίσμα των θεωρητικών προσεγγίσεων της εικόνας των κρατών, του δημοσιογραφικού εθνοκεντρισμού και της επαλληλίας του πολιτικού συστήματος με τα μέσα ενημέρωσης. Αυτές οι προσεγγίσεις σε συνδυασμό με την εξέταση του ιστορικού πλαισίου των γεγονότων οδηγούν στην κατασκευή επιμέρους ερευνητικών ερωτημάτων που εξειδικεύουν το κεντρικό ερώτημα σχετικά με το είδος της πλαισίωσης που επιλέγουν οι δύο μεγαλύτερες εφημερίδες της Αριστεράς, «ΑΥΓΗ» και ο «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ». Η ανάλυση των αποτελεσμάτων φανερώνει την ύπαρξη εδραιωμένων εικόνων κρατών και ισχυρού δημοσιογραφικού εθνοκεντρισμού, φαινόμενα που ωστόσο εμφανίζονται με διαφορετικό τρόπο στις δύο εφημερίδες, εξαιτίας της μέριμνάς τους να ανταποκριθούν στην πολιτική γραμμή του ΣΥΡΙΖΑ και του ΚΚΕ.

Λέξεις-κλειδιά: πόλεμος, Ουκρανία, Ρωσία, ερμηνευτική πλαισίωση, αριστερός Τύπος, εικόνες κρατών.

Abstract: This study deals with the presentation of the war in Ukraine in the Greek left Press. The aspects of the events that have become news are examined through the theory of framing. The collected articles are analysed using the theoretical approaches of state images, ethnocentrism in journalism and press-party parallelism. In combination with the review of the historical context of the events, these approaches produce specific research questions that specialize the key question about the kind of frames that are selected by the two biggest newspapers of the Left, "AVGI" and "RIZOSPASTIS". The analysis of the results reveals the permanence of state images and strong ethnocentrism which emerge in different ways in the two newspapers, due to their effort to align with the political positions of SYRIZA and KKE.

Keywords: war, Ukraine, Russia, framing, left Press, state images.

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	7
2. Ιστορικό πλαίσιο	9
2.1 Εισαγωγή - Οδικός χάρτης κεφαλαίου	9
2.2 Ξέσπασμα του πολέμου	10
2.2.1 Το αφήγημα της Ρωσίας	11
2.2.2 Η πρώτη αντίδραση της Ουκρανίας	12
2.2.3 Κυρώσεις κατά της Ρωσίας	13
2.2.4 Ενέργεια	13
2.2.5 Ρωσία – Κίνα	14
2.2.6 Τουρκία	15
2.3 Ρωσική εισβολή στην Κριμαία	16
2.4 Διάλυση της ΕΣΣΔ και ανεξαρτητοποίηση της Ουκρανίας	18
2.5 Η θέση των κομμάτων ΣΥΡΙΖΑ και ΚΚΕ για τον πόλεμο	20
3. Θεωρητικό πλαίσιο	23
3.1 Εισαγωγή - Οδικός χάρτης κεφαλαίου	23
3.2 Εφημερίδες και Μέσα ενημέρωσης	23
3.2.1 Εμπορική και οικονομική διάσταση των ΜΜΕ	25
3.2.2 Αλληλεξάρτηση ΜΜΕ και πολιτικού συστήματος	26
3.3 Μηχανισμός κατασκευής ειδήσεων και Ημερήσια Θεματολογία	28
3.4 Η λογική του Μέσου και οργανωσιακές πρακτικές	31
3.4.1 Λογική του Μέσου	31
3.4.2 Οργανωσιακές πρακτικές	32
3.4.3 Ιδεολογικοί / πολιτιστικοί παράγοντες	32
3.5 Δημοσιογραφικός εθνοκεντρισμός	33
3.6 Εικόνα και εικόνες κρατών	34
3.7 Θεωρία ερμηνευτικών πλαισίων	38
3.7.1 Πλαίσια στην επικοινωνία	39
3.7.2 Ατομικά / γνωσιακά πλαίσια	40
3.7.3 Ερμηνευτικά πλαίσια	41
4. Μεθοδολογία έρευνας	43
4.1 Ερευνητικά ερωτήματα	43
4.2 Ποσοτική ανάλυση περιεχομένου	44
4.3 Μονάδα κωδικοποίησης	45
4.4 Δείγμα	45
4.5 Περιορισμοί έρευνας	45
4.6 Περιγραφή μεταβλητών	46
5. Απάντηση ερευνητικών ερωτημάτων και ανάλυση αποτελεσμάτων	50
6. Συμπεράσματα	71
Παράρτημα	75
Πρωτόκολλο κωδικοποίησης ποσοτικής ανάλυσης περιεχομένου	
Βιβλιογραφία	88

1. Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται τη θέση του αριστερού ελληνικού Τύπου γύρω από τον πόλεμο στην Ουκρανία κατά τον πρώτο μήνα της διεξαγωγής του. Συγκεκριμένα η μελέτη αφορά στη συγκριτική εξέταση των δημοσιευμάτων των εφημερίδων «Η ΑΥΓΗ» και «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ» από τις 25 Φεβρουαρίου, που αποτελεί την πρώτη ημέρα δημοσίευσης των εφημερίδων μετά την έναρξη του πολέμου, έως και τις 26 Μαρτίου. Το κεντρικό ερώτημα είναι ποια ερμηνευτική πλαισίωση (framing) επιλέγουν οι δύο εφημερίδες στην παρουσίαση του πολέμου.

Αφορμή για την επιλογή της εξέτασης της παρουσίασης του πολέμου μέσα από τα δύο συγκεκριμένα έντυπα, αποτέλεσε αρχικά το ίδιο το γεγονός, καθώς ήταν κυρίαρχο ζήτημα στην ειδησεογραφία. Πρόκειται για ένα πεδίο το οποίο σχετίζεται με την επαγγελματική ενασχόλησή μου στη δημοσιογραφία. Ο πόλεμος στην Ουκρανία αποτελεί την πρώτη πολεμική σύρραξη στην Ευρώπη μετά το 1999 και τους βομβαρδισμούς στη Σερβία και έφερε στο φως κρίσιμα ερωτήματα που αφορούν στη θέση της Αριστεράς και στον ρόλο που κλήθηκε να πάρει, σε σχέση με αυτόν. Ο κυρίαρχος λόγος έθεσε την αριστερά και ιδιαίτερα τους δύο κύριους εκφραστές της στο κομματικό σύστημα (ΣΥΡΙΖΑ και ΚΚΕ), στο επίκεντρο της πολιτικής σύγκρουσης, καλώντας τη να καταδικάσει τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία. Οι απαντήσεις που κλήθηκαν να δώσουν τα δύο κόμματα και ο τρόπος που τοποθετήθηκαν στον δημόσιο λόγο συνιστά το κύριο ερευνητικό ενδιαφέρον και την αναζήτηση της παρούσας εργασίας. Η επιλογή των δύο εφημερίδων έγινε καθώς στην «ΑΥΓΗ» ισχυρός μέτοχος είναι ο ΣΥΡΙΖΑ και ο «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ» αποτελεί σύμφωνα, με την ταυτότητά της εφημερίδας, πολιτικό όργανο του ΚΚΕ.

Καθώς το αντιπολεμικό κίνημα στην Ελλάδα έχει συνδεθεί με τον ευρύτερο πολιτικό χώρο της Αριστεράς, η παρούσα εργασία εξετάζει την παρουσίαση του πολέμου από τις δύο εφημερίδες στο κοινό τους. Το κοινό αυτό, διαφέρει μεταξύ των δύο εφημερίδων, ταυτόχρονα αποτελεί σε έναν βαθμό μέρος του αντιπολεμικού κινήματος. Με λίγα λόγια εξετάζεται ποιες πλευρές των γεγονότων του πολέμου επιλέγει η κάθε εφημερίδα να αναδείξει και πώς αυτή η επιλογή σχετίζεται με τις θέσεις του ΣΥΡΙΖΑ και του ΚΚΕ.

Για την πληρέστερη προσέγγιση του πολέμου επιλέχθηκε η παρουσίαση του ιστορικού πλαισίου (Κεφ. 2) των ήδη διαμορφωμένων σχέσεων μεταξύ της Ουκρανίας και της Ρωσίας, ενώ εξετάζεται και η θέση που πήραν αναφορικά με τον πόλεμο ισχυροί κρατικοί δρώντες και διεθνείς οργανισμοί. Ακόμη, παρουσιάζεται ο ρόλος που διαδραματίζει το ενεργειακό ζήτημα, ως αποτέλεσμα των συνέπειών της πολεμικής σύρραξης. Επιπλέον, καθώς η παράθεση του ιστορικού πλαισίου αφορά στη δημοσιογραφική κάλυψη δύο εφημερίδων που συνδέονται με δύο κόμματα που τοποθετούνται στον χώρο της Αριστεράς, επιχειρείται μία σύντομη παρουσίαση των θέσεων του ΣΥΡΙΖΑ και του ΚΚΕ σε σχέση με τον πόλεμο.

Η κατανόηση των θέσεων που εκφράστηκαν από τα δύο κόμματα μέσω των εφημερίδων «Η ΑΥΓΗ» και «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ» στηρίχθηκε σε μια σειρά από θεωρητικά εργαλεία τα οποία χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα εργασία (Κεφ. 3). Κύριο εργαλείο της ανάλυσης είναι η θεωρία της ερμηνευτικής πλαισίωσης, ενώ παράλληλα χρησιμοποιούνται θεωρητικές προσεγγίσεις για την αλληλεξάρτηση μεταξύ των ΜΜΕ και του πολιτικού - κομματικού συστήματος σε συνδυασμό με τον μηχανισμό κατασκευής των ειδήσεων και την ημερήσια θεματολογία. Σημαντικό εργαλείο στην ανάλυση των δημοσιευμάτων αποτελεί επιπλέον και η θεωρία του εθνοκεντρισμού των ΜΜΕ, σε συνδυασμό με τις προσεγγίσεις για τη δόμηση της εικόνας του κράτους στον Τύπο.

Στη συνέχεια (Κεφ. 4) αποτυπώνονται τα ειδικότερα ερευνητικά ερωτήματα που προέκυψαν από την ιστορική και τη θεωρητική διαπραγμάτευση και περιγράφεται το πρωτόκολλο ποσοτικής ανάλυσης περιεχομένου που χρησιμοποιήθηκε. Για τη δημιουργία του εν λόγω εργαλείου χρησιμοποιείται ένα σύστημα εμπειρικά θεμελιωμένων τυπολογιών, η εξαγωγή των οποίων εδράζεται στο υπό μελέτη περιεχόμενο του υλικού των εφημερίδων καθώς και σε ορισμένα θεωρητικά θεμελιωμένα τυπολογικά συστήματα. Η κατασκευή του εργαλείου έγινε με τη χρήση του στατιστικού προγράμματος SPSS 26.

Στη συνέχεια (Κεφ. 5) μέρος γίνεται η αναλυτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ποσοτικής ανάλυσης περιεχομένου του υλικού σε σύνδεση με τα θεωρητικά εργαλεία. Η εργασία κλείνει (Κεφ. 6) με τα συμπεράσματα και την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων, καθώς και ορισμένες σκέψεις για μελλοντική διερεύνηση.

2. Ιστορικό πλαίσιο

2.1. Εισαγωγή - Οδικός χάρτης κεφαλαίου

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζεται το ιστορικό πλαίσιο των γεγονότων μέσα στα οποία εξελίχθηκε η έρευνα. Η παρούσα μελέτη αφορά στη διερεύνηση της δημοσιογραφικής κάλυψης του πολέμου από τα ελληνικά έντυπα «Η ΑΥΓΗ και «Ριζοσπάστης», συνεπώς η παράθεση του ιστορικού πλαισίου γίνεται υπό το πρίσμα της αναζήτησης αναδυόμενων ερευνητικών ερωτημάτων σχετικά με τη δημοσιογραφική κάλυψη.

Στο πρώτο μέρος του κεφαλαίου παρουσιάζεται το ξέσπασμα του πολέμου σε συνδυασμό με τις διπλωματικές διεργασίες που πυροδότησε. Επιπλέον, γίνεται μια συνοπτική περιγραφή των πρώτων επιπτώσεων που δέχτηκε η Ρωσία μετά την εισβολή (επιβολή κυρώσεων και περιορισμών), περιγράφεται ο ρόλος που διαδραματίζει το ενεργειακό ζήτημα, σε συνδυασμό με την απεύθυνση της Ρωσίας προς την Κίνα και την αναθέρμανση των διπλωματικών τους σχέσεων. Ακόμα, παρουσιάζεται και η στάση της Τουρκίας η οποία αποτελεί έναν από τους ισχυρούς κρατικούς δρώντες στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο και ταυτόχρονα διατηρεί ισχυρές σχέσεις με την Ρωσία και με την Ουκρανία, ενώ η ορατότητα της στα ελληνικά μέσα ενημέρωσης είναι αυξημένη λόγω των ανταγωνιστικών ελληνοτουρκικών σχέσεων.

Στο τρίτο μέρος γίνεται μια σύντομη καταγραφή των σημαντικών γεγονότων στις σχέσεις μεταξύ της Ρωσίας και της Ουκρανίας τα οποία έλαβαν χώρα από την ημέρα της ρωσικής εισβολής στην Κριμαία το 2014, μέχρι και την έναρξη των συγκρούσεων στο ουκρανικό έδαφος στις 24/02/2022.

Το τέταρτο μέρος πραγματοποιεί μια σύντομη ιστορική αναδρομή από την ανεξαρτητοποίηση της Ουκρανίας από την ΕΣΣΔ το 1991 και φτάνει έως τη ρωσική κατάληψη της Κριμαίας το 2014, μέσα από το πρίσμα των διπλωματικών διενέξεων ανάμεσα σε Μόσχα και Κίεβο.

Στο πέμπτο και τελευταίο μέρος του παρόντος κεφαλαίου παρουσιάζεται η θέση του ΣΥΡΙΖΑ και του ΚΚΕ σε σχέση με τον πόλεμο στην Ουκρανία.

2.2. Ξέσπασμα του πολέμου

Η έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία, με την εισβολή της Ρωσίας στις 24 Φεβρουαρίου του 2022, διατάραξε τις ισορροπίες στο διεθνές σύστημα κρατών. Η ρωσική εισβολή, η οποία πραγματοποιήθηκε υπό την επίκληση της «αποστρατιωτικοποίησης και αποναζιστικοποίησης της Ουκρανίας», προκάλεσε την επανενεργοποίηση του NATO με στρατιωτικούς όρους, καθώς και την ανάδειξη νέων συμμαχιών, αλλά και τη σύσφιξη παλαιότερων. Υπό αυτές τις συνθήκες, μεγάλα πρακτορεία ειδήσεων και διεθνή μέσα ενημέρωσης έκαναν λόγο ακόμα και για το ενδεχόμενο ενός Παγκοσμίου Πολέμου¹.

Το NATO τάχθηκε εξαρχής στο πλευρό της Ουκρανίας, ενώ στην ίδια πλευρά στάθηκε και η Ευρωπαϊκή Ένωση με λίγες εξαιρέσεις, όπως η μικρή διαφοροποίηση της Ουγγαρίας. Στο «Δυτικό μπλοκ²», πρωτοστάτησαν οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής μαζί με τη Μεγάλη Βρετανία οι οποίες αποτελούν άλλωστε και μέλη της Βορειοατλαντικής συμμαχίας. Με αυτές συντάχθηκαν λαμβάνοντας πιο περιφερειακό ρόλο χώρες όπως η Ιαπωνία, ο Καναδάς, η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία.

Στην αντίθετη πλευρά, η Ρωσία στράφηκε προς την Ανατολή εξασφαλίζοντας προνομιακές συνομιλίες με την Κίνα, η οποία με το ξέσπασμα του πολέμου κράτησε σχετικά ουδέτερη στάση, αποφεύγοντας να χρησιμοποιήσει τον όρο «εισβολή». Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου η

¹ «Independent»: <https://www.independent.co.uk/news/world/russian-invasion-ukraine-world-war-three-b2022200.html>

«NBC News»: <https://www.nbcnews.com/news/world/world-war-iii-may-already-started-russian-invasion-zelensky-says-rcna19967>

«The Guardian»: <https://www.theguardian.com/business/2022/may/24/ukraine-invasion-may-be-start-of-third-world-war-says-george-soros>

² Ο όρος «δυτικό μπλοκ» αναφέρεται εδώ στον συνασπισμό χωρών και διεθνών οργανισμών όπως ΕΕ, ΗΠΑ, Μεγάλη Βρετανία, Ιαπωνία, Καναδάς, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία, Ταϊβάν. Αντίστοιχα ο όρος «ανατολικό μπλοκ» αναφέρεται στη Ρωσία και στις χώρες που εντάσσονταν στην ΕΣΣΔ. Το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου επέφερε μεγάλες αλλαγές στη δομή του διεθνούς συστήματος κρατών καθώς υποχωρούν οι παλαιές ευρωπαϊκές Μεγάλες Δυνάμεις και ταυτόχρονα αναδεικνύονται δύο νέες υπερδυνάμεις, οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ. Μετά το 1945 δημιουργούνται δύο αντίπαλα κέντρα ισχύος ή αλλιώς ένα διεθνές διπολικό σύστημα. Αυτό χωρίζεται στον δυτικό συνασπισμό όπου κυρίαρχος είναι οι ΗΠΑ και σε αυτόν εντάσσονται κράτη της Δυτικής Ευρώπης, ο Καναδάς, η Αυστραλία, η Νέα Ζηλανδία και από την άλλη στον ανατολικό συνασπισμό, όπου κυριαρχεί η ΕΣΣΔ. Σε αυτόν περιλαμβάνονται η Πολωνία, η Τσεχοσλοβακία, η Ουγγαρία, η Ρουμανία, η Βουλγαρία κ.ά. Σημείο σύγκρουσης των δύο συνασπισμών αποτελεί η ιδεολογική αντιπαράθεση σχετικά με την αποτελεσματικότερη οργάνωση κοινωνίας. Απότοκο αυτή της αντιπαράθεσης είναι και η ψυχροπολεμική περίοδος. Ο έντονος ανταγωνισμός των δύο μεγάλων συνασπισμών διήρκεσε με διακυμάνσεις σε ολόκληρη τη μεταπολεμική εποχή.

Κίνα προσέγγισε τις θέσεις της Μόσχας καθώς την ίδια περίοδο αυξήθηκε και η πίεση των ΗΠΑ, οι οποίες ζητούσαν επισταμένως από το Πεκίνο να μην προσφέρει χείρα οικονομικής βοήθειας στη Ρωσία.

Η πολεμική σύρραξη στην Ουκρανία, πυροδότησε ένταση στις διπλωματικές σχέσεις μεταξύ της Κίνας και της Ταϊβάν, ενώ η παράλληλα η Τουρκία επιζήτησε από νωρίς να παίξει κομβικό ρόλο στις διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο εμπόλεμων χωρών. Χώρες οι οποίες εξάγουν πετρέλαιο και ορυκτά καύσιμα, όπως η Σαουδική Αραβία, τηρούν στάση αναμονής³ ενώ και η Ινδία⁴, έχοντας στενούς διπλωματικούς δεσμούς με τη Ρωσία, απέχει από τις αρχικές κυρώσεις κατά της Μόσχας, προσπαθώντας να διατηρήσει μια πιο ουδέτερη στάση.

2.2.1. Το αφήγημα της Ρωσίας

Ο πρόεδρος της Ρωσίας, Βλαντίμιρ Πούτιν, με διάγγελμά του αναφορικά με την εισβολή στην Ουκρανία στις 24/02/2022 προσπάθησε να εξηγήσει τους λόγους για τους οποίους προχώρησε στην «ειδική στρατιωτική επιχείρηση» και απέφυγε να χρησιμοποιήσει τον όρο «πόλεμος», υποστηρίζοντας ότι στόχος είναι η προστασία του ρωσόφωνου πληθυσμού της Ουκρανίας και ότι οι συνθήκες διαβίωσης τους απαιτούσαν ουσιαστική δράση από την πλευρά της Ρωσίας. «Στόχος είναι η αποστρατιωτικοποίηση και αποναζιστικοποίηση της Ουκρανίας», δήλωσε ο ίδιος σε μια προσπάθεια να εξηγήσει τους λόγους που οδήγησαν τη Ρωσία να εισβάλει στην Ουκρανία:

«Οι περιστάσεις απαιτούν αποφασιστική και άμεση δράση από εμάς. Οι Λαϊκές Δημοκρατίες του Ντονμπάς ζήτησαν τη βοήθεια της Ρωσίας. Σύμφωνα με το αρ. 51 παράγραφος 7 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και με τη συγκατάθεση του Ομοσπονδιακού Συμβουλίου της Ρωσίας και σύμφωνα με την επικυρωμένη συμφωνία της 22ης Φεβρουαρίου για την φιλία και την αμοιβαία συνεργασία με τη Λαϊκή Δημοκρατία του Ντονέτσκ και τη Λαϊκή Δημοκρατία του Λουγκάνσκ αποφάσισα να διεξαχθεί μια ειδική στρατιωτική επιχείρηση. Στόχος της είναι η προστασία των πολιτών που επί οχτώ χρόνια υποφέρουν από την καταπίεση και

³ Financial Times: <https://www.ft.com/content/5e3b0998-705f-46c4-8010-9972b3c8a847>

⁴ The Wall Street Journal: <https://www.wsj.com/articles/india-avoids-condemning-russias-invasion-of-ukraine-despite-u-s-pressure-11645795824>

τη γενοκτονία από το καθεστώς του Κιέβου. Στόχος είναι η αποστρατιωτικοποίηση και αποναζιστικοποίηση της Ουκρανίας. Θα ασκήσουμε διώξεις εναντίον εκείνων που έχουν πραγματοποιήσει αναρίθμητες σφαγές»⁵.

2.2.2. Η πρώτη αντίδραση της Ουκρανίας

Τα πρώτα λόγια του Προέδρου της Ουκρανίας Βολοντίμιρ Ζελένσκι μετά την εισβολή είναι:

«Σήμερα γράφτηκε ιστορία. Η σημερινή ημέρα θα μείνει στην ιστορία διαφορετικά για εμάς και για τη Ρωσία. Η Ρωσία επιτέθηκε στο κράτος μας. Ούτε η ναζιστική Γερμανία δεν μας είχε επιτεθεί με τέτοια πονηριά»⁶.

Στην συνέχεια, ο Βολοντίμιρ Ζελένσκι κάλεσε σε γενική επιστράτευση, κήρυξε στρατιωτικό νόμο σε όλη την χώρα και διέκοψε τις διπλωματικές σχέσεις με τη Ρωσία. Παράλληλα, μία από τις πρώτες διπλωματικές κινήσεις του Ουκρανού προέδρου ήταν να ζητήσει βοήθεια από τη Δύση.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο παραλληλισμός της Ρωσίας με τη ναζιστική Γερμανία είναι μία κατηγορία που χρησιμοποίησε η Ουκρανία ήδη από το 2014 και την εισβολή της Ρωσίας στην Κριμαία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα χρήσης της ναζιστικής μεταφοράς αποτελεί η δήλωση του Βολοντίμιρ Ζελένσκι σύμφωνα με την οποία, *«η Ρωσία επιτέθηκε βδελυρά στο κράτος μας νωρίς σήμερα το πρωί, όπως έκανε η ναζιστική Γερμανία κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου»*. Με την παραπάνω δήλωση Ουκρανός πρόεδρος προτρέπει όλους τους Ρώσους *«που δεν έχουν ακόμη χάσει τη συνείδησή τους»* να βγουν στους δρόμους για να διαμαρτυρηθούν κατά του πολέμου. *«Οι χώρες μας στέκονται σε διαφορετικές πλευρές της παγκόσμιας ιστορίας. Η Ρωσία στέκεται στο μονοπάτι του κακού»*, συμπληρώνει μεταξύ άλλων την πρώτη ημέρα της πολεμικής σύρραξης⁷.

⁵ Διάγγελμα Πούτιν: <https://www.bbc.com/news/av/world-60505319>

⁶ Δήλωση Ζελένσκι: https://edition.cnn.com/europe/live-news/ukraine-russia-news-02-24-22-intl/h_12b5345ad5d6402d1e2fe5d9f90692f1

⁷ Αντίδραση Ζελένσκι <https://www.ft.com/content/6930cebb-9c20-4ae2-bd58-8a2fc78e7cd4>

Από το διάγγελμα Πούτιν και τη δήλωση Ζελένσκι γίνεται αντιληπτό ότι οι δύο πρόεδροι προσπαθούν να δώσουν μια συγκεκριμένη εικόνα για την αντίπαλη χώρα, ώστε να εξυπηρετηθεί το αφήγημα του καθενός.

2.2.3. Κυρώσεις κατά της Ρωσίας

Με την έναρξη του πολέμου, καταγράφεται και η πρώτη αντίδραση του «δυτικού μπλοκ» (ΕΕ, ΗΠΑ, Μεγάλη Βρετανία, Ιαπωνία, Καναδάς, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία, Ταϊβάν). Αυτή, μετουσιώνεται σε ένα πρώτο πακέτο οικονομικών κυρώσεων κατά της Ρωσίας.

Οι κυρώσεις, με ορισμένες διαφορές μεταξύ των χωρών του «δυτικού μπλοκ» και της ΕΕ, αφορούν στον χρηματοοικονομικό κλάδο, στην ενέργεια, στις μεταφορές, στις εξαγωγές καθώς επίσης και στην πολιτική χορήγησης βίζας σε Ρώσους πολίτες. Επίσης αποφασίζεται να αφαιρεθεί η δυνατότητα σε Ρώσους πολίτες οι οποίοι έχουν περιουσιακά στοιχεία εκτός της χώρας τους, να τα διαχειριστούν.

Με το πέρασμα του χρόνου και την συνέχιση του πολέμου, τα πακέτα κυρώσεων που ανακοινώνει η Δύση αυξάνονται⁸, και μαζί με αυτά μεγαλώνει η λίστα με τα ονόματα των Ρώσων πολιτών στους οποίους επιβάλλονταν περιορισμοί. Ταυτόχρονα αυξανόταν και το πλήθος των περιορισμών που αντιμετώπιζαν οι ίδιοι⁹.

2.2.4. Ενέργεια

Οι κυρώσεις κατά της Ρωσίας που αφορούσαν στον τομέα της ενέργειας αποτέλεσαν κύρια αιτία διαφοροποίησης και ζήτημα διαπραγμάτευσης εντός του «δυτικού μπλοκ». Βασική διεγκυστίδα μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ αποτέλεσε η διακοπή εισαγωγής του φυσικού αερίου στην Ευρώπη από τη Ρωσία, με δεδομένη την ενεργειακή εξάρτηση μεγάλου μέρους της ευρωπαϊκής ηπείρου και ιδιαίτερα της Γερμανίας. Ειδικότερα, πριν από το ξέσπασμα του πολέμου στην Ουκρανία, η Γερμανία κατανάλωνε το 55% του συνόλου των εισαγωγών φυσικού αερίου από τη

⁸ Μέχρι τις 26 Μαρτίου 2022 που σταματά η έρευνα της παρούσας εργασίας, είχαν ανακοινωθεί, από τη Δύση, συνολικά τέσσερα πακέτα κυρώσεων κατά της Ρωσίας.

⁹ Κομμισιόν: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/european-council-conclusions-russias-unprovoked-and-unjustified-military-aggression-against-ukraine-2022-02-24_en

Ρωσία προς την Ευρώπη¹⁰. Αυτή η ενεργειακή εξάρτηση έχει ως αποτέλεσμα την καθυστέρηση επιβολής περιορισμών στην εισαγωγή ενέργειας στην Ε.Ε., καθώς κάτι τέτοιο θα προκαλούσε μείζον έλλειμα ενεργειακής κάλυψης της Γερμανίας και συνακόλουθα της Ευρώπης.

Ωστόσο, σειρά αποφάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δημιούργησαν έναν ευρωπαϊκό «οδικό χάρτη» σταδιακής απεξάρτησης από τα ρωσικά ορυκτά καύσιμα και το φυσικό αέριο, με την ταυτόχρονη αντικατάστασή τους από την ανάπτυξη υποδομών της «πράσινης» ενέργειας, σε συνδυασμό με την παράλληλη αύξηση των εισαγωγών υδροποιημένου φυσικού αερίου LNG. Επιπρόσθετα, η Κομισιόν έλαβε αποφάσεις που αφορούν στην αποθήκευση φυσικού αερίου από κάθε χώρα-μέλος της ΕΕ, ενόψει του χειμώνα¹¹.

2.2.5. Ρωσία – Κίνα

Όπως αναφέρεται στην δεύτερη ενότητα του παρόντος κεφαλαίου, το ξέσπασμα του πολέμου στην Ουκρανία αποτέλεσε αφορμή για τη σύσφιξη των διπλωματικών και ενεργειακών σχέσεων μεταξύ νέων και παλιών συμμάχων. Στην ανακοίνωση των δυτικών κυρώσεων κατά της Ρωσίας, η Μόσχα στράφηκε προς την Ανατολή. Ήδη από τις πρώτες ημέρες των δυτικών περιορισμών που δρομολογήθηκαν εναντίον της Ρωσίας, αναδείχθηκε η πρόθεση της τελευταίας για ανακατεύθυνση του μελλοντικού πλεονάζοντος ενεργειακού αποθέματος προς την Κίνα.

Άλλωστε η σταδιακή προεργασία εμβάθυνσης των διπλωματικών σχέσεων μεταξύ Ρωσίας και Κίνας φάνηκε και από το γεγονός ότι η δεύτερη επέλεξε την αρχικά ουδέτερη στάση αναφορικά με την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, αναφέροντας μέσω του Κινέζου υπουργού Εξωτερικών, Γουάνγκ Γι, ότι:

«η κυριαρχία και η εδαφική ακεραιότητα όλων των χωρών πρέπει να προστατεύονται, συμπεριλαμβανομένης της Ουκρανίας. Ρωσία και Ουκρανία θα πρέπει να επιστρέψουν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων»¹².

¹⁰ Ενεργειακή εξάρτηση Γερμανίας: <https://www.theguardian.com/world/2022/jul/21/how-reliant-is-germany-and-europe-russian-gas-nord-stream>

¹¹ Κομισιόν: : https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_1511

¹² Δήλωση Κινέζου ΥΠΕΞ: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/feb/25/war-in-ukraine-china-russia-beijing-alliance-moscow-invasion>

Η ουδέτερη στάση της Κίνας δεν προέκυψε από το μηδέν. Οι διπλωματικές διεργασίες μεταξύ της Μόσχας και του Πεκίνου είχαν ήδη αναθερμανθεί από την περίοδο της ρωσικής εισβολής στην Κριμαία. Στις 4 Φεβρουαρίου του 2022, είκοσι ημέρες πριν ξεκινήσει ο πόλεμος στην Ουκρανία, πραγματοποιήθηκε η πρώτη συνάντηση μεταξύ του Κινέζου πρόεδρου Σι Τζιπίνγκ και του Ρώσου ομολόγου του, Βλαντίμιρ Πούτιν, μετά από δύο χρόνια. Αποτέλεσμα της εν λόγω συνάντησης ήταν το κοινό ανακοινωθέν στο οποίο αναφερόταν μεταξύ άλλων ότι η συνεργασία μεταξύ Κίνας και Ρωσίας, η οποία ενισχύεται για δεκαετίες, πλέον «δεν έχει όρια»¹³.

2.2.6. Τουρκία

Από την πρώτη στιγμή της ρωσικής εισβολής, η Τουρκία προσπάθησε να εκμεταλλευτεί τα γεγονότα και να λάβει σημαίνοντα ρόλο στις διαπραγματεύσεις μεταξύ Μόσχας και Κιέβου. Χαρακτηριστικό δείγμα αυτής της στάσης είναι το γεγονός ότι η Άγκυρα, αν και χαρακτήρισε ως πόλεμο την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, το έκανε καθυστερημένα σε σχέση με το ΝΑΤΟ. Επιπλέον, η Τουρκία δεν έκλεισε τον εναέριο χώρο της στα ρωσικά αεροπλάνα, όπως έκανε το δυτικό μπλοκ, δηλώνοντας ταυτόχρονα μέσω του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν ότι η Τουρκία δεν είναι διατεθειμένη να θυσιάσει τα «εθνικά συμφέροντά»¹⁴ της.

Το πρώτο επιτυχημένο αποτέλεσμα του ειρηνευτικού ρόλου που ανέλαβε η Τουρκία ήταν η τριμερής συνάντηση των υπουργών Εξωτερικών της Ρωσίας, της Ουκρανίας και της Τουρκίας, στην Αττάλεια στις αρχές Μαρτίου, με στόχο τη διπλωματική διέξοδο στον πόλεμο. Αν και οι διαπραγματεύσεις δεν είχαν ουσιαστικό αποτέλεσμα, το γεγονός και μόνο ότι οι συνομιλίες πραγματοποιήθηκαν σε τουρκικό έδαφος αποτυπώνει την διπλωματική επιτυχία της Άγκυρας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Τουρκία έχει πραγματοποιήσει σημαντικές επενδύσεις στην Ουκρανία, με το διμερές εμπόριο να αγγίζει τα 5,5 δισ. τουρκικές λίρες το 2020 ενώ έχει υποστηρίξει σθεναρά τις αξιώσεις του Κιέβου στην Κριμαία, που προσαρτήθηκε από τη Ρωσία το 2014.

Η επιδεξιότητα της τουρκικής διπλωματίας αναδεικνύεται εάν τοποθετηθεί στο ευρύτερο πλαίσιο των ρωσοτουρκικών και τουρκοουκρανικών σχέσεων. Παρά το γεγονός ότι για τη

¹³ Κοινό ανακοινωθέν Ρωσίας-Κίνας: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/feb/25/war-in-ukraine-china-russia-beijing-alliance-moscow-invasion>

¹⁴ Ερντογάν: <https://www.reuters.com/world/erdogan-says-turkey-cannot-abandon-ties-with-russia-or-ukraine-2022-02-28/>

Μόσχα και την Άγκυρα η Συρία¹⁵, η Λιβύη και το Ναγκόρνο-Καραμπάχ, αποτελούν ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής τους στα οποία δεν συμβαδίζουν, η Τουρκία έχει αγοράσει ρωσικά συστήματα αντιπυραυλικής άμυνας ενάντια στις επιθυμίες των εταίρων της στο NATO, ενώ παράλληλα εξαρτάται ενεργειακά από τη Ρωσία, καθώς εισάγει το 44% του φυσικού αερίου που χρειάζεται. Επιπλέον, οι Ρώσοι πολίτες αποτελούν το 19% των τουριστών που επισκέπτονται την Τουρκία.

Από την άλλη μεριά, ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν τον Φεβρουάριο επισκέφθηκε το Κίεβο υπογράφοντας συμφωνία για την επέκταση της παραγωγής drone στην Ουκρανία. Η χρήση τουρκικών μη επανδρωμένων αεροσκαφών Bayraktar TB2 στον πόλεμο υπήρξε σαφής πηγή έντασης με τη Ρωσία¹⁶.

2.3. Ρωσική εισβολή στην Κριμαία

Οι ενεργειακές διαμάχες μεταξύ της Ρωσίας και της Ουκρανίας ξεκίνησαν ήδη από τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτητοποίησης της δεύτερης. Επαναλήφθηκαν με τον χειμώνα του 2005-2006 και του 2007-2008, μετά την «Πορτοκαλί Επανάσταση» και την εκλογή του Βίκτορ Γιουσένκο ως Προέδρου της Ουκρανίας το Δεκέμβριο του 2004, γεγονός το οποίο άλλαξε τη στάση του Κιέβου το οποίο πλέον κοιτούσε προς τη Δύση και το NATO. Με την εκλογή Γιουσένκο ο προσανατολισμός της Ουκρανίας στρέφεται προς τη Δύση με στόχο την ενσωμάτωση στους ευρωατλαντικούς θεσμούς και την ταυτόχρονη απομάκρυνση από τη σφαίρα επιρροής της Μόσχας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την επιβολή εμπορικών περιορισμών σε ουκρανικά προϊόντα από ρωσικής πλευράς¹⁷.

Τον Φεβρουάριο του 2010, η προεδρική εκλογή του φιλορώσου Βίκτορ Γιανουκόβιτς, αποκατέστησε εν μέρει τις σχέσεις μεταξύ της Ρωσίας και της Ουκρανίας. Ο Βίκτορ Γιανουκόβιτς

¹⁵ Υπενθυμίζεται η κρίση στις σχέσεις των δύο χωρών μετά την κατάρριψη του ρωσικού στρατιωτικού αεροσκάφους από την Τουρκία το 2015.

¹⁶ Turkey walks a diplomatic tightrope in Russia-Ukraine war <https://www.france24.com/en/live-news/20220303-turkey-walks-a-diplomatic-tightrope-in-russia-ukraine-war>

¹⁷ Trading insults, A trade war sputters as the tussle over Ukraine's future intensifies', The Economist, 24 August 2013

το Νοέμβριο του 2013 ανακοινώνει ότι αναστέλλονται οι εργασίες για τη Συμφωνία Σύνδεσης με την ΕΕ, τασσόμενος ταυτόχρονα υπέρ της ένταξης της Ουκρανίας στην Τελωνειακή Ένωση που προωθούσε η Ρωσία. Ως αντάλλαγμα, η Ουκρανία θα λάμβανε μείωση στην τιμή του φυσικού αερίου καθώς επίσης και δάνειο, ύψους 15 δισ. δολαρίων από τη Μόσχα.

Η εν λόγω πολιτική απόφαση προκάλεσε διαδηλώσεις και διαμαρτυρίες στην πλατεία Ανεξαρτησίας του Κιέβου, οι οποίες οδήγησαν σε μία σειρά γεγονότων με κατάληξη τη ρωσική στρατιωτική εισβολή και κατάληψη της ουκρανικής μέχρι τότε Κριμαίας. Οι συγκρούσεις εντός της Ουκρανίας κλιμακώθηκαν μέχρι τον Ιανουάριο του 2014, όταν με αφορμή τη ψήφιση νόμων κατά των συγκεντρώσεων, αντικυβερνητικοί διαδηλωτές κατέλαβαν κυβερνητικά κτίρια στο Κίεβο. Παρά την υπογραφή συμφωνίας μεταξύ Γιανουκόβιτς και αντιπολίτευσης τον Φεβρουάριο του ίδιου έτους για τον τερματισμό της βίας με την υιοθέτηση του Συντάγματος του 2004, το οποίο προέβλεπε μειωμένες προεδρικές αρμοδιότητες και διενέργεια πρόωρων εκλογών, μέρος των αντικυβερνητικών επέμενε στην παραίτηση Γιανουκόβιτς.

Μετά την ανατροπή του φιλωρώσου Ουκρανού προέδρου, η μεταβατική κυβέρνηση συνεργασίας αποτελείτο από κεντροδεξιά κόμματα, το ακροδεξιό κόμμα Σβόμποντα, φιλοευρωπαϊκούς κοινοβουλευτικούς συνασπισμούς και ανεξάρτητους βουλευτές. Στη συνέχεια, τον νομοσχέδιο το οποίο περιόριζε τα δικαιώματα των μειονοτήτων, προκάλεσε έντονες διαμαρτυρίες και διαδηλώσεις της ρωσικής μειονότητας κυρίως σε περιοχές της νοτιοανατολικής Ουκρανίας όπως το Χάρκοβο, το Ντονέτσκ, τη Μαριούπολη και την Οδησό (Dokos 2014:3).

Ένας νέος γύρος διαδοχικών κρίσεων προέκυψε έτσι και στις σχέσεις Ρωσίας και Ουκρανίας.

Τον Μάρτιο του 2014 ο πρόεδρος της Ρωσίας, επικαλούμενος την προστασία των Ρώσων της της Κριμαίας αποφάσισε την εισβολή και κατάληψη της εν λόγω περιοχής. Με το δημοψήφισμα της 16ης Μαρτίου, το Κοινοβούλιο της Κριμαίας αποφάσισε μονομερώς την ένωση με τη Ρωσία, ενώ στη συνέχεια υπογράφηκε η συνθήκη ένταξης της χερσονήσου στη Ρωσία.

Το επόμενο διάστημα οι διαδηλώσεις ρωσόφωνων αυτονομιστών συνεχίστηκαν, με αίτημα την ανεξαρτησία ή την ένωση των ανατολικών ουκρανικών επαρχιών με τη Ρωσία. Στο Ντονέτσκ και στο Λουγκάνσκ η ένταση κλιμακώθηκε με χαρακτηριστικά στρατιωτικής σύγκρουσης. Τα

γεγονότα οδήγησαν σε συμφωνία για κατάπαυση του πυρός στις 5 Σεπτεμβρίου του 2014 (Πρωτόκολλο Μινσκ Ι), ωστόσο αυτή δεν τηρήθηκε και οι συγκρούσεις συνεχίστηκαν με μεγάλη ένταση¹⁸.

Τον Φεβρουάριο του 2015, κατά τη σύνοδο των ηγετών Ρωσίας, Ουκρανίας, Γερμανίας και Γαλλίας υπογράφηκε η δεύτερη συμφωνία εκχειρίδας (Πρωτόκολλο Μινσκ ΙΙ) η οποία προέβλεπε κατάπαυση του πυρός και απόσυρση των βαρέων όπλων των αντιμαχόμενων πλευρών, καθώς επίσης και την επιστροφή του ελέγχου των συνόρων Ουκρανίας – Ρωσίας από τη Μόσχα στο Κίεβο. Επιπλέον με βάση τη συμφωνία θα έπρεπε να αποχωρήσουν οι δυνάμεις των μισθοφόρων να αποκατασταθούν οι πολιτικές και οικονομικές επαφές των αυτονομημένων περιοχών με την υπόλοιπη ουκρανική επικράτεια. Τέλος, προβλεπόταν και συνταγματική μεταρρύθμιση μέχρι το τέλος του 2015¹⁹.

2.4. Διάλυση της ΕΣΣΔ και ανεξαρτητοποίηση της Ουκρανίας

Η κρίση της Κριμαίας δεν προέκυψε εν κενώ. Εντάσσεται στην εξέλιξη των σχέσεων Μόσχας - Κιέβου από την ανεξαρτητοποίηση της Ουκρανίας έως το 2014. Η Ουκρανία ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος τον Αύγουστο του 1991 και στις 8 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους, με τη Συμφωνία της Μπιελοβιέζα, οι πρόεδροι της Ρωσίας, της Ουκρανίας και της Λευκορωσίας, Μπορίς Γιέλτσιν, Λεονίντ Κράβτσουκ και Στανισλάβ Σούσκεβιτς υπέγραψαν την πρώτη φάση της διάλυσης της ΕΣΣΔ (ακύρωση της Συνθήκης Δημιουργίας της ΕΣΣΔ του 1922) και την ίδρυση της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών (ΚΑΚ).

Ο διαχωρισμός Ρωσίας και Ουκρανίας, που συνδέονται ιστορικά και γεωπολιτικά, αποτέλεσε σημαντικό πλήγμα για τη Μόσχα καθώς τα μεγάλα και σημαντικά βιομηχανικά κέντρα όπως το Χάρκοβο, και το Ντονέτσκ έμεναν εκτός της επικράτειάς της. Τη σημασία της σχέσης των δύο κρατών αναδεικνύει και η φράση του Συμβούλου Εθνικής Ασφαλείας των ΗΠΑ κατά την

¹⁸ PROTOCOL on the results of consultations of the Trilateral Contact Group (Minsk, 05/09/2014), <http://mfa.gov.ua/en/news-feeds/foreign-offices-news/27596-protocol-on-the-results-of-consultations-of-the-trilateral-contact-group-minsk-05092014> (accessed November 30, 2015)

¹⁹ Ukraine: Follow-up of Minsk II A fragile ceasefire [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/565874/EPRS_BRI\(2015\)565874_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/565874/EPRS_BRI(2015)565874_EN.pdf) (accessed November 30, 2015)

προεδρία Κάρτερ, Ζμπίγκνιου Μπρεζίνσκι (1994), σύμφωνα με την οποία, η Ρωσία χωρίς την Ουκρανία παύει να αποτελεί αυτοκρατορία, ωστόσο με την Ουκρανία υποταγμένη, η Ρωσία καθίσταται αυτομάτως αυτοκρατορία. Επιπλέον, στο ανατολικό τμήμα της Ουκρανίας εντοπίζονται σημαντικοί συμπαγείς ρωσόφωνοι πληθυσμοί με έντονες αυτονομιστικές τάσεις, μέσω των οποίων η Ρωσία ασκεί σημαντική πολιτική επιρροή στην Ουκρανία (Τσακίρης 2010: 191-192).

Οι σχέσεις μεταξύ της Ρωσίας και της Ουκρανίας, μετά την ανεξαρτητοποίηση της δεύτερης, χαρακτηρίστηκαν από εντάσεις σε σειρά καίριων ζητημάτων τα οποία κληροδότησε η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Το καθεστώς της χερσονήσου της Κριμαίας ήταν από τα σημαντικότερα, καθώς η μεγάλη πλειοψηφία των κατοίκων της ήταν ρωσικής καταγωγής με στενούς δεσμούς με τη Ρωσία. Ωστόσο, με την κατάρρευση της ΕΣΣΔ η Κριμαία καθίσταται τμήμα της ουκρανικής επικράτειας. Η εν λόγω περιοχή αν και στην αρχή διακήρυξε την αυτοδιάθεσή της, τελικά τον Μάιο του 1992 επέλεξε με κοινοβουλευτική απόφαση την παραμονή στην Ουκρανία υπό το καθεστώς αυτονομίας.

Όπως σημειώνει ο Τσακίρης (2010: 201) το δεύτερο ζήτημα που αποτέλεσε σημείο αιχμής μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας ήταν ο διαμερισμός του σοβιετικού στόλου της Μαύρης Θάλασσας. Το 1997 αποφασίστηκε ότι η Ρωσία θα παραλάβει το 82% του στόλου και θα έχει δικαιώματα ελλιμενισμού στις εγκαταστάσεις της Συμφερούπολης για 20 χρόνια, με πρόβλεψη για παράταση πέντε επιπλέον ετών (μέχρι το 2022). Ως αντάλλαγμα θα διαγραφόταν μέρος του ουκρανικού ενεργειακού χρέους και δεν θα αυξανόταν η τιμή του ρωσικού πετρελαίου και του φυσικού αερίου. Όπως αναφέρει η Manoli (2012: 145), τον Απρίλιο του 2010 ο τότε Ρώσος πρόεδρος Ντμίτρι Μεντβέντεφ υπέγραψε με τον Ουκρανό ομόλογό του Γιανουκόβιτς συμφωνία στο Χάρκοβο, βάσει της οποίας η χρήση των λιμενικών εγκαταστάσεων της Συμφερούπολης από τη Ρωσία, επεκτεινόταν μέχρι το 2042 και ταυτόχρονα θα μειωνόταν η τιμή του ρωσικού φυσικού αερίου με την οποία αγόραζε η Ουκρανία.

Ένα ακόμη ζήτημα τριβής μεταξύ της Ρωσίας και της Ουκρανίας αποτέλεσε η αποπυρηνικοποίηση της δεύτερης, με τη μεταφορά του πυρηνικού οπλοστασίου στη Ρωσία με βάση τις δεσμεύσεις του πρωτοκόλλου της Λισαβόνας τον Ιανουάριο του 1992. Το πρωτόκολλο

προέβλεπε ότι το Καζακστάν, η Ουκρανία και η Λευκορωσία έπρεπε να μεταφέρουν στη Ρωσία, το σύνολο των τακτικών πυρηνικών τους όπλων μέχρι το τέλος του 1993 και το σύνολο των στρατηγικών πυρηνικών όπλων μέχρι τον Ιανουάριο του 1999. Τον Μάρτιο του 1992 το Κίεβο διέκοψε προς στιγμή, τη μεταφορά των τακτικών πυρηνικών όπλων σε μια προσπάθεια να αποσπάσει εγγυήσεις ασφαλείας από τη Ρωσία για το σεβασμό της εδαφικής της ακεραιότητας (Τσακίρης 2010: 197-198). Τελικά η συμφωνία ολοκληρώθηκε κανονικά.

Το κρισιμότερο όμως ζήτημα το οποίο ταλάνισε τις σχέσεις μεταξύ Μόσχας και Κιέβου από το 1992 και μετά, αφορούσε στα ενεργειακά και την προμήθεια φυσικού αερίου και πετρελαίου της Ουκρανίας από τη Ρωσία. Καθώς η Ουκρανία προμηθευόταν πάνω από τα 2/3 της απαιτούμενης για την κάλυψη των αναγκών της ενέργειας από τη Ρωσία, αυτό αποτέλεσε μέσο πίεσης της δεύτερης προς την πρώτη.

2.5. Η θέση των κομμάτων ΣΥΡΙΖΑ και ΚΚΕ για τον πόλεμο

Με το ξέσπασμα του πολέμου και ο ΣΥΡΙΖΑ και το ΚΚΕ πήραν σαφή θέση κατά των εχθροπραξιών, τονίζοντας ότι στέκονται στο πλάι του ουκρανικού και του ρωσικού λαού καθώς επίσης και στην ελληνική κοινότητα της Ουκρανίας.

Ο ΣΥΡΙΖΑ καταδικάζοντας τις πολεμικές επιχειρήσεις της Ρωσίας στην Ουκρανία τονίζει στην πρώτη σχετική ανακοίνωσή του ότι αυτές *«παραβιάζουν την εδαφική ακεραιότητα και κυριαρχία»* της Ουκρανίας. Παράλληλα καλεί την ΕΕ *«να αξιοποιήσει κάθε διπλωματικό μέσο για να εξασφαλιστεί η ειρήνη και να επανέλθουμε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων»*²⁰. Επιπλέον, καθώς οι πολεμικές επιχειρήσεις συνεχίζονται, καλεί την ελληνική κυβέρνηση να μην

²⁰ Ανακοίνωση ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ για τον πόλεμο στην Ουκρανία: <https://www.flash.gr/politiki/1920652/i-anakoinosi-syriza-gia-ton-polemo-rosias-oukranias>

στείλει στρατιωτικό υλικό²¹, υπογραμμίζοντας την ανάγκη διαπραγματευτικής επίλυσης των διαφορών²².

Στο ίδιο πλαίσιο κατηγορεί την κυβέρνηση ότι ο πόλεμος βρίσκει απροετοίμαστη στην ελληνική οικονομία²³, θέτοντας το ζήτημα της ενεργειακής και παραγωγικής αυτάρκειας της χώρας²⁴.

Το ΚΚΕ από την πλευρά του, από την αρχή της πολεμικής σύρραξης κάνει λόγο για έναν ιμπεριαλιστικό πόλεμο ο οποίος διεξάγεται μεταξύ δύο ιμπεριαλιστικών πόλων (ΝΑΤΟ και ΕΕ από τη μία και Ρωσία από την άλλη)²⁵. Παράλληλα κάνει σαφή διαχωρισμό μεταξύ της Ρωσίας, της ρωσικής κυβέρνησης και της ρωσικής αστικής τάξης σε σχέση με τον ρωσικό λαό, ενώ αποσυνδέει συστηματικά και κατηγορηματικά τη σημερινή Ρωσία από την ΕΣΣΔ, χαρακτηρίζοντας τον πόλεμο ως *«μια από της συνέπειες της τραγικής κατάστασης, που διαμορφώθηκε για τους λαούς μετά την ανατροπή του σοσιαλισμού και τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης»*²⁶.

Κύρια πολιτική θέση του ΚΚΕ είναι η μη εμπλοκή της Ελλάδας με οποιονδήποτε τρόπο στον πόλεμο, ζητώντας επανειλημμένα να μη σταλεί ούτε στρατός ούτε στρατιωτικό υλικό στην Ουκρανία²⁷. Έτσι το ΚΚΕ διευκρινίζει ότι δεν παίρνει θέση σε έναν πόλεμο μεταξύ *«ιμπεριαλιστικό συμφερόντων»*, σημειώνοντας πάντως την *«περικύκλωση της Ρωσίας»* κατά τη

²¹ ΣΥΡΙΖΑ για την αποστολή πολεμικού υλικού στην Ουκρανία: <https://www.syriza.gr/article/id/123659/P.-Skoyrleths:-O-megaloidatismos-toy-Kyriakoy-Mhtsotakh-odhghse-sth-lanthasmenh-kinhsh-ths-apostolhs-polemikoy-ylikoy-sthn-Oykrania---hchhtiko.html>

²² ΣΥΡΙΖΑ για την ανάγκη διαπραγματεύσεων: <https://www.syriza.gr/article/id/123030/G.-Katroygkalos:-H-Elladana-riksei-to-baros-ths-yper-ths-eirhnhs-kai-ths-diplwmatias---An-htan-o-SYRIZA-PS-sthn-Kybernhsh-tha-estelne-anthrwplastikh-bohtheia-ochi-polemiko-yliko-sthn-Oykrania.html>

²³ ΣΥΡΙΖΑ για τις συνέπειες του πολέμου στην ελληνική οικονομία: <https://www.syriza.gr/article/id/122923/Al.-CHaritshs:-Aytonohth-h-aperifrasth-katadikh-toy-polemoy-%E2%80%93-H-terastia-ayth-krish-briskei-athwrakisth-thn-ellhnikh-oikonomia.html>

²⁴ ΣΥΡΙΖΑ για ενέργεια: <https://www.syriza.gr/article/id/124500/G.-Dragasakhs:-O-polemos-thetei-to-zhthma-ths-energeiakhs-kai-paragwgikhs-aytarkeias-ths-chwras-.html>

²⁵ ΚΚΕ για τον πόλεμο στην Ουκρανία <https://www.kke.gr/article/Gia-ti-rosiki-eisboli-stin-Oykrania/>

²⁶ ΚΚΕ για τον πόλεμο στην Ουκρανία: <https://www.kke.gr/article/Oxi-ston-imperialistiko-polemo-sti-Oykrania-Apaitetai-aytotelis-pali-enantia-sta-monopolia-stis-astikes-takseis-gia-tin-anatropi-toy-kapitalismoy-tin-enisxysitist-taksikis-palis-enantia-ston-imperialistiko-polemo-gia-to-sosialismo/>

²⁷ ΚΚΕ για εμπλοκή της Ελλάδας στον πόλεμο: <https://www.kke.gr/article/Gia-tin-anabathmisi-tis-emplokis-tis-xoras-ston-imperialistiko-polemo-stin-Oykrania/>

διαδικασία της διεύρυνσης του NATO, στο οποίο μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ εντάχθηκαν χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Τέλος, το ΚΚΕ υπενθυμίζει ότι η πολεμική σύγκρουση γίνεται μεταξύ της Ρωσίας και της Ουκρανίας *«οι λαοί των οποίων ζούσαν για δεκαετίες αδελφωμένοι και προόδευαν ειρηνικά στις συνθήκες του σοσιαλισμού»*, κάνοντας λόγο για προσπάθεια της σημερινής Ρωσίας και του Δυτικού μπλοκ, αυτό να διαγραφεί από την ιστορική μνήμη των δύο λαών μέσω του *«αντικομμουνισμού και του αντισοβιετισμού»*.

3. Θεωρητικό Πλαίσιο

3.1. Εισαγωγή - Οδικός χάρτης κεφαλαίου

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται τα στοιχεία της θεωρίας των ΜΜΕ που αξιοποιήθηκαν για την ανάλυση του λόγου των δύο υπό μελέτη εφημερίδων. Καταρχάς, εξετάζεται η αλληλεξάρτηση μεταξύ των ΜΜΕ και του πολιτικού συστήματος, υπό το πρίσμα της θεωρίας της επαλληλίας κομματικού – επικοινωνιακού συστήματος. Έπειτα παρουσιάζεται ο μηχανισμός κατασκευής των ειδήσεων και η θεωρητική προσέγγιση που αφορά στην ημερήσια θεματολογία. Παρουσιάζονται επίσης τα βασικά χαρακτηριστικά των ειδήσεων και η «λογική του μέσου»²⁸, με ειδικότερη έμφαση στις οργανωσιακές πρακτικές. Ακόμα, προσεγγίζεται η θεωρία του εθνοκεντρισμού των ΜΜΕ και η θεωρία περί δόμησης της εικόνας κράτους στον Τύπο. Στην τελευταία ενότητα παρουσιάζεται η θεωρία της ερμηνευτικής πλαισίωσης, η οποία αποτελεί και το βασικό ερμηνευτικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε κατά την εξέταση των δημοσιευμάτων.

3.2. Εφημερίδες και Μέσα Ενημέρωσης

Σύμφωνα με τον ΜακΚουέλ (2003), το φαινόμενο της μαζικής επικοινωνίας, παρά τις τεχνολογικές εξελίξεις παραμένει ενταγμένο στο πλαίσιο του θεσμού των ΜΜΕ, ο οποίος έχει ευρεία εφαρμογή και αναφέρεται τόσο τους επικοινωνιακούς οργανισμούς και τις δραστηριότητές τους όσο και στα θεσμικά και πολιτικά προαπαιτούμενα που τίθενται από την κοινωνία. Τα ΜΜΕ έχουν ως βασική δραστηριότητα *«τη δημοσιοποίηση και τη διάδοση της ενημέρωσης και των μορφών του πολιτισμού μιας κοινωνίας»* (ΜακΚουέλ, 2003).

²⁸ Ως media logic νοούνται όλοι οι οργανωτικοί, τεχνολογικοί και αισθητικοί παράγοντες, βάσει των οποίων κατηγοριοποιείται το υλικό και επιλέγεται ο τρόπος παρουσίασης. Ο όρος αποδίδεται στους Altheide & Snow, που πρώτοι το 1979 επεξεργάστηκαν το ζήτημα της παραγωγής ειδήσεων ως διαδικασίας τόσο κατασκευής μηνύματος όσο και επιλογής της κατάλληλης μορφής παρουσίασής του (βλ. Altheide, D., & Snow, R.P. (1979) Media Logic, Beverly Hills, CA: Sage Publications). Κατά τον Bennett, κυρίαρχοι είναι η προσωποποίηση, η δραματοποίηση, η διαφοροποίηση, και η επιστροφή στην κανονικότητα (βλ. Bennett, W.L. (2003) News: The politics of illusion (5th ed). New York, Longman)..

Η έλευση της εφημερίδας τον 17^ο αι. συνδυάστηκε με την ανάδυση μιας νέας μορφής περιεχομένου (λογοτεχνικού, κοινωνικού ή πολιτιστικού), ωστόσο, σύμφωνα με τον ΜακΚουέλ (2003:40) η καινοτομία που επέφερε, αφορούσε κυρίως στις λειτουργίες οι οποίες εξυπηρετούσαν μια διαφορετική τάξη, σε έναν κόσμο που άλλαζε και σηματοδοτούσε τη νέα εποχή του φιλελεύθερου καπιταλισμού.

Καθώς ο Τύπος αναπροσαρμόζει τις δομές και τις μορφές του στις επιταγές της τεχνολογικής εξέλιξης και στη διακύμανση των τάσεων και των αναγκών του αναγνωστικού κοινού, η παραδοσιακή αντίληψη των ΜΜΕ ως μέσου μονόδρομης ή ευθύγραμμης επικοινωνίας αμφισβητείται όλο και περισσότερο από τις νέες σχέσεις που δημιουργούνται ανάμεσα στα μέσα και τους χρήστες τους. Παρόλα αυτά, τα παραδοσιακά μέσα όπως οι εφημερίδες και η τηλεόραση παραμένουν ισχυρά ακόμα και στις νέες και μεταβαλλόμενες συνθήκες (Παπαθανασόπουλος, 2005). Σύμφωνα με τον Βέγλη (2005), οι εφημερίδες καταφέρνουν να «ενώσουν» τον ηλεκτρονικό με τον παραδοσιακό Τύπο, σε ένα νέο είδος. Η εφημερίδα λαμβάνει μια πιο σύγχρονη μορφή που είναι το είδος της «ηλεκτρονικής εφημερίδας».

Όπως επισημαίνει ο ΜακΚουέλ (2003:41), από τις απαρχές της η εφημερίδα ήταν ένας «πραγματικός ή λανθάνων αντίπαλος της εξουσίας» και ως εκ τούτου διάφοροι κατά καιρούς θεσμικοί περιορισμοί και οικονομικές επιβαρύνσεις που επιβλήθηκαν είχαν στόχο τον έλεγχο και τη χειραγώγηση της ελευθεροτυπίας. Καθώς η παρούσα μελέτη αφορά στην ανάλυση περιεχομένου έντυπων εφημερίδων, στη συνέχεια παρουσιάζονται οι διαφορετικοί τύποι εφημερίδων, σύμφωνα με την ταξινόμηση του ΜακΚουέλ (2003: 42-43).

«Πολιτικός Τύπος»

Στόχος μιας κομματικής ή πολιτικής εφημερίδας είναι να δραστηριοποιεί, να ενημερώνει και να οργανώνει τους αναγνώστες της. Η μοναδικότητα των εν λόγω εφημερίδων *«έγκειται στην ταύτιση που επιδεικνύει με τις πολιτικές αντιλήψεις του αναγνωστικού κοινού, όσον αφορά στα πολιτικά δρώμενα και παράλληλα συνεχίζει να αποτελεί όργανο προώθησης των πολιτικών συμφερόντων του κόμματος το οποίο υπηρετεί»* (ΜακΚουέλ 2003:42).

«Έγκριτος Τύπος»

Η αστική εφημερίδα στα τέλη του 19^{ου} αι. αποτέλεσε μια σημαντική τομή στην ιστορία του Τύπου και αποτέλεσε απόρροια του φιλελευθερισμού σύμφωνα με τον ΜακΚουέιλ (2003). Η εμφάνιση και κυριαρχία της αστικής τάξης, η δημιουργία νέων επαγγελματιών και βιομηχανικών επιχειρήσεων, οι κοινωνικές μεταβολές και η νέες τεχνολογίες αποτέλεσαν στοιχεία που ευνόησαν την άνοδο του «αστικού, έγκυρου ή σοβαρού Τύπου».

«Εμπορική εφημερίδα»

Η εμπορική εφημερίδα ονομάστηκε έτσι καθώς διευθύνεται από μονοπωλιακά επιχειρηματικά συμφέροντα που στόχο έχουν το κέρδος και εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό από τα διαφημιστικά έσοδα. Η εμφάνιση των ταμπλόιντ, εφημερίδων οι οποίες επικεντρώνονται στο ψυχαγωγικό περιεχόμενο δίνοντας έμφαση σε θέματα βίας, σκανδάλων και διασκέδασης, είναι αποτέλεσμα της εμπορευματοποίησης του Τύπου. Σήμερα ο εν λόγω τύπος εφημερίδας κυριαρχεί, σε πολλές χώρες, στον χώρο του Τύπου²⁹.

3.2.1 Εμπορική και οικονομική διάσταση των ΜΜΕ

Τα ΜΜΕ, ιδιαίτερα με την εμπορική και οικονομική διάσταση που απέκτησαν σε συνδυασμό με το ευρύ κοινό που προσέλκυσαν, σύμφωνα με τον Παπαθανασόπουλο (2001), αποτελούν μια βιομηχανία που συνεχώς αναπτύσσεται δημιουργώντας νέα προϊόντα, υπηρεσίες και νέες θέσεις εργασίας. Επίσης αποτελούν δύναμη πηγή εξουσίας και μέσα ελέγχου, διαχείρισης και διάδοσης νέων πρακτικών. Τέλος ο ίδιος χαρακτηρίζει τα ΜΜΕ ως πεδίο έκφρασης της δημόσιας ζωής, εντός του οποίου διακρίνονται οι εξελίξεις στον πολιτισμό, στην ψυχαγωγία και γενικά στους τρόπους διαβίωσης της σύγχρονης κοινωνίας».

Σύμφωνα με προσεγγίσεις που επιχειρούν να ερμηνεύσουν τη στάση του κοινού απέναντι στα ΜΜΕ δίνοντας έμφαση στις διαδικασίες μέσα από τις οποίες το κοινό επιλέγει συγκεκριμένα

²⁹ Όπως επισημαίνει ο ΜακΚουέιλ (2003:43) επικαλούμενος τους Hughes (1990), Schudson (1978) και Curran et al. (1981) οι ταμπλόιντ, συγκρινόμενες με την «έγκυρη εφημερίδα», έχουν πολύ μεγαλύτερο σε μέγεθος κοινό, του οποίου η σύνθεση συνήθως αποτελείται από αναγνώστες χαμηλών εισοδημάτων και μορφωτικού επιπέδου

MME³⁰, οι Παπαθανασόπουλος και Αρμενάκης (2002) σημειώνουν ότι τα ακροατήρια αντιμετωπίζονταν ως δραστήριοι χρήστες των ΜΜΕ, σε αντίθεση με θεωρήσεις που τα προσεγγίζουν ως παθητικούς δέκτες πληροφοριών και εστιάζουν κυρίως στην επίδραση των ΜΜΕ στους ανθρώπους.

Η πιο σύγχρονη θεώρηση της εν λόγω προσέγγισης, αναφέρει ότι οι επιλογές του κοινού βασίζονται στις εξής πέντε προϋποθέσεις:

«1) Η κατανάλωση των Μέσων επηρεάζεται συνήθως από κάποιες επιδιώξεις. 2) Οι άνθρωποι επιζητούν να επιλέξουν και να χρησιμοποιήσουν τα μέσα για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες ή επιθυμίες τους, όπως η αναζήτηση πληροφοριών για την επίλυση ενός προσωπικού προβλήματος ή για την περιστολή της αβεβαιότητας. 3) Διάφοροι κοινωνικοί και ψυχολογικοί παράγοντες επηρεάζουν τη συμπεριφορά των ανθρώπων κατά την επιλογή των μέσων. 4) Τα μέσα ανταγωνίζονται άλλες μορφές επικοινωνίας για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες, τις επιθυμίες ή τα κίνητρα των ανθρώπων με στόχο αυτοί να τα επιλέξουν, να τα προσέξουν και να τα χρησιμοποιήσουν. 5) Οι άνθρωποι υπερτερούν των μέσων στη σχέση αυτή, όχι όμως σε όλες τις περιπτώσεις. Τα μέσα μπορούν παράλληλα να ασκήσουν επιρροή στα ατομικά χαρακτηριστικά ή τις πολιτικές, τις πολιτιστικές, ή τις οικονομικές δομές της κοινωνίας» (Παπαθανασόπουλος & Αρμενάκης, 2002).

3.2.2 Αλληλεξάρτηση ΜΜΕ και πολιτικού συστήματος

Καθώς στην παρούσα εργασία μελετώνται η εφημερίδα «Η ΑΥΓΗ», στην οποία ισχυρός μέτοχος είναι ο ΣΥΡΙΖΑ και η εφημερίδα «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ» η οποία αποτελεί, σύμφωνα με την ταυτότητά της εφημερίδας, πολιτικό όργανο του ΚΚΕ, η ενότητα αυτή εξετάζει τη σχέση του πολιτικού

³⁰ Η προσέγγιση των «Χρήσεων και των Ικανοποιήσεων», η οποία αρχικά αναπτύχθηκε το από τους Blumler J.G., Katz E. και Gurevitch M. (1974) αναδείκνυε πως οι άνθρωποι συνήθιζαν τα χρησιμοποιούν τα ΜΜΕ ώστε να ικανοποιήσουν κάποιες ανάγκες ή επιθυμίες τους. Έμφαση δινόταν στην αναζήτηση των κινήτρων του κοινού για να χρησιμοποιήσει τα Μέσα καθώς επίσης στους παράγοντες και στη συμπεριφορά που επηρεάζουν αυτά τα κίνητρα

συστήματος με τα μέσα ενημέρωσης, μέσα από τη θεωρία της επαλληλίας κομματικού – επικοινωνιακού συστήματος (press-party parallelism).

Η σχέση αλληλεξάρτησης των ΜΜΕ και του πολιτικού συστήματος εκδηλώνεται συχνά μέσα από το βαθμό που ένα μέσο επικοινωνίας είναι ιδεολογικά παράλληλο με κάποιο πολιτικό κόμμα. Η επαλληλία μεταξύ του μιντιακού και του κομματικού συστήματος, αντανακλά ουσιαστικά τον κομματισμό των μέσων ενημέρωσης ο οποίος εκφράζεται μέσα από τις διακριτές πολιτικές κατευθύνσεις των δημοσιογράφων, του αναγνωστικού κοινού και του περιεχομένου των ειδήσεων (Seymour-Ure, 1974:173). Παρόλο που επί της αρχής, στόχο των ΜΜΕ αποτελεί η ουδετερότητα στην παρουσίαση των ειδήσεων, ο μηχανισμός κατασκευής της ειδησεογραφίας οδηγεί σε μεροληπτική παρουσίαση των γεγονότων και διαστρέβλωση. Επιπλέον, όσο κι αν τα ΜΜΕ αξιώνουν πολιτική ανεξαρτησία, δεν είναι εντελώς διαχωρισμένα από την πολιτική (ΜακΚουέλ, 2003:249). Σύμφωνα με τους Hallin & Mancini (2004:8), τα ΜΜΕ δεν μπορούν να γίνουν αντιληπτά, χωρίς την κατανόηση της φύσης του κρατικού συστήματος, των πολιτικών κόμματος, του μοτίβου των σχέσεων μεταξύ των οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων, της ανάπτυξης της κοινωνίας των πολιτών και άλλων στοιχείων κοινωνικής δομής.

Παραδείγματα επαλληλίας των δυο συστημάτων εντοπίζονται σε αρκετά μεσογειακά κράτη, όπως στην Ελλάδα, όπου εφημερίδες και τηλεοπτικοί σταθμοί συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με τα κυρίαρχα πολιτικά κόμματα, λειτουργώντας ως φερέφωνα τους (Lelkes, 2013:7). Σύμφωνα με τους Hallin & Mancini (2004:28), σε αυτές τις χώρες η επαλληλία των κομμάτων και των ΜΜΕ εκφράζεται μέσα από τις πελατειακές σχέσεις κρατικού και μιντιακού συστήματος, με το κράτος να λειτουργεί ως προστάτης και ο Τύπος ως πελάτης. Καταληκτικά, προκύπτει το συμπέρασμα ότι ο κομματισμός των ΜΜΕ έχει ως αποτέλεσμα τη συστηματική τάση των μέσων να ευνοούν μία πολιτική πλευρά ή θέση έναντι μιας άλλης (McQuail, 1992:191).

Από την άλλη μεριά, λόγω της παγκοσμιοποίησης η οποία μεταξύ άλλων είναι και το *«αποτέλεσμα των τεχνολογικών εξελίξεων που διευκολύνουν την επικοινωνία και τη φιλελευθεροποίηση των αγορών»* (Παπαθανασόπουλος, 2011:76), η «διασυνοριακή εμβέλεια των μέσων επικοινωνίας δημιουργεί κάποια σύγκλιση στο επίπεδο της συμπεριφοράς των

καταναλωτών και τη διεθνοποίηση των επιχειρήσεων των ΜΜΕ» (Παπαθανασόπουλος, 2011:77).

3.3. Μηχανισμός κατασκευής ειδήσεων και ημερήσια θεματολογία

Όπως επισημαίνεται από τον Σαμαρά (2014:20) «κεντρική παραδοχή της κοινωνιολογίας των ειδήσεων είναι ότι η ειδησεογραφία δεν αποτελεί πιστή αντανάκλαση της πραγματικότητας, αλλά μια κατασκευή, ένα παραγόμενο προϊόν». Επίσης, η είδηση ορίζεται από τον Lippmann (1922), ως η «αναζήτηση ενός αντικειμενικού και εμφανούς σημείου που σηματοδοτεί ένα γεγονός». Ο ίδιος, προσθέτοντας ότι «οι ειδήσεις δεν είναι ο καθρέφτης των κοινωνικών συνθηκών, αλλά αναφορά μιας πλευράς τους που έχει προβληθεί από μόνη της» (Lippmann,1922:300-302), επισημαίνει ότι ένα δημοσίευμα που μας πληροφορεί πως «τίποτα δεν έχει συμβεί» δεν έχει καμία αξία αν κανείς δεν περιμένει να συμβεί κάτι.

Αναφορικά με τη διαδικασία κατασκευής των ειδήσεων, ο Σαμαράς (2014:20) αναφέρει πως σχετίζεται:

«α) με τη διαδικασία επιλογής της, από το σύνολο των εν δυνάμει γεγονότων, αυτών που θα παρουσιαστούν ως είδηση β) με την ανάγκη κανονικοποίησης του τυχαίου που επιτρέπει την περιοδική παρουσία των ειδήσεων παρά την ακανόνιστη και τυχαία εμφάνιση των σημαντικών γεγονότων και γ) με τις στρεβλώσεις που συστηματικά δημιουργεί η διαδικασία οργάνωσης και παρουσίασης του μηνύματος».

Η θεματολογία (agenda) είναι ένα γενικό σύνολο πολιτικών αντιπαραθέσεων που, σε τρέχοντα χρόνο, νομίμως απασχολούν και εμπίπτουν στη δικαιοδοσία των οργάνων της πολιτείας (Cobb&Elder, 1983: 14). Σύμφωνα με τον Δεμερτζή (2002: 100), η διαδικασία της ημερήσιας θεματολογίας ορίζεται ως η αιτιώδης σχέση μεταξύ της σχετικής σημασίας που δίνουν τα μέσα ενημέρωσης σε ορισμένα δημόσια θέματα πολιτικής και της αντίληψης των πολιτών, ως προς ποια θέματα της επικαιρότητας χρήζουν προσοχής και ποια όχι.

Η διαδικασία αυτή αναφέρεται στο γεγονός ότι υπάρχει μια ισχυρή συσχέτιση ανάμεσα στην έμφαση που δίνουν τα ΜΜΕ σε ορισμένα θέματα και στην αποδοχή και σημασία που τους αποδίδει το ευρύ κοινό (Scheufele & Tewksbury, 2007: 11). Επιπλέον, η «συγκριτική υπεροχή» (salience)³¹ που λαμβάνουν ορισμένα θέματα, έναντι άλλων, επηρεάζει την υπεροχή των θεμάτων στην κοινή γνώμη. Όπως σημειώνει ο Τσιλιγιάννης (2017: 90), ο όρος «σχετική ή συγκριτική υπεροχή»,

«αναφέρεται στον βαθμό στον οποίο ένα αντικείμενο της ημερήσιας διάταξης προσλαμβάνεται ως σημαντικό. Ο βαθμός της συγκριτικής σημασίας του μεταβάλλεται αναλόγως της θέσης που κατέχει σε κάποια(ες) θεματολογία(ες)».

Ο McCombs (2004) αναφέρει ότι «τα θέματα στα οποία οι ειδήσεις δίνουν έμφαση καταλήγουν με τον καιρό να θεωρούνται ως σημαντικά από το κοινό». Με λίγα λόγια κατά την ρήση του Bernard Cohen (1963: 13), τα μέσα, λένε στους ανθρώπους όχι τι να σκεφτούν, αλλά περί τίνος να σκεφτούν.

Κατά τον Lippmann (1922: 29), τα μέσα ενημέρωσης αποτελούν την πρωταρχική πηγή των εικόνων που είναι δυνατόν να εντυπωθούν στο μυαλό των πολιτών σχετικά με τα γεγονότα που συμβαίνουν στον κόσμο, εξαιτίας του ότι δεν είναι εύκολο να παρακολουθούν όλες τις εξελίξεις. Συνεπώς τα μέσα ενημέρωσης, είναι σε θέση να επηρεάσουν τα ζητήματα τα οποία απασχολούν την κοινή γνώμη δια της επιλογής των θεμάτων που προβάλλουν. Η διαδικασία της «δόμησης της θεματολογίας» (agenda setting) αναφέρεται στην συνολική διαδικασία καθορισμού της θεματολογίας των μέσων ενημέρωσης, (Berkowitz & Adams, 1990: 723) κατά την οποία ασκούνται επιρροές τόσο από τα μέσα ενημέρωσης όσο και από τους πολιτικούς δρώντες, οι οποίοι προσπαθούν να θέσουν τη δική τους θεματολογία.

Σύμφωνα με τους Dearing και Rogers (2005: 26), η διαδικασία καθορισμού της ημερήσιας θεματολογίας «είναι ένας εν εξελίξει ανταγωνισμός μεταξύ των υποστηρικτών μιας ομάδας θεμάτων προκειμένου να ελκύσουν την προσοχή των επαγγελματιών των ΜΜΕ, του κοινού και των πολιτικών ελίτ». Οι ίδιοι διαπιστώνουν ότι η ημερήσια θεματολογία συγκροτείται από τρία

³¹ Οι Iyengar και Kinder (1987) τονίζουν ότι η συγκριτική υπεροχή ενός θέματος στην ημερήσια διάταξη των ΜΜΕ καθορίζει σε σημαντικό βαθμό την προσλαμβανόμενη σημαντικότητά του από το κοινό

υπο-μέρη τα οποία μεταξύ τους αλληλοεπιδρούν. Την θεματολογία των μέσων ενημέρωσης (media agenda), την δημόσια θεματολογία (public agenda) και την πολιτική θεματολογία (policy agenda)³².

Η θεματολογία των μέσων ενημέρωσης αφορά στη σημασία που έχει ένα θέμα στην ημερήσια διάταξη των ΜΜΕ, ενώ η δημόσια θεματολογία αφορά στην ιεράρχηση μιας ομάδας θεμάτων από την κοινή γνώμη, δηλαδή στα θέματα τα οποία οι πολίτες σε μια δεδομένη χρονική περίοδο αξιολογούν ως τα πιο σημαντικά.

Όσον αφορά στην πολιτική θεματολογία, δίνει έμφαση στις συνεπακόλουθες πολιτικές δράσεις και πρωτοβουλίες που αναλαμβάνονται για ένα θέμα είτε σε κομματικό είτε σε κυβερνητικό είτε σε κοινοβουλευτικό επίπεδο, λόγω της σημαντικότητας που έχει λάβει στις θεματολογίες των μέσων ενημέρωσης και του κοινού (Dearing & Rogers, 2005: 26). Δηλαδή η πολιτική θεματολογία συνίσταται στην ιεράρχηση των προτεραιοτήτων των πολιτικών ελίτ σχετικά με την υιοθέτηση και την εφαρμογή πολιτικών.

Ο Δεμερτζής (2002) επισημαίνει ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν την ένταση της επίδρασης της θεματολογίας στην κοινή γνώμη, είναι ο βαθμός προβολής του θέματος και η αμεσότητα της βιωματικής εμπειρίας και άποψης του κοινού. Ο ίδιος επικαλούμενος τους Iyengar & Kinder (1987: 45) σημειώνει πως έχει αποδειχθεί ότι τα θέματα που προβάλλονται πρώτα επηρεάζουν περισσότερο τις προτεραιότητες του κοινού από ό, τι τα θέματα που προβάλλονται δεύτερα.

Σε αυτό το σημείο, καθώς η παρούσα έρευνα αφορά εφημερίδες, αξίζει να επισημανθεί η διάσταση, που βάζει ο Πλειός (2011) εξετάζοντας την προτεραιότητα (priming) ως δομικό γνώρισμα του ίδιου του περιεχομένου των μέσων. Αυτό γιατί η ανάλυση της δημοσιογραφικής βαρύτητας στα έντυπα μέσα μπορεί να γίνει με τη συνδυασμένη μέτρηση της έκτασης του δημοσιεύματος και της σελίδας παρουσίας του (πρωτοσέλιδο ή στις εσωτερικές σελίδες της εφημερίδας). Όπως αναφέρει τέλος το Τσιλιγιάννης (2017:91):

³² Σύμφωνα με τον Τσιλιγιάννη (2017:89), για την απόδοση του όρου «agenda» στην ελληνική χρησιμοποιούνται εναλλακτικά οι όροι «θεματολογία» και «ημερήσια διάταξη», σύμφωνα με το κρατούν στην εγχώρια βιβλιογραφία μεταφραστικό υπόδειγμα. Εξάλλου, ο όρος «ημερήσια διάταξη» είναι συμβατός με τη χρονική οργάνωση του ειδησεογραφικού περιεχομένου σε καθημερινή βάση.

«Η ημερήσια διάταξη δεν είναι μόνο μια σημασιακή ταξινόμηση θεμάτων ή γεγονότων σε ένα δεδομένο χρονικό διάστημα. Περιγράφει, επίσης, την πολιτική διαδικασία κατά την οποία οι “συνήγοροι” συγκεκριμένων θεμάτων ανταγωνίζονται μεταξύ τους προκειμένου να προσελκύσουν την προσοχή των ΜΜΕ, των πολιτών και των πολιτικών ελίτ. Ως εκ τούτου, η έννοια της θεματολογίας λαμβάνει μια «δυναμική» διάσταση η οποία εμπεριέχει το χαρακτηριστικό της “σύγκρουσης” καθώς οι κατανομές οιωνδήποτε “πόρων” προκύπτουν ύστερα από διαπραγμάτευση μεταξύ “ομάδων πίεσης”.

3.4. Η λογική του Μέσου και οργανωσιακές πρακτικές

Η διαδικασία επιλογής των ειδήσεων είναι πολυπαραγοντική. Ωστόσο, αυξημένη βαρύτητα έχουν αφενός οι ειδησεογραφικές αξίες που προσδιορίζουν την παραγωγή των ειδήσεων, με βάση τη «λογική του μέσου» και αφετέρου οι «οργανωσιακές πρακτικές» σε συνδυασμό με τους επαγγελματικούς κανόνες των ΜΜΕ. Επιπλέον, τόσο ο ΜακΚουέλ (2003:324) όσο και ο Watson (1998) βάζοντας τον όρο «επιρροή», κατά την επιλογή των ειδήσεων, αναφέρουν ότι οι παράγοντες που καθορίζουν τη θεματολογία μπορεί να είναι είτε «οργανωσιακοί» είτε «ιδεολογικοί / πολιτιστικοί».

3.4.1 Λογική του Μέσου

Η προσέλκυση του ενδιαφέροντος του κοινού αποτελεί μία από τις βασικές ανάγκες των ΜΜΕ, τα οποία την επιτυγχάνουν μέσω της επιλογής, της επεξεργασίας και της παρουσίαση των γεγονότων.

Η «λογική του μέσου» αφορά στον τρόπο που γίνεται η επιλογή, η επεξεργασία και η παρουσίαση των γεγονότων ώστε αυτά να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των ΜΜΕ, συμπεριλαμβανομένης και της αντίληψης που έχουν τα ΜΜΕ για τις ανάγκες του κοινού (ΜακΚουέλ, 2003:388). Δηλαδή, ο όρος «λογική του μέσου» (media logic), ο οποίος αναπτύχθηκε από τους Altheide και Snow (1979), αναφέρεται στην επιρροή των ΜΜΕ στα

τεκταινόμενα του «αληθινού κόσμου», καθώς και στην περιγραφή και τη σύνθεση του από τα ΜΜΕ (ΜακΚουέιλ, 2003:137).

3.4.2 Οργανωσιακές πρακτικές

Στις «οργανωσιακές πρακτικές» των ΜΜΕ, σύμφωνα με την Κουντούρη (2011), συγκαταλέγεται η οργανωσιακή δομή των ειδησεογραφικών μονάδων, η επάρκεια του δημοσιογραφικού προσωπικού και οι οικονομικο-χρονικοί περιορισμοί της παραγωγής ειδήσεων.

Επίσης, οι οργανωτικοί παράγοντες αναφέρονται στο πώς τα τεχνολογικά μέσα που διαθέτει ο δημοσιογράφος επιδρούν στην επιλογή της είδησης (Shoemaker, 1991), καθώς και αυτά υπόκεινται στη διαδικασία της προσέλκυσης ενδιαφέροντος του κοινού. Η λογική του μέσου υπαγορεύει ότι η τεχνολογική λογική ακολουθεί την εμπορική και βιομηχανική λογική, οι οποίες με τη σειρά τους συνδράμουν στον στόχο της προσέλκυσης του κοινού.

Συνοψίζοντας, η προσέλκυση του κοινού είναι ένας από τους παράγοντες που κινητοποιεί τα ΜΜΕ να παρουσιάσουν ένα γεγονός του οποίου η κάλυψη μπορεί να απαιτεί ακόμα και ανανέωση του τεχνικού εξοπλισμού ή ανταποκριτές σε εμπόλεμες ζώνες.

«Αν είχαν την οικονομική δυνατότητα, όλες οι εφημερίδες θα διασκόρπιζαν σε κάθε γωνιά του κόσμου δικούς τους ρεπόρτερ... και θα τους έστελναν ακόμα και στο πεδίο μιας πολεμικής σύρραξης» (Tuchman,1978:19).

Οι οργανωσιακοί παράγοντες επιλογής των γεγονότων που θα γίνουν είδηση, υπακούν στην λογική του μέσου, η οποία υπαγορεύει ότι η επιλογή αυτή βασίζεται στην προσέλκυση ενδιαφέροντος του κοινού.

3.4.3 Ιδεολογικοί / πολιτιστικοί παράγοντες

Πέρα από τους οργανωσιακούς παράγοντες και οι ιδεολογικοί / πολιτιστικοί παράγοντες επιδρούν στην διαδικασία επιλογής των γεγονότων που θα μετατραπούν σε είδηση. Σύμφωνα με τον ΜακΚουέιλ (2003) υπάρχουν τρεις πολιτιστικοί παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή των ειδήσεων. Αυτί είναι α) ο άνθρωπος, β) ο χρόνος και γ) ο τόπος.

Ακολουθώντας των ανωτέρω ταξινόμηση του ΜακΚουέλ, η επόμενη ενότητα, εξετάζει ειδικότερα τον παράγοντα του τόπου.

3.5. Δημοσιογραφικός εθνοκεντρισμός

Με τον όρο «εθνοκεντρισμός», ο Sumner (1940: 13) προσδιορίζει την *«οπτική που θέτει την ομάδα στην οποία ανήκει κάποιος στο κέντρο των πάντων και την αξιολόγηση όλων των άλλων με βάση αυτή την ομάδα»*. Ο εθνοκεντρισμός στηρίζεται στην έννοια της έσω-ομάδας (in group) η οποία αποτελείται από άτομα αλληλέγγυα μεταξύ τους και ορίζεται σε αντιδιαστολή με τους «ξένους», τους «άλλους», τα μέλη δηλαδή της έξω-ομάδας (out group) (Gans,1979:73). Σύμφωνα με τον Σαμαρά (2014:22), *«η τάση να αξιολογούμε τη συμπεριφορά τρίτων με γνώμονα τα δικά μας κριτήρια και πρότυπα είναι φυσική και αναπόφευκτη. Ο εθνοκεντρισμός οφείλεται στην ύπαρξη ορίων που διαχωρίζουν τις ομάδες»*.

Ο εθνοκεντρισμός επηρεάζει τα εγχώρια μέσα ενημέρωσης και επιδρά στην επιλογή των γεγονότων που τελικά γίνονται ειδήσεις σε μία χώρα. Ένας προφανής παράγοντας που επιδρά στην επιλογή των γεγονότων που παρουσιάζονται ως ειδήσεις είναι η εγγύτητα, η οποία αφορά στο πόσο «κοντά»³³ βρίσκεται ο τόπος που συντελείται το γεγονός το οποίο θα παρουσιαστεί στο στοχευόμενο κοινό (ΜακΚουέλ, 2003:326).

Επιπρόσθετα, η διαδικασία της επιλογής παρουσίασης ενός γεγονότος ως είδηση ορισμένες φορές εξαρτάται και από τον βαθμό κατά τον οποίο αφορά στα συμφέροντα της χώρας στην οποία παρουσιάζεται η είδηση και άπτεται της εξωτερικής πολιτικής της, όπως περιγράφει ο Gans (1979), εστιάζοντας στις ΗΠΑ.

Όπως επισημαίνει ο Σαμαράς (2014:22),

³³ Όπως σημειώνουν οι Samaras, Iordanidou, Dogani (2013) το «πόσο κοντά», έχει τόσο γεωγραφική όσο και συμβολική έννοια. Για παράδειγμα, η Κύπρος μπορεί να μην βρίσκεται κοντά στην Κίνα σε γεωγραφικό επίπεδο, αλλά η πιθανότητα να δεχθεί η Κύπρος οικονομική βοήθεια από την Κίνα και όχι από τον Μηχανισμό Οικονομικής Στήριξης, τοποθέτησε την Κίνα σε υψηλά επίπεδα εμφάνισης στον Κυπριακό Τύπο την περίοδο του Ιουνίου του 2012.

«ο εθνοκεντρισμός της ειδησεογραφίας καθοδηγείται από την εγγενή τάση του ανθρώπου να αναζητά πληροφόρηση για την ομάδα αναφοράς του, η οποία συγκροτεί προέκταση του εγώ του. Οι γνωσιακές δομές του δημοσιογράφου που παράγει τις ειδήσεις όπως και του κοινού που τις προσλαμβάνει διέπονται από τη λειτουργία του εθνοκεντρισμού. Η οντολογικά αυτονόητη τάση αντικατοπτρίζεται στη λογική των ΜΜΕ και επηρεάζει τόσο την επιλογή όσο και την νοηματοδότηση των ειδήσεων».

Καθώς ο εθνοκεντρισμός λειτουργεί σε σχέση με την έσω-ομάδα, η διαδικασία της ένταξης του γεγονότος - είδησης, στο εγχώριο πλαίσιο αναφοράς «ενισχύει την έσω-ομάδα μέσω του συντονισμού των δομών νοήματος που χρησιμοποιεί ο δημοσιογράφος με αυτά του κοινού», (Clausen, 2004: 25-44).

Οι Gurevitch, Levy & Roeh (1991:206) περιγράφοντας τη διαδικασία εσωτερίκευσης των διεθνών γεγονότων, από τους δημοσιογράφους, εξηγούν ότι πραγματοποιείται η ένταξη *«μακρινών γεγονότων σε πλαίσια που να τα καθιστούν κατανοητά και ενδιαφέροντα στα εγχώρια ακροατήρια»*. Οι ίδιοι επισημαίνουν ότι ταυτόχρονα πραγματοποιείται και η κατασκευή του νοήματος αυτών των γεγονότων *«με τρόπους που να είναι συμβατοί με την κουλτούρα και την κυρίαρχη ιδεολογία των κοινωνιών στις οποίες λειτουργούν»*.

Στην επόμενη ενότητα καταγράφεται πώς δημιουργούνται οι εικόνες των κρατών μέσα και από το πρίσμα του εθνοκεντρισμού.

3.6. Εικόνα και εικόνες κρατών

Στον βαθμό που ο εθνοκεντρισμός χρησιμοποιεί ως βασική ομάδα αναφοράς το έθνος - κράτος, η λειτουργία του είναι κομβική στη διαμόρφωση της προσλαμβανόμενης από την κοινή γνώμη εικόνας των κρατών.

Η εικόνα ορίζεται με δύο διαφορετικούς τρόπους, είτε ως ιδιότητα του μηνύματος, δηλαδή ως η προβαλλόμενη από το υποκείμενο εικόνα (image projected), είτε ως λειτουργία του δέκτη, δηλαδή αναφορικά με τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες που αποδίδει ο δέκτης στο

υποκείμενο (image perceived) (Boulding 1956 και 1959, Hacker 1995, Kunczick 1997). Η διαδικασία σχηματισμού της εικόνας αποτελεί μια συνεχή διαλεκτική ανάμεσα στα εκάστοτε εισερχόμενα μηνύματα και στην ήδη διαμορφωμένη προϋπάρχουσα εικόνα.

Ειδικότερα, όταν αναφερόμαστε, για παράδειγμα, στην εικόνα ενός ανθρώπου ή ενός κράτους, αναφερόμαστε στη γνωσιακή δομή την οποία ανακαλούμε κάθε φορά που γίνεται λόγος για τον συγκεκριμένο άνθρωπο ή τη συγκεκριμένη κρατική οντότητα (Boulding, 1956: 8, Σαμαράς, 2009: 459). Ορίζουμε δηλαδή την εικόνα ως την αντίληψη που έχουμε για αυτούς. Η εν λόγω αντίληψη σχηματίζεται από προϋπάρχουσα γνώση γύρω από τον άνθρωπο ή τη χώρα και από νέα ερεθίσματα που λαμβάνουμε. Με άλλα λόγια, η εικόνα ενός ανθρώπου ή μιας χώρας είναι οι πληροφορίες που έχουμε για αυτά.

Σύμφωνα με τον Boulding (1959: 120) εικόνα είναι αυτό που πιστεύουμε για την πραγματικότητα και όχι η ίδια η πραγματικότητα. Η εικόνα μπορεί να οριστεί ως το νοητικό σχήμα που έχουμε στο μυαλό μας για ένα άτομο/πράγμα/χώρα. Σύμφωνα δε με τους Noshina (2007: 135), Seamon & Sowers, (2008) και Van Ham (2005), το σχήμα αυτό μπορεί να είναι προϊόν συγκεκριμένου κοινωνικού, πολιτικού ή θρησκευτικού υπόβαθρου και περιστάσεων.

Η εικόνα ενός κράτους, σύμφωνα με τους Iversen & Stensaker (2001:62), ορίζεται ως «το σύνολο των συναισθηματικών και αισθητικών χαρακτηριστικών (αναμνήσεις, εντυπώσεις), αλλά και των γνωσιακών χαρακτηριστικών (πεποιθήσεις, πιστεύω, αντιλήψεις) που έχει κάποιος για το κράτος αυτό».

Επιπλέον, ο Kunczick (1997:44-46) αναφέρει ότι

«η εικόνα ενός κράτους αποτελείται από το σύνολο των χαρακτηριστικών που κάποιος αναγνωρίζει (ή φαντάζεται) όταν αναλογίζεται αυτό το κράτος... η εικόνα ενός κράτους μπορεί να οριστεί ως η γνωσιακή αναπαράσταση που κατέχει ένα κράτος στο μυαλό μας. Με άλλα λόγια, η εικόνα είναι ότι πιστεύει ο καθένας πως είναι αλήθεια για μια χώρα».

Οι εικόνες, οι οποίες έχουν διαμορφωθεί από πολλές διαφορετικές πηγές, διαφοροποιούνται σε θετικές και αρνητικές με βάση το αξιολογικό στοιχείο, και σε πλούσιες και αδύναμες με βάση

το πόσο καλά είναι διαμορφωμένες (Kotler, Haider & Rein 1993: 144-148). Παράλληλα, αποτελούνται από πολλά χαρακτηριστικά.

Πλούσια θεωρείται η εικόνα ενός κράτους όταν είναι καλά διαμορφωμένη και ο κάτοχός της γνωρίζει πολλά για τη χώρα. Όσο πιο πλούσια, δηλαδή από όσο πιο πολλά χαρακτηριστικά οριοθετείται η εικόνα μιας χώρας, όσο περισσότερες πηγές συμμετέχουν στη διαμόρφωσή της και όσο πιο πολλά γνωρίζουν για τη χώρα αυτή, τόσο λιγότερο εύκολο είναι ένα έντονα αρνητικό γεγονός να παραγάγει ένα αρνητικό στερεότυπο που θα λειτουργήσει καταλυτικά για την εικόνα της (Anholt 2010· Avraham & Ketter 2008).

Αδύναμη είναι η εικόνα ενός κράτους όταν ο κάτοχός της γνωρίζει λίγα και η χώρα είναι σχετικά άγνωστη. Η εικόνα της χώρας είναι τότε μονοδιάστατη ή απαρτίζεται από περιορισμένα χαρακτηριστικά και έχει διαμορφωθεί από περιορισμένες πηγές (Abraham & Ketter 2008: 26). Αυτό σημαίνει ότι εκτός από την παρουσίαση μιας χώρας στον Τύπο και η παράλειψη γεγονότων για τα τεκταινόμενα σε μία χώρα επιδρά επίσης στην εικόνα της. Η έλλειψη πληροφόρησης για ορισμένα γεγονότα, προσδίδει στη χώρα, συμβολική υπόσταση αναντίστοιχη με την πραγματικότητα. Το έλλειμμα δηλαδή πληροφόρησης για την «ξένη» χώρα συνεπάγεται ότι η εικόνα της ακόμη και αν είναι θετική, είναι αδύναμη και άρα ευάλωτη³⁴.

Σύμφωνα με την Kanena (2011), καθώς οι εικόνες του κάθε ανθρώπου κοινοποιούνται μέσω της προσωπικής επικοινωνίας, η σύσταση μιας κοινής εικόνας για μια χώρα είναι δυνατή. Εντούτοις, η αναπαραγωγή της προσωπικής εμπειρίας, η οποία έχει σχηματιστεί για ένα μέρος της εικόνας του κράτους, είναι περιορισμένης έκτασης -καθώς η δυνατότητα προσωπικής εμπειρίας για κάθε μια χώρα συνολικά είναι μικρή. Σύμφωνα με τον Yan (2004) ακόμα και αν η συλλογή προσωπικών εμπειριών γίνεται πλέον όλο και ευκολότερη εξαιτίας της ευκολότερης μετακίνησης των ανθρώπων, η κοινοποίηση και η διακίνηση αυτών των εμπειριών δεν μπορεί παρά να περιορίζεται στον ευρύτερο κοινωνικό κύκλο του καθενός. Ωστόσο, όταν η διακίνηση των εικόνων προσωπικής εμπειρίας γίνεται σε συνδυασμό με την μαζική επικοινωνία, σύμφωνα

³⁴ Στις διεθνείς σχέσεις η έννοια της εικόνας χρησιμοποιείται για να μελετηθούν οι τρόποι με τους οποίους οι δρώντες διαμορφώνουν απόψεις αντιλήψεις και πολιτικές για το διεθνές περιβάλλον και ιδιαίτερα για τους άλλους δρώντες με τους οποίους έμμεσα ή άμεσα διαντιδρούν (Jervis, 1970)

με τους Seamon & Sowers (2008:47), αυτό αποτελεί έναν τρόπο στοιχειοθέτησης της δημόσιας εικόνας ενός τόπου.

Με βάση όσα αναφέρθηκαν στην ενότητα 4.2, ο εθνοκεντρισμός βασίζεται στο εθνικό πλαίσιο αναφοράς, το οποίο με τη σειρά του εδράζεται στην ισχυρά παγιωμένη δομή του έθνους – κράτους και στις εικόνες που αυτή παράγει. Καθώς ο εθνοκεντρισμός προσπαθεί να ικανοποιήσει την εγγενή τάση του κοινού για ειδήσεις που να ανταποκρίνονται στην εθνοκεντρική του οπτική, δρα στρεβλωτικά κατά τη διαδικασία της ειδησεογραφίας. Η παρουσίαση δηλαδή των ξένων χωρών, διαποτίζεται από το υπάρχον εγχώριο πολιτικό και πολιτισμικό σύστημα, εξυπηρετώντας τις λειτουργίες και τις ανάγκες της χώρας στην οποία απευθύνονται οι ειδήσεις.

Σύμφωνα με τον Σαμαρά (2014:21),

«Κατά την διαμόρφωση της προβαλλόμενης εικόνας μιας χώρας στις ειδήσεις, συνεισφέρουν τα γεγονότα με την εγγενή δυναμική τους, η στρατηγική επικοινωνία των δρώντων υποκειμένων, είτε αυτά λειτουργούν σε ενδοκρατικό είτε σε διακρατικό επίπεδο, η λειτουργία του μηχανισμού παραγωγής των ειδήσεων οι σχέσεις εξουσίας -ΜΜΕ στο ενδοκρατικό επίπεδο και η ισχύς σε διεθνοπολιτικό επίπεδο».

Στην σημερινή εποχή, τα διεθνή ΜΜΕ κατέχουν έναν ολοένα και μεγαλύτερο ρόλο στην διαδικασία καλλιέργειας και διαχείρισης της εικόνας των κρατών (Okigbo,1995:108) και ο τρόπος που βλέπουμε τις ξένες χώρες περνά από τον τρόπο παρουσίασης τους στην διεθνή ειδησεογραφία (Wasburn, 2002: 130).

Στην επόμενη ενότητα παρουσιάζονται η θεωρία των ερμηνευτικών πλαισίων και τα κύρια ερμηνευτικά πλαίσια που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα εργασία για την καταγραφή της εικόνας της Ρωσίας, της Ουκρανίας αλλά και της παρουσίασης του πολέμου μεταξύ των δύο χωρών, από τις εφημερίδες «Η ΑΥΓΗ» και «Ριζοσπάστης».

3.7. Θεωρία ερμηνευτικών πλαισίων

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζεται συνοπτικά η μεθοδολογική προσέγγιση της πλαισίωσης (framing), η χρήση της οποίας σύμφωνα με τους Παπαθανασόπουλο, Καραδημητρίου και Γιαννούλη (2014), οι οποίοι επικαλούνται τον Scheufele (2000), «ευνοεί συγκεκριμένες αναγνώσεις μιας κατάστασης».

Η ερμηνευτική πλαισίωση ορίζεται σύμφωνα με την Graber (1984:23) ως:

«μία γνωστική δομή που αποτελείται από οργανωμένη γνώση για καταστάσεις και άτομα, η οποία έχει αποσπαστεί από προηγούμενες εμπειρίες και χρησιμοποιείται για επεξεργασία νέων πληροφοριών και για την ανάκληση παλαιότερων πληροφοριών»,

Ο Entman (1993: 52) από την πλευρά του σημειώνει ότι η πλαισίωση αφορά στη διαδικασία κατά την οποία όψεις ενός ζητήματος αναδεικνύονται εις βάρος άλλων και έτσι καθίστανται ικανές να νοηματοδοτήσουν το ζήτημα. Ο ίδιος, δίνοντας τον ορισμό της πλαισίωσης, τη χαρακτηρίζει ως την

«επιλογή ορισμένων πλευρών μιας αντιληπτής πραγματικότητας και την ανάδειξή τους σε προεξέχοντα μέρη ενός μηνύματος με σκοπό την προώθηση ενός συγκεκριμένου ορισμού ενός προβλήματος, μίας αιτιακής ερμηνείας, μίας ηθικής εκτίμησης ή/και μίας υπόδειξης που αφορά τη διαχείριση του εν λόγω αντικειμένου».

Με λίγα λόγια, κατά τη διαδικασία της πλαισίωσης πραγματοποιείται μια επιλεκτικά προσανατολισμένη ανάδειξη των ζητημάτων, μέσω συγκεκριμένων όψεων τους.

Επιπλέον, ο Entman (1993:52) στηριζόμενος στον Gamsen (1992) υποστηρίζει ότι ένα πλαίσιο α. ορίζει τα προβλήματα, β. διαγιγνώσκει τις αιτίες των προβλημάτων, γ. προχωρά σε ηθικές αξιολογήσεις και δ. προτείνει αντίδοτα στα προβλήματα. Οι Σαμαράς, Δημητρίου και Λουκοπούλου (2017), επικαλούμενοι τους Gamsen και Modigliani (1989) τονίζουν ότι

«η νοηματική οικολογία ενός θέματος αναφέρεται στο σύνολο των ερμηνευτικών πλαισίων, μεταφορών, συνεκδοχών κωδικών λέξεων και

πλεγμάτων συμπαραδηλώσεων στα ευρύτερα “ερμηνευτικά πακέτα” που είναι διαθέσιμα σε μια κοινωνία και μπορούν να ενεργοποιηθούν για να ερμηνεύσουν το κάθε ζήτημα όποτε αυτό ξαναεμφανιστεί».

O Druckman (2001) εξετάζοντας την έννοια της πλαισίωσης προχωρά στη διάκριση μεταξύ «πλαισίων στην επικοινωνία» (frames in communication) και «ατομικών / γνωσιακών πλαισίων» («individual frames / frames in thought»). Με τα πλαίσια στην επικοινωνία, ο εκάστοτε φορέας (MME, πολιτικοί κλπ) επιλέγει λέξεις και φράσεις για να παρουσιάσει ένα γεγονός στο κοινό. Τα ατομικά / γνωσιακά πλαίσια, αφορούν στη κατανόηση από την πλευρά του ατόμου ενός γεγονότος που σχετίζεται με την πρόσληψη του προτεινόμενου πλαισίου, από τους δρώντες.

Η έννοια της «πλαισίωσης» αποκτά έτσι μία διττή λειτουργία: αφενός ως σημασιοδοτικός μηχανισμός από την πλευρά του δρώντος υποκειμένου και αφετέρου ως αντιληπτικός μηχανισμός από την πλευρά του δέκτη.

3.7.1 Πλαίσια στην επικοινωνία

Η πρώτη λειτουργία της πλαισίωσης είναι κοντά σε ό,τι έχει περιγράψει ο Hall (1989:110-111) ως «σημασιοδότηση» γεγονότων με συγκεκριμένους τρόπους. Ο μηχανισμός της πλαισίωσης έγκειται σε μία διαδικασία ορισμού ενός προβλήματος ως αποτέλεσμα της επιλεκτικής παρουσίασης και της διάκρισης ορισμένων χαρακτηριστικών που προσανατολίζονται προς μία συγκεκριμένη ερμηνεία του αντικειμένου (Gerstlé, 2008:89).

Σε αυτή την οπτική εντάσσεται και ο ορισμός που προτείνουν οι Gansson και Modigliani (1989), για το πλαίσιο «*ως κεντρική οργανωτική ιδέα που δίνει νόημα στα γεγονότα και αναδεικνύει τη φύση του διακυβεύματος*» (Gerstlé, 2008:89). Η πλαισίωση επιχειρεί τη συνάρθρωση επιμέρους αλληλοσυσχετιζόμενων στοιχείων σε ένα λόγο που τελικά παράγεται ως σύνολο με εσωτερική δόμηση. Ως τέτοιο στη συνέχεια το πλαίσιο, διαμορφώνει τις συλλογικές κοινωνικές αντιλήψεις.

Σύμφωνα με την Κουντούρη (2015:72) η οποία επικαλείται τον Jerit (2008), η διαδικασία της πλαισίωσης έχει στρατηγικό χαρακτήρα. «*Η λογική της στρατηγικής της πλαισίωσης είναι ότι οι ελίτ επιδιώκουν να δίνουν έμφαση στις πτυχές ενός θέματος που τους είναι ευνοϊκές. Οι πολιτικές ελίτ, αλλά και ορισμένες φορές οι μιντιακές παράγουν επικοινωνιακά πλαίσια τα οποία*

χρησιμοποιούν στρατηγικά». Επιπλέον, «το ευρύτερο περιβάλλον στο οποίο διαπλάθονται τα πλαίσια συνδέεται με τις ανταγωνιστικές συνθήκες (2015:79)». Η ίδια σημειώνει ότι η βαρύτητα ενός πλαισίου σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον αναδυόμενων ερμηνειών μπορεί να εξαρτάται από τη συνταύτισή του με ισχυρές αξίες (πολιτισμικές ή συμβολικές) που επικρατούν στην κοινωνία (Chong, 2000, Gamsom & Modigliani, 1987), από τη συσχέτισή του με μία αξιόπιστη πηγή (Druckman, 2001) και από την εναρμόνισή του με ισχυρές πεποιθήσεις (Druckman & Nelson, 2003).

3.7.2 Ατομικά / γνωσιακά πλαίσια

Η διερεύνηση των ατομικών/γνωσιακών πλαισίων έγκειται στη διαδικασία πρόσληψης των προβλημάτων από την πλευρά του κοινού. Η Verloo (2005:19-20) αναγνωρίζει τη λειτουργία της πλαισίωσης ως ειδική κατασκευή που δίνει νόημα στην πραγματικότητα και παρεμβαίνει στην διαδικασία πρόσληψης της πραγματικότητας. Η πρόσληψη της πραγματικότητας αφορά σε δύο διαδικασίες. Η πρώτη έχει να κάνει με τα ερμηνευτικά σχήματα που αναπτύσσει το κοινό για τη διαχείριση της πληροφορίας, και η δεύτερη με τις επιδράσεις που επιφέρει η πλαισίωση στις δημόσιες αντιλήψεις.

Τα ερμηνευτικά σχήματα τα οποία αφορούν στη διαχείριση της πληροφορίας, σύμφωνα με τους Scheufele και Nisbet (2008:254) «είτε έχουν παραχθεί σε μακροχρόνια βάση και μπορούμε να τα αποκαλέσουμε “κοσμοαντιλήψεις”, είτε έχουν βραχυπρόθεσμα και είναι σχήματα που προκύπτουν από θεματικές πλαισιώσεις». Ο Goffman (1974) αναφερόμενος στα γενικά ερμηνευτικά σχήματα τα περιγράφει ως διαδικασία διαστρωμάτωσης της πραγματικότητας, η οποία συγκροτείται μέσα από τους ορισμούς που αποδίδονται στις καταστάσεις. «Κάθε ορισμός της κατάστασης συγκροτείται ανάλογα με τις οργανωτικές αρχές που δομούν τα γεγονότα». Η έννοια της πλαισίωσης, στην προσέγγιση του Goffman, αφορά «σχήματα ερμηνείας» τα οποία βοηθούν στην οργάνωση των γεγονότων σε πλαίσια αναφοράς που παράγονται στη μακρά διάρκεια, μέσα από κοινωνικές διαδικασίες και αποτελούν κοινό κτήμα ομάδων μέσα στις κοινωνίες. Τα ερμηνευτικά πλαίσια αποτελούν μια αφηγηματική δομή η οποία σημασιοδοτεί μια εκτυλισσόμενη ροή νοημάτων.

Στην επόμενη ενότητα καταγράφονται τα πλαίσια υπό τα οποία εξετάστηκαν τα δημοσιεύματα των δύο εφημερίδων.

3.7.3 Ερμηνευτικά πλαίσια

Σε μια προσπάθεια εννοιολογικής αποσαφήνισης και εισαγωγής κατηγοριών στη θεωρητική προσέγγιση της πλαισίωσης ο Iyengar (1991) εισήγαγε τη διάκριση μεταξύ θεματικής (thematic) και επεισοδιακής (episodic) / περιπτωσιολογικής πλαισίωσης. Η θεματική πλαισίωση αφορά στην παρουσίαση των γεγονότων κατά τέτοιο τρόπο ώστε ο δέκτης της είδηση να επεξεργαστεί το προβαλλόμενο ζήτημα, στη βάση των βαθύτερων αιτιών και δυνητικών συνεπειών (μαζί με τα παραγωγικά του αίτια). Αντίθετα, στην επεισοδιακή / περιπτωσιολογική πλαισίωση, το προβαλλόμενο ζήτημα παρουσιάζεται με όρους απομονωμένου γεγονότος, δηλαδή αποκομμένο από τα παραγωγικά του αίτια. Σε αυτή την περίπτωση η εστίαση της είδηση εξαντλείται συνήθως σε συγκεκριμένες ενέργειες ή συγκεκριμένα χαρακτηριστικά συγκεκριμένων δρώντων.

Μία άλλη τυπολογία που εισήγαγαν οι Semetko & Valkenburg (2000: 95-96) διακρίνει ανάμεσα στην συγκρουσιακή πλαισίωση, στο πλαίσιο ανθρώπινου ενδιαφέροντος ή μελοδραματικό πλαίσιο, στο πλαίσιο οικονομικών συνεπειών και στο ηθικολογικό πλαίσιο.

Το συγκρουσιακό πλαίσιο (conflict frame) αναδεικνύει της σύγκρουση μεταξύ δρώντων, είτε αυτοί είναι άτομα, είτε ομάδες, είτε κράτη. Οι Neuman et al. (1992:61-62) μελετώντας τις ΗΠΑ διαπίστωσαν ότι τα ΜΜΕ επικεντρώνονται σε λίγα κεντρικά θέματα για να μεταφέρουν τα γεγονότα και ότι η σύγκρουση ήταν το πλέον κοινό χαρακτηριστικό. Σύμφωνα μάλιστα με τον Entman (1993), στα ΜΜΕ των ΗΠΑ το συγκρουσιακό πλαίσιο μεταξύ των πολιτικών κομμάτων έρχεται σε πρώτο πλάνο σε αναντιστοιχία με την πλαισίωση των δημόσιων πολιτικών και της λήψης πολιτικών αποφάσεων, καθώς έχει τη δυνατότητα να απλοποιεί τις πολιτικές αντιπαραθέσεις σε επιμέρους αντιδικίες.

Το πλαίσιο ανθρώπινου ενδιαφέροντος ή μελοδραματικό (human interest / melodramatic frame) αναδεικνύει τις ανθρωποκεντρικές πλευρών των γεγονότων. Στην περίπτωση αυτή το παρουσιαζόμενο πρόβλημα ταυτίζεται με το πρόσωπο σε μία κατεύθυνση μελοδραματοποίησης ή προσωποποίησης των ειδήσεων.

Το πλαίσιο οικονομικών συνεπειών (economic consequences frame) αναφέρεται στο πώς ένα γεγονός αναδεικνύεται μέσα από τις συνέπειες που θα έχει στο οικονομικό επίπεδο σε άτομο/ ομάδα/ κράτος.

Ακόμα, το ηθικολογικό πλαίσιο (morality frame) θέτει το γεγονός, το πρόβλημα ή το θέμα στο πλαίσιο ηθικών προδιαγραφών. Εξαιτίας του επαγγελματικού κανόνα της αντικειμενικότητας, οι δημοσιογράφοι αναφέρονται συνήθως στα ηθικά πλαίσια έμμεσα, προβάλλοντας κάποιον άλλο που θέτει το θέμα (Neuman et al., 1992).

Τέλος, στην τυπολογία αυτή μπορούμε να προσθέσουμε και το στρατηγικό πλαίσιο (strategic frame) (Patterson 1980), με το οποίο τα γεγονότα παρουσιάζονται ως ενέργειες για να επιτευχθεί ένας στρατηγικός στόχος. Ο πόλεμος εδώ θα παρουσιάζεται με όρους στρατηγικών κινήσεων και ενεργειών των άμεσα ή έμμεσα εμπλεκόμενων πλευρών, οι οποίες αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων της καθεμιάς.

Επισημαίνεται ότι κατά την πορεία εξέτασης των δημοσιευμάτων προέκυψαν ορισμένα επιπλέον ερμηνευτικά πλαίσια από το ίδιο το υλικό. Τα πλαίσια αυτά καταγράφονται και ορίζονται στο Κεφ. 4 που παρουσιάζει το εργαλείο κωδικοποίησης (μεταβλητή 25).

4. Μεθοδολογία έρευνας

Το κεφάλαιο αυτό παρουσιάζει αφενός τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας, όπως προέκυψαν από την εξέταση του ιστορικού πλαισίου και των θεωρητικών εργαλείων και αφετέρου την ποιοτική περιγραφή των ταξινομικών συστημάτων που προέκυψαν από την ποσοτική ανάλυση περιεχομένου που κατασκευάστηκε για την καταγραφή και την ανάλυση των δημοσιευμάτων των δύο υπό μελέτη εφημερίδων. Πρόκειται για έναν πίνακα με 34 στήλες (πρωτογενείς μεταβλητές), οι οποίες αποτυπώνουν τα βασικά χαρακτηριστικά καθενός από τα 741 δημοσιεύματα που συγκεντρώθηκαν (399 στην ΑΥΓΗ και 342 στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ) και χρησιμοποιούνται για να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν.

4.1. Ερευνητικά ερωτήματα

Οι θεωρίες που παρουσιάζονται και αναλύονται στα παραπάνω κεφάλαια , καθώς και η εμπειρική θεμελίωση τους μέσω της διαλεκτικής με το προς μελέτη υλικό, οδήγησαν στην δημιουργία των παρακάτω ερευνητικών ερωτημάτων που καθόρισαν την στοιχειοθέτηση των τυπολογικών κατηγοριών του πρωτοκόλλου κωδικοποίησης.

Ερευνητικό ερώτημα 1: Σε ποιο πλαίσιο παρουσιάζεται η Ρωσία στις εφημερίδες «Η ΑΥΓΗ» και «Ριζοσπάστης»;

Ερευνητικό ερώτημα 2: Ποια είναι η γενική αξιολόγηση της Ρωσίας στις εφημερίδες «Η ΑΥΓΗ» και «Ριζοσπάστης»;

Ερευνητικό ερώτημα 3: Σε ποιο πλαίσιο παρουσιάζεται η Ουκρανία στις εφημερίδες «Η ΑΥΓΗ» και «Ριζοσπάστης»;

Ερευνητικό ερώτημα 4: Ποια είναι η γενική αξιολόγηση της Ουκρανίας στις εφημερίδες «Η ΑΥΓΗ» και «Ριζοσπάστης»;

Ερευνητικό ερώτημα 5: Πόσα από τα δημοσιεύματα της ΑΥΓΗΣ και του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ που παρουσιάζουν τον πόλεμο σε πλαίσιο εγχώριας πολιτικής αντιπαράθεσης;

Ερευνητικό ερώτημα 6: Πόσα δημοσιεύματα των εφημερίδων «Η ΑΥΓΗ» και «Ριζοσπάστης» πραγματεύονται το θέμα της ενέργειας;

Ερευνητικό ερώτημα 7: Πόσα δημοσιεύματα των εφημερίδων «Η ΑΥΓΗ» και «Ριζοσπάστης» παρουσιάζουν ως κυρίαρχο το θέμα της ενέργειας στο πλαίσιο της ελληνικής πολιτικής αντιπαράθεσης.

Ερευνητικό ερώτημα 8: Ποια είναι η κύρια χώρα αναφοράς στα δημοσιεύματα των εφημερίδων «Η ΑΥΓΗ» και «Ριζοσπάστης»;

Ερευνητικό ερώτημα 9: Ποια είναι τα κυρίαρχα πλαίσια παρουσίασης του πολέμου από τις εφημερίδες «Η ΑΥΓΗ» και «Ριζοσπάστης»;

Ερευνητικό ερώτημα 10: Σε ποιο πλαίσιο παρουσιάζεται ο πόλεμος σε σχέση με την εγχώρια κομματική αντιπαράθεση στις εφημερίδες «Η ΑΥΓΗ» και «Ριζοσπάστης»;

4.2. Ποσοτική ανάλυση περιεχομένου

Για να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα και για να εξυπηρετηθούν οι στόχοι της έρευνας, συγκροτήθηκε ένα σύνολο ταξινομικών συστημάτων το οποίο αποτελεί ένα πρωτόκολλο ποσοτικής ανάλυσης περιεχομένου (quantitative content analysis). Οι ταξινομικές αυτές κατηγορίες αποτελούν απόρροια των θεωριών που αναλύθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια και δημιουργήθηκαν προκειμένου να απαντηθούν τα βασικά ερωτήματα της έρευνας. Η μέθοδος κατηγοριοποίησης αποτελεί τον κύριο κορμό της ανάλυσης περιεχομένου, αφού στην ουσία η διαδικασία κατηγοριοποίησης αφορά στην μετατροπή του κειμένου σε κατηγορίες που εκφράζουν ένα συγκεκριμένο σύστημα κωδικοποίησης (Κυριαζή, 2009:292). Μέσα από αυτή τη διαδικασία, το περιεχόμενο του κειμένου αποκρυσταλλώνεται σε μετρήσιμες μεταβλητές για την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Με τη μέθοδο της ποσοτικής ανάλυσης περιεχομένου, ποσοτικοποιούνται τα χαρακτηριστικά που βρίσκονται στα άρθρα και καθίσταται δυνατός ο έλεγχος των υποθέσεων εργασίας και των ερευνητικών ερωτημάτων που έχουν τεθεί. Δηλαδή, από την στατιστική επεξεργασία των στοιχείων προκύπτουν οι στατιστικές συσχετίσεις βάσει των οποίων ελέγχονται οι θεωρητικές

υποθέσεις της. Η ποσοτική ανάλυση περιεχομένου είναι η ερευνητική μέθοδος που χρησιμοποιεί συγκεκριμένους κανόνες για την εξαγωγή έγκυρων συμπερασμάτων από την ανάλυση κειμένων (Weber, 1990).

4.3. Μονάδα Κωδικοποίησης

Στην ποσοτική ανάλυση περιεχομένου η επιλογή και ο προσδιορισμός της μονάδας κωδικοποίησης κρίνονται ως καθοριστικά για την έρευνα, διότι μέσα από τη μονάδα κωδικοποίησης ορίζεται η βασική μονάδα καταγραφής των δεδομένων (Κυριαζή, 2009:289). Ως μονάδα κωδικοποίησης μπορεί να οριστεί μία λέξη, μία πρόταση, μία παράγραφος ή ακόμα και ένα συνολικό κείμενο. Στην παρούσα έρευνα ως μονάδα κωδικοποίησης ορίζεται το δημοσιογραφικό άρθρο στο οποίο εντοπίζονται αναφορές στις χώρες «Ρωσία», «Ουκρανία» και στην έννοια του μεταξύ τους πολέμου. Κάθε άρθρο στο οποίο εντοπίζονται οι ανωτέρω αναφορές λαμβάνει έναν αύξοντα αριθμό ο οποίος στην συνέχεια καταχωρείται στο στατιστικό πρόγραμμα SPSS 26.

4.4. Δείγμα

Το εξεταζόμενο δείγμα προέρχεται από δύο εφημερίδες. Την εφημερίδα «Η ΑΥΓΗ» και την εφημερίδα «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ» και αφορά στον πρώτο μήνα διεξαγωγής του πολέμου μεταξύ της Ρωσίας και της Ουκρανίας. Δηλαδή από τις 25 Φεβρουαρίου του 2022, πρώτη ημέρα έκδοσης των εφημερίδων μετά το ξέσπασμα του πολέμου στις 24/2/22, μέχρι και τις 26 Μαρτίου του ίδιου έτους. Εξετάστηκαν όλα τα άρθρα των δύο εφημερίδων ανεξάρτητα από την κατηγοριοποίησή τους εντός των δύο εφημερίδων (πολιτική, διεθνή, πολιτιστικά, αθλητισμός κτλπ).

4.5. Περιορισμοί της έρευνας

Η παρούσα έρευνα δεν καλύπτει όλο το χρονικό εύρος του πολέμου, παρά μόνο τον πρώτο μήνα διεξαγωγής του. Επίσης αφορά αυστηρά στην έντυπη έκδοση των εφημερίδων και όχι στις

ιστοσελίδες τους, αν και συχνά τα ηλεκτρονικά μέσα προχωρούσαν σε αναδημοσιεύσεις των δημοσιευμάτων της έντυπης έκδοσης.

Επιπλέον το υλικό χαρακτηρίζεται περιορισμένο καθώς αποτελεί μέρος μόνο δύο εφημερίδων που τοποθετούνται στον χώρο της Αριστεράς, ενώ υπάρχουν πολλές οι οποίες, καλύπτουν όλο το φάσμα του εν λόγω πολιτικού χώρου.

4.6. Περιγραφή μεταβλητών

Κατά την κωδικοποίηση χρησιμοποιήθηκαν δυο διακριτές τάξεις μεταβλητών. Η πρώτη αφορά στις μεταβλητές που σχετίζονται με τα τεχνικά χαρακτηριστικά των δημοσιογραφικών κειμένων. Οι μεταβλητές αυτές είναι: Αύξων αριθμός δημοσιεύματος, εφημερίδα, ημέρα, μήνας, σελίδα, σαλόνι εφημερίδας, μέγεθος δημοσιεύματος, τύπος δημοσιεύματος, φωτογραφία, πίνακας/γράφημα και οπτικό υλικό.

Η δεύτερη τάξη μεταβλητών αφορά στα ποιοτικά χαρακτηριστικά, δηλαδή στα συναφή με το περιεχόμενο χαρακτηριστικά. Στην συνέχεια, ορίζονται και περιγράφονται αυτές οι μεταβλητές. Καταγράφεται εάν το περιεχόμενο του δημοσιεύματος εμπεριέχει θεματολογία που αφορά στις κατηγορίες: Πολιτική, Ελληνική Οικονομία, Διεθνής Οικονομία, Ασφάλεια, Ευρώπη, Αθλητικά, Πολιτιστικά, Ενέργεια, Υγεία, Προσφυγικό, Διπλωματία και ποια από τις παραπάνω είναι κυρίαρχη. Ακόμη, εξετάζεται ποια είναι η κύρια χώρα αναφοράς (Ρωσία, Ουκρανία, Ελλάδα) στο δημοσίευμα.

Στη συνέχεια καταγράφεται το κυρίαρχο ερμηνευτικό πλαίσιο παρουσίασης της Ρωσίας και της Ουκρανίας, μεταβλητή η οποία λαμβάνει 11 τιμές για την κάθε χώρα, ξεχωριστά. Συγκεκριμένα καταγράφεται εάν η χώρα (Ρωσία / Ουκρανία) ζητεί βοήθεια, αξίζει βοήθεια, καθοδηγείται από τη Δύση, δημιουργεί πρόβλημα στην άλλη εμπόλεμη χώρα, δημιουργεί πρόβλημα στις ΗΠΑ, δημιουργεί πρόβλημα στην ΕΕ, δημιουργεί πρόβλημα στη διεθνή οικονομία, δημιουργεί πρόβλημα σε τρίτο, αντιμετωπίζει πρόβλημα και εάν παρουσιάζεται σε πλαίσιο φόβου – απειλής ή ως χώρα ιμπεριαλιστής.

Επιπλέον καταγράφεται η γενική αξιολόγηση της κάθε εμπόλεμης χώρα στην κλίμακα «Πολύ αρνητική, Αρνητική, Ουδέτερη, Θετική, Πολύ θετική».

Όσον αφορά στο χρονικό πλαίσιο του δημοσιεύματος, γίνεται σχετική καταγραφή ωστόσο, καθώς οι εφημερίδες δημοσιεύονται τουλάχιστον μία ημέρα μετά τα όσα περιγράφονται στο περιεχόμενό τους, δεν εξετάζεται η ακριβής ημερομηνία κατά την οποία συντελέστηκαν τα γεγονότα, αλλά εάν η αφήγηση αφορά σε παρελθοντικό, παροντικό, μελλοντικό χρόνο ή αν περιγράφεται μια κατάσταση διαχρονίας. Παράλληλα, καταγράφεται εάν το δημοσίευμα εστιάζει σε κάποιο πολιτικό πρόσωπο ή όχι. Η μεταβλητή λαμβάνει τις εξής εννέα τιμές: Πούτιν, Ζελένσκι, Μητσοτάκης, Τσίπρας, Κουτσούμπας, Μπάιντεν, Τζόνσον, Ερντογάν ή άλλοι επικεφαλής κρατών ΕΕ - Διεθνών οργανισμών.

Ακολούθως καταγράφεται το ερμηνευτικό πλαίσιο παρουσίασης του πολέμου που επιλέγουν οι δύο εφημερίδες. Αναλυτικότερα εξετάζεται εάν ο πόλεμος στην Ουκρανία παρουσιάζεται σε Θεματικό ή σε Επεισοδιακό πλαίσιο.

Εάν αποδίδεται σε δομικούς παράγοντες - κυβερνητικές πολιτικές ή ως αναμενόμενο γεγονός της δυναμικής του συστήματος κρατών ή ως γεγονός μαζί με τα παραγωγικά αίτια του, τότε παρουσιάζεται σε Θεματικό πλαίσιο. Εάν από την άλλη αποδίδεται στις ενέργειες ή απραξία της Ρωσίας ή της Ουκρανίας ή ως γεγονός απομονωμένο από παραγωγικά αίτια τότε παρουσιάζεται σε επεισοδιακό πλαίσιο.

Επιπλέον καταγράφεται ποιο από τα ερμηνευτικά πλαίσια παρουσίασης του πολέμου: συγκρουσιακό, ανθρώπινου ενδιαφέροντος / μελοδραματικό, ηθικολογικό, οικονομικών συνεπειών, στρατηγικό, κυριαρχεί σε κάθε δημοσίευμα.

Συγκρουσιακό πλαίσιο

Η μορφή πλαισίωσης του περιεχομένου της είδησης οργανώνεται από αντιθέσεις, διαφωνίες, αντιπαραθέσεις συγκρούσεις, αντιτιθέμενες απόψεις και ανταγωνισμούς. Η έννοια της σύγκρουσης που ορίζει το συγκεκριμένο πλαίσιο, ξεκινάει από το επίπεδο της λεκτικής αντιπαραθέσης/διαφωνίας, περνάει από το επίπεδο του οικονομικού ανταγωνισμού και κλιμακώνεται έως το επίπεδο του πολέμου. Βασικό κριτήριο για τον εντοπισμό του συγκρουσιακού πλαισίου κατά την κωδικοποίηση είναι το περιεχόμενο του άρθρου να οργανώνεται με όρους διπόλου αντιπαραθέσης (οι μεν και οι δε).

Πλαίσιο Ανθρώπινου Ενδιαφέροντος / Μελοδραματικό πλαίσιο

Η παρουσίαση του πολέμου γίνεται από την οπτική της «ανθρώπινης ιστορίας» καθώς και από υποκειμενοποίηση, συναισθηματισμούς και μελοδραματισμούς. Επίσης η εν λόγω ερμηνευτική πλαisiώση αφορά στην ανάδειξη των ανθρωποκεντρικών πλευρών του πολέμου, έχοντας ως βασική αφηγηματική δομή μια ανθρώπινη ιστορία. Παράλληλα, το εν λόγω πλαίσιο οργανώνει την παρουσίαση του πολέμου σε σενάριο με ήρωες που έχουν ευκρινείς ρόλους. Στην περίπτωση αυτή, ο πόλεμος ταυτίζεται με το πρόσωπο σε μία κατεύθυνση δραματοποίησης ή προσωποποίησης των ειδήσεων.

Ηθικολογικό πλαίσιο

Ο πόλεμος παρουσιάζεται μέσα από ένα πλαίσιο ηθικών προδιαγραφών. Ο πόλεμος ή οι εμπλεκόμενες σε αυτόν χώρες (Ρωσία/Ουκρανία) είτε οι υπόλοιπες έμμεσα εμπλεκόμενες χώρες / διεθνείς οργανισμοί παρουσιάζονται μέσα από ένα ηθικοποιημένο πρίσμα.

Πλαίσιο Οικονομικών Συνεπειών

Ο πόλεμος παρουσιάζεται μέσα από συνέπειες στο οικονομικό επίπεδο είτε σε άτομα, είτε σε ομάδες ατόμων, είτε σε χώρες, είτε σε θεσμούς.

Στρατηγικό πλαίσιο

Ο πόλεμος παρουσιάζεται σε όρους στρατηγικών κινήσεων και ενεργειών των άμεσα ή έμμεσα εμπλεκόμενων πλευρών, οι οποίες αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων της κάθε πλευράς. Δηλαδή ενέργειες που εμφανίζονται ως τρόποι/μέσα, για να επιτευχθεί ένας στρατηγικός στόχος.

Τέλος, εξετάζεται εάν ο πόλεμος παρουσιάζεται σε όρους εγχώριας πολιτικής αντιπαράθεσης ή σε όρους εγχώριας κομματικής αντιπαράθεσης.

Στην πρώτη περίπτωση εξετάζεται η συσχέτιση της παρουσίασης του πολέμου με το ελληνικό πεδίο αναφοράς. Δηλαδή εάν το δημοσίευμα οργανώνεται γύρω από εγχώρια ζητήματα ή ζητήματα που αφορούν εν γένει στην Ελλάδα. Η εν λόγω μεταβλητή λαμβάνει τις εξής τιμές: Ζητήματα ενέργειας στην Ελλάδα, ζητήματα οικονομίας στην Ελλάδα, ζητήματα τροφοδοσίας

προϊόντων / αγαθών στην Ελλάδα, ζητήματα εμπλοκής της Ελλάδας στον πόλεμο, ζητήματα εξωτερικής πολιτικής / Διπλωματία.

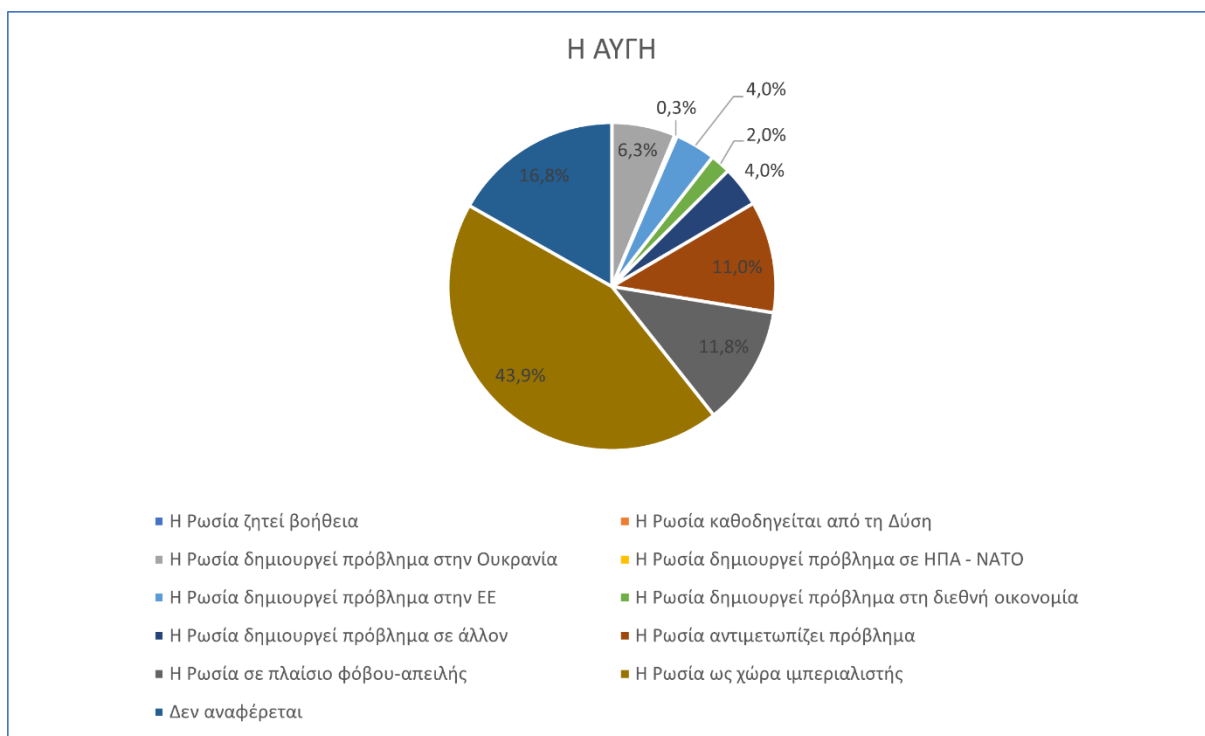
Στη δεύτερη περίπτωση εξετάζεται η συσχέτιση της παρουσίας του πολέμου στην Ουκρανία, με την κομματική αντιπαράθεση στην Ελλάδα. Εάν δηλαδή το δημοσίευμα οργανώνεται γύρω από τον εγχώριο κομματικό και εκλογικό ανταγωνισμό. Η εν λόγω μεταβλητή λαμβάνει τις εξής τιμές: Αντιπαράθεση κυβέρνησης - αξιωματικής αντιπολίτευσης, αντιπαράθεση κυβέρνησης - λοιπών κομμάτων, αντιπαράθεση ΣΥΡΙΖΑ και ΚΚΕ.

Όλα τα παραπάνω ερμηνευτικά πλαίσια, περιγράφονται αναλυτικότερα στο Παράρτημα.

5. Απάντηση ερευνητικών ερωτημάτων και ανάλυση αποτελεσμάτων

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα ευρήματα της ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης των δημοσιευμάτων της ΑΥΓΗΣ και του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ, ως προς τις μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν για τη διερεύνηση των ερωτημάτων της εργασίας (βλ. Κεφ. 4). Το κάθε ερευνητικό ερώτημα απαντάται συνοδεία γραφήματος το οποίο απεικονίζει τις στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ των υπό διεύρυνσή μεταβλητών. Το πόσο στατιστικά σημαντική είναι η συσχέτιση, σε κάθε πίνακα έχει ελεγχθεί μέσω του chi-Square (χ^2).

Ερευνητικό ερώτημα 1: Σε ποιο πλαίσιο παρουσιάζεται η Ρωσία στις εφημερίδες «Η ΑΥΓΗ» και «Ριζοσπάστης»;

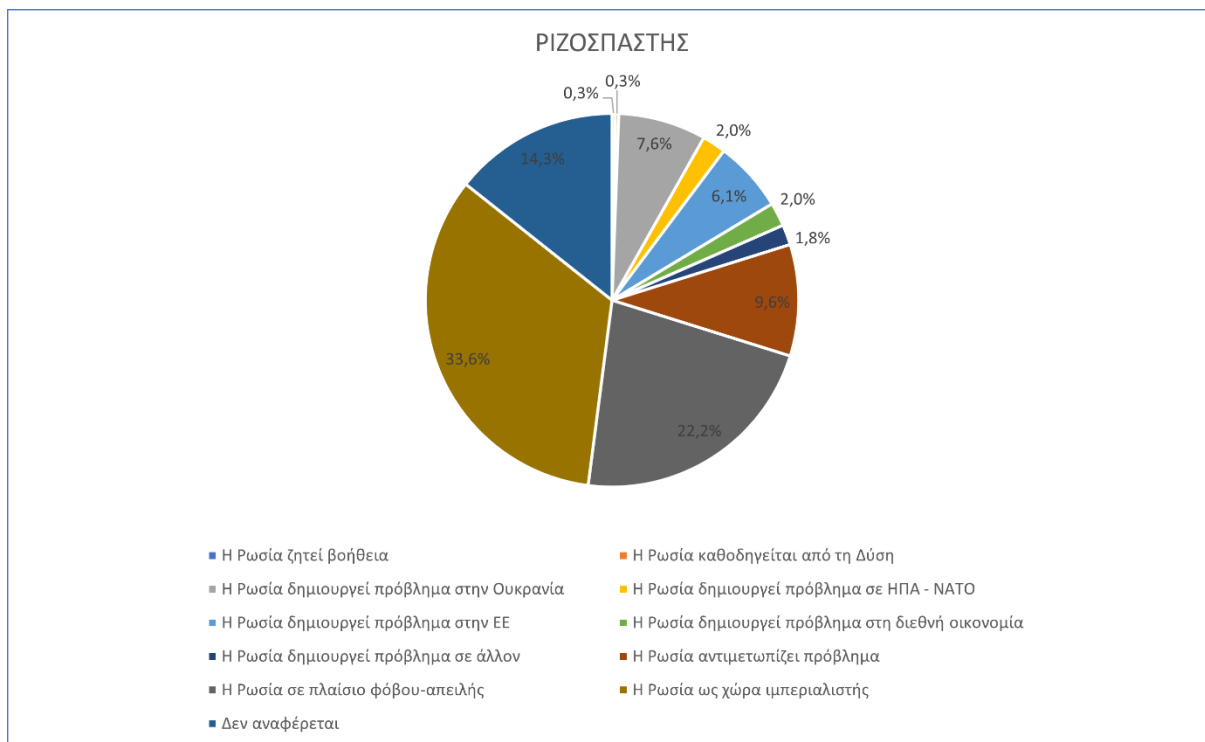

Διάγραμμα 5.1.1 Πλαίσια παρουσίασης της Ρωσίας στην εφημερίδα «ΑΥΓΗ» ($\chi^2=31.223$, sig < 0.05).

Σε ό,τι αφορά το πλαίσιο παρουσίασης της εικόνας της Ρωσίας στα δημοσιεύματα της ΑΥΓΗΣ (Διάγραμμα 5.1.1), παρατηρούμε ότι το κύριο ανάμεσά της είναι εκείνο της «Ρωσίας ως χώρας

ιμπεριαλιστή», το οποίο εμφανίζεται στο 43,9% των δημοσιευμάτων της. Στη δεύτερη θέση και σε αρκετά μεγάλη απόσταση εντοπίζεται το πλαίσιο «φόβου-απειλής» (11,8%), ενώ στην τρίτη θέση, σε πολύ μικρή απόσταση είναι το πλαίσιο «η Ρωσία αντιμετωπίζει πρόβλημα» (11%). Όλα τα υπόλοιπα πλαίσια που έχουν οριστεί καταγράφουν αρκετά μικρή συχνότητα εμφάνισης, ενώ και σε ένα αρκετά σημαντικό μέρος των δημοσιευμάτων (της τάξης του 17%), το βασικό πλαίσιο δεν είναι σαφές.

Η υψηλή συχνότητα του πλαισίου «η Ρωσία ως χώρα ιμπεριαλιστής» συνδέεται με το γεγονός ότι η ΑΥΓΗ είναι πιθανό να διαψεύδει με αυτόν τον τρόπο ενδεχόμενη ταύτισή της με φιλορωσικές θέσεις. Αν και η εικόνα της Ρωσίας είναι ήδη πλούσια στο κοινό της ΑΥΓΗΣ, παρατηρείται μια σαφής απόπειρα νοηματοδότησής της με όρους κατακτητή ή εισβολέα. Από θεωρητική σκοπιά, μπορούμε να εφαρμόσουμε εδώ τη θεωρία της επαλληλίας κομματικού – επικοινωνιακού συστήματος: καθώς η ΑΥΓΗ ταυτίζεται σε μεγάλο βαθμό με τον ΣΥΡΙΖΑ, η έμφαση στο πλαίσιο «η Ρωσία ως χώρα ιμπεριαλιστής» επιχειρεί να προστατεύσει το κόμμα από μία ενδεχόμενη υπαγωγή του σε «φιλορωσικό μπλοκ», κάτι που αποτελεί πολιτική γραμμή του ΣΥΡΙΖΑ στο διάστημα που εξετάζουμε. Το εύρημα αυτό συνάδει με τη θέση του ΜακΚουέλ (2003) για την κομματική/πολιτική εφημερίδα, ότι δηλαδή αποτελεί όργανο προώθησης των συμφερόντων του κόμματος που υπηρετεί.

Διάγραμμα 5.1.2 Πλαίσια παρουσίασης της Ρωσίας στην εφημερίδα «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ» ($\chi^2=31.223$, sig < 0.05).

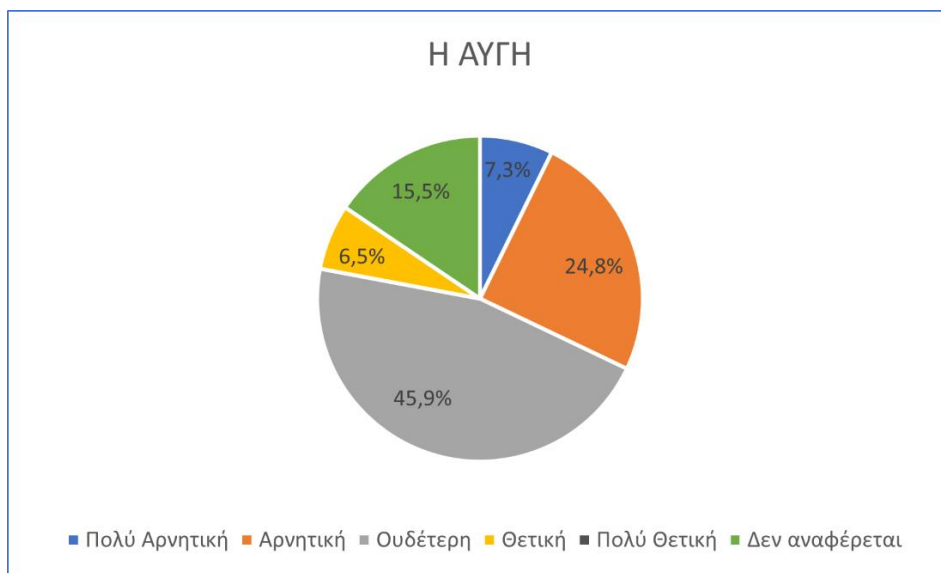
Το πλαίσιο παρουσίασης της Ρωσίας στα δημοσιεύματα του Ριζοσπάστη (Διάγραμμα 5.1.2) εμφανίζει καταρχάς μία αρκετά παρόμοια εικόνα. Συγκεκριμένα, το πλαίσιο «η Ρωσία ως χώρα ιμπεριαλιστής» είναι και πάλι εκείνο με τη μεγαλύτερη συχνότητα (33,6%), αν και κατάτι μικρότερη από εκείνη της ΑΥΓΗΣ. Στη δεύτερη θέση βρίσκεται το πλαίσιο «φόβου- απειλής» (22,2%), με ποσοστό μάλιστα σχεδόν διπλάσιο από εκείνο της ΑΥΓΗΣ. Το πλαίσιο «η Ρωσία αντιμετωπίζει πρόβλημα» είναι και πάλι στην τρίτη θέση (9,6%). Και στην περίπτωση του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ, ο εντοπισμός του πλαισίου δεν είναι δυνατός σε ένα μέρος των δημοσιευμάτων (14,3%).

Στην περίπτωση του Ριζοσπάστη το πλαίσιο «η Ρωσία ως χώρα ιμπεριαλιστής» έχει να κάνει με την περιγραφή συνολικά του πολέμου στην Ουκρανία ως μία σύγκρουση ανάμεσα σε δύο ιμπεριαλιστικούς πόλους. Με άλλα λόγια τον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ η Ρωσία είναι ιμπεριαλιστική για το γεγονός ότι μετέχει σε έναν εξ ορισμού ιμπεριαλιστικό πόλεμο. Στην ΑΥΓΗ ο ιμπεριαλισμός έχει ένα ελαφρώς διαφοροποιημένο περιεχόμενο, γιατί δεν αναφέρεται γενικά στην ιμπεριαλιστική σύγκρουση μεταξύ δύο, αλλά πιο ειδικά στην ρωσική στρατιωτική εισβολή. Πρόκειται για μία

άλλη οπτική του ιμπεριαλισμού, που αφορά στη χωρική επέκταση ενός κράτους, όπως προαναφέρθηκε. Με τη χρήση του πλαισίου «φόβου-απειλής», ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ αναφέρεται συχνά στην απειλή που βιώνει η Ρωσία από τον αντίπαλο ιμπεριαλιστικό πόλο και τις δικές του επεκτατικές κινήσεις πριν το ξέσπασμα του πολέμου, κάτι που δεν επικαλείται γενικά η ΑΥΓΗ. Η τελευταία κάνει χρήση του εν λόγω πλαισίου κυρίως για να αναδείξει την απειλή που δημιουργεί και το φόβο που προκαλεί η Ρωσία σε άλλες χώρες, μεταξύ των οποίων και στην Ελλάδα.

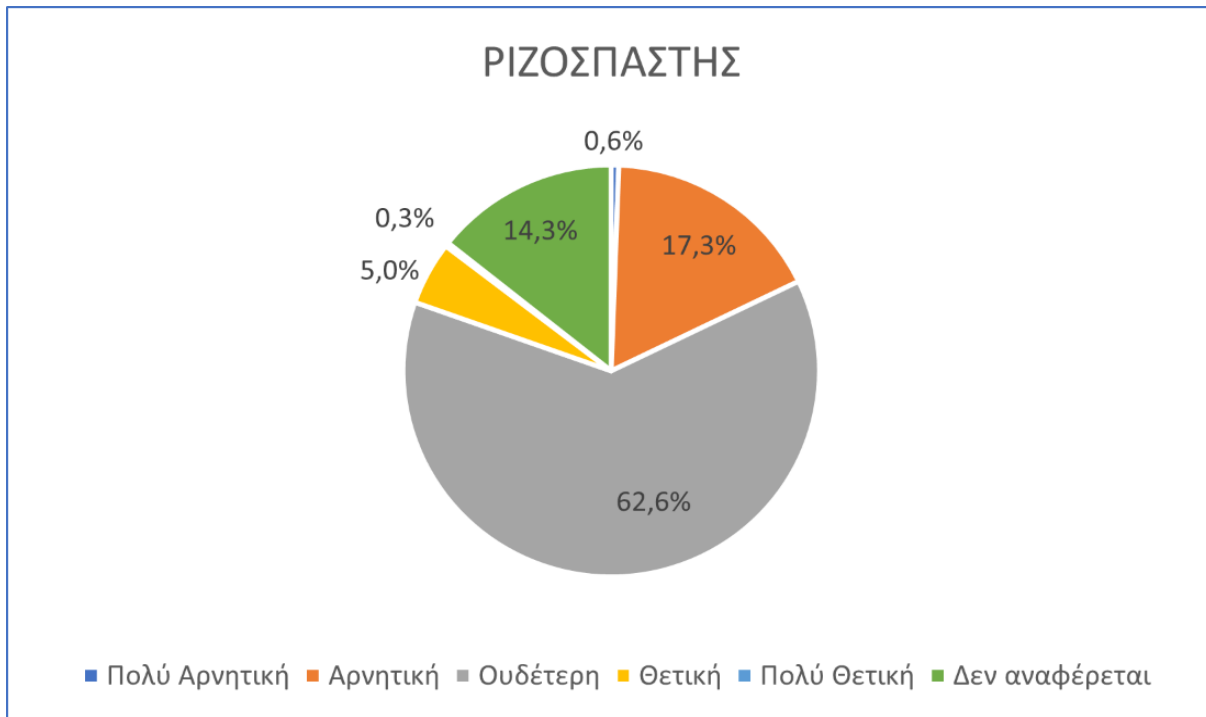
Παρά αυτές τις ποιοτικές διαφορές των δημοσιευμάτων των δύο εφημερίδων, η θεωρία της επαλληλίας μας βοηθά να κατανοήσουμε και τη στάση του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ, ο οποίος ευθυγραμμίζεται με το ΚΚΕ και τη θέση του ότι σε έναν ιμπεριαλιστικό πόλεμο οι λαοί δεν διαλέγουν πλευρά. Βλέπουμε επομένως ότι το φαινόμενο της επαλληλίας μπορεί να εμφανίζεται με διαφορετικό τρόπο σε διαφορετικά έντυπα, ανάλογα με τις ανάγκες της συγκυρίας, καθώς σε μία περίπτωση μπορεί να αντιστοιχεί σε προσπάθεια ευθυγράμμισης με τα κυρίαρχα πλαίσια για ένα ζήτημα (ΑΥΓΗ), ενώ σε άλλη περίπτωση μπορεί να επιχειρεί την κατασκευή πλαισίων που διαφοροποιούνται ριζικά από τα κυρίαρχα (ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ).

Ερευνητικό ερώτημα 2: Ποια είναι η γενική αξιολόγηση της Ρωσίας στις εφημερίδες «Η ΑΥΓΗ» και «Ριζοσπάστης»;

Διάγραμμα 5.2.1 Γενική αξιολόγηση της Ρωσίας στην εφημερίδα «ΑΥΓΗ» ($\chi^2=36.300$, sig<0.05).

Παρατηρείται ότι η ΑΥΓΗ στα μισά σχεδόν δημοσιεύματά της (45,9%) περιγράφει ουδέτερα την εικόνα της Ρωσίας, αποφεύγοντας να πάρει θέση, ενώ σε σχεδόν ένα στα τρία δημοσιεύματα (32,1%) περιγράφει τη Ρωσία μέσω αρνητικών ή πολύ αρνητικών αναπαραστάσεων (Διάγραμμα 5.2.1). Επιπλέον, στο 15,5% των δημοσιευμάτων η Ρωσία δεν αναφέρεται, καθώς από ένα χρονικό σημείο και έπειτα, σε μεγάλο μέρος των δημοσιευμάτων γίνεται απλή αναφορά στον πόλεμο στην Ουκρανία ως αποτέλεσμα της εισβολής της Ρωσίας και στη συνέχεια αυτά επικεντρώνονται σε εγχώρια ζητήματα, όπως η οικονομία, το ενεργειακό ζήτημα, θέματα εξωτερικής πολιτικής κ.ά. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα δημοσιεύματα που περιγράφουν θετικά τη Ρωσία αποτελούν μόλις το 6,5% ενώ δεν καταγράφεται κανένα δημοσίευμα με πολύ θετική αξιολόγηση της Ρωσίας. Συνολικά, αυτή η κατανομή αποτελεί ισχυρή ένδειξη μη φιλορωσικής στάσης της ΑΥΓΗΣ.

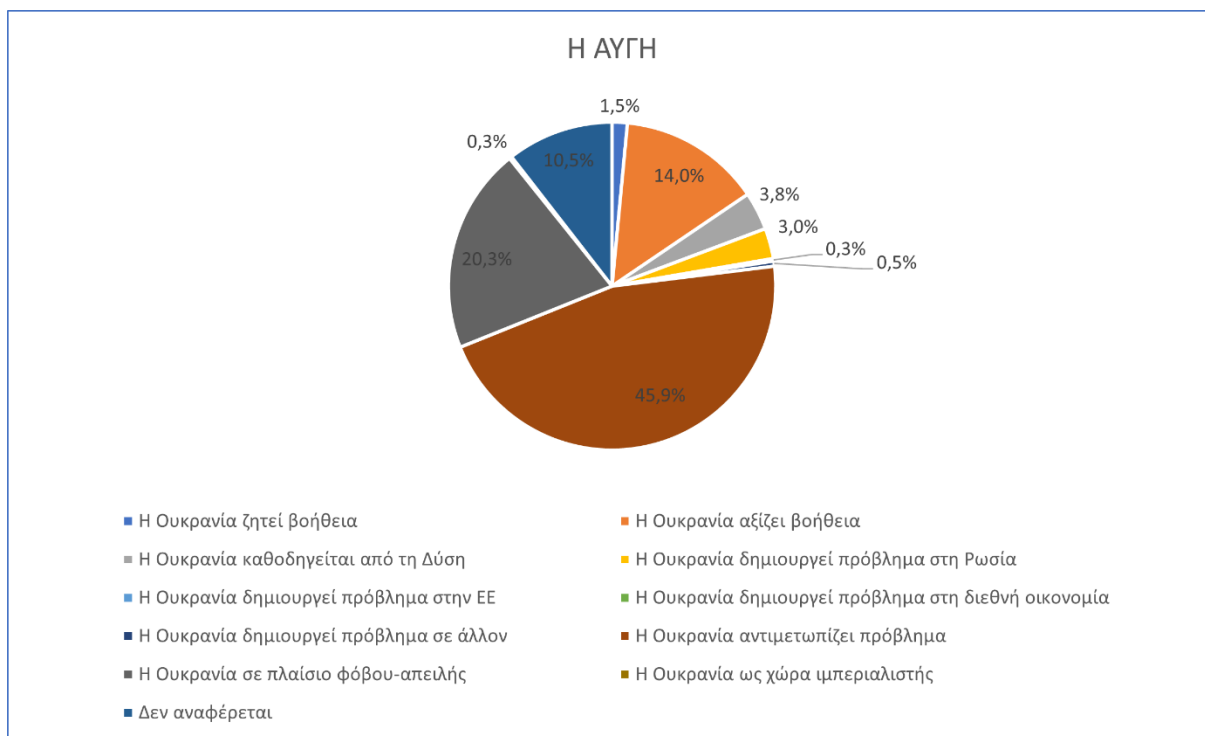

Διάγραμμα 5.2.2 Γενική αξιολόγηση της Ρωσίας στην εφημερίδα «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ» ($\chi^2=36.300$, sig<0.05).

Από τα δημοσιεύματα του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ (Διάγραμμα 5.2.2), το συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό (62,6%) χαρακτηρίζονται από ουδέτερη στάση αναφορικά με την αξιολόγηση της Ρωσίας, εκφράζοντας και πάλι τη γραμμή της αποστασιοποίησης του ΚΚΕ, σε ένα πόλεμο που το ίδιο χαρακτηρίζει ως σύγκρουση μεταξύ ιμπεριαλιστικών πόλων. Αρνητική και πολύ αρνητική αξιολόγηση εντοπίζεται στο 17,9% των δημοσιευμάτων, ενώ θετική και πολύ θετική μόλις στο 5,3%. Καταγράφεται εξάλλου και ποσοστό 14,3% των δημοσιευμάτων στα οποία δεν εντοπίζεται αξιολόγηση της Ρωσίας. Επομένως και εδώ καταγράφεται ισχυρή ένδειξη αποφυγής κάποιας εμφανούς φιλορωσικής στάσης.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι και στις δύο εφημερίδες υπάρχει έντονη τάση υιοθέτησης ουδέτερης στάσης απέναντι στη Ρωσία, η οποία μάλιστα είναι ακόμα ισχυρότερη στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ από ό,τι στην ΑΥΓΗ. Από την άλλη μεριά τα δημοσιεύματα με αρνητική (και πολύ αρνητική) αξιολόγηση της Ρωσίας είναι αναλογικά περισσότερα στην ΑΥΓΗ από ό,τι στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ. Με άλλα λόγια, ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ φαίνεται να διστάζει συγκριτικά περισσότερο να προχωρήσει σε εμφανή αρνητική αναφορά στη Ρωσία, επιμένοντας συνηθέστερα στην ουδετερότητα, ενώ στην ΑΥΓΗ η ουδετερότητα συμβαδίζει και με συχνότερη χρήση ανοιχτά αρνητικών αναπαραστάσεων της Ρωσίας. Θα λέγαμε ότι πρόκειται για μια ακόμα πιστοποίηση της μέριμνας της ΑΥΓΗΣ να διαψεύσει την οποιαδήποτε φιλορωσική στάση του ΣΥΡΙΖΑ και της σχετικής αποστασιοποίησης του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ από αυτό το ζήτημα.

Ερευνητικό ερώτημα 3: Σε ποιο πλαίσιο παρουσιάζεται η Ουκρανία στις εφημερίδες «Η ΑΥΓΗ» και Ριζοσπάστης»;

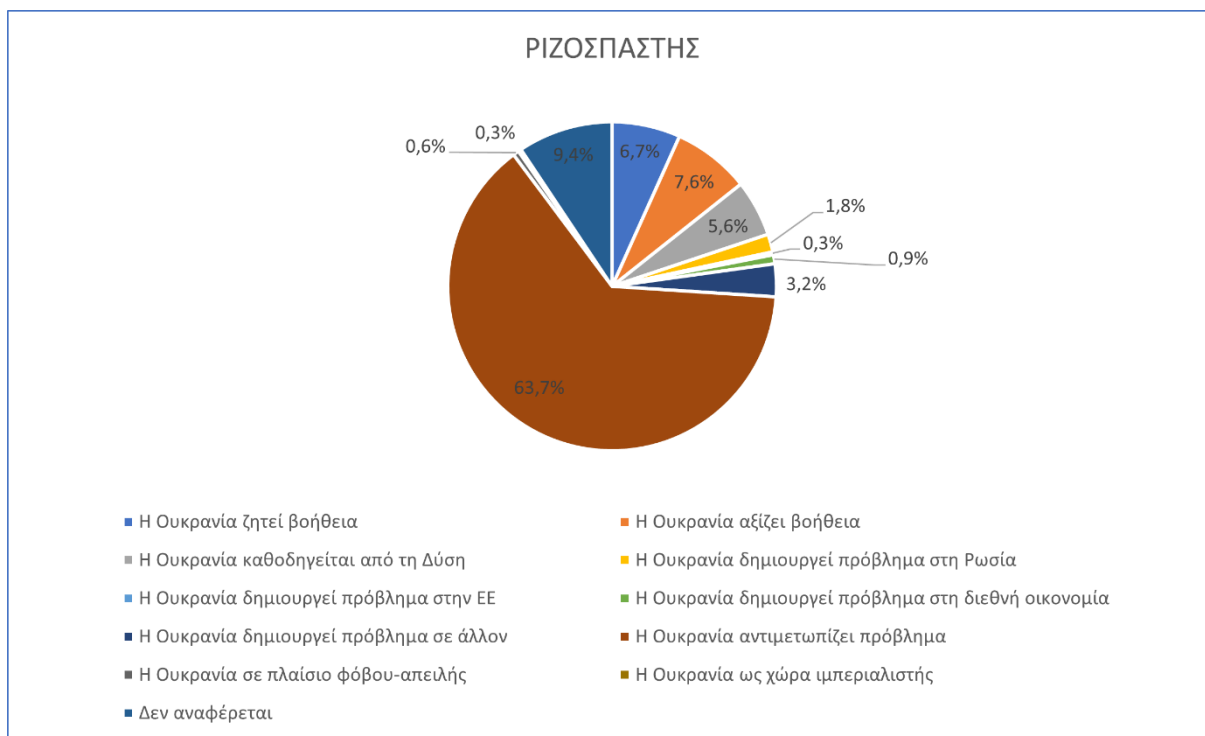
Διάγραμμα 5.3.1 Πλαίσια παρουσίασης της Ουκρανίας στην εφημερίδα «ΑΥΓΗ» ($\chi^2=107.493$, $\text{sig}<0.05$).

Το συνηθέστερο πλαίσιο παρουσίασης της εικόνας της Ουκρανίας στα δημοσιεύματα της ΑΥΓΗΣ (Διάγραμμα 5.3.1) είναι ότι η χώρα «αντιμετωπίζει πρόβλημα», με ποσοστό 45,9%. Ένα άλλο αρκετά μεγάλο μέρος των δημοσιευμάτων (20,3%) υιοθετεί το πλαίσιο «φόβου απειλής», ενώ αρκετά σημαντική συχνότητα (14%) εμφανίζει και το πλαίσιο «η Ουκρανία αξίζει βοήθεια». Τα υπόλοιπα πλαίσια παρουσίασης έχουν πολύ μικρή συχνότητα, ενώ σε περίπου ένα στα δέκα δημοσιεύματα δεν παρατηρείται σαφής υιοθέτηση κάποιου πλαισίου παρουσίασης της εικόνας της Ουκρανίας.

Μία ποιοτική εξέταση των δημοσιευμάτων δείχνει ότι με το πλαίσιο «η Ουκρανία αντιμετωπίζει πρόβλημα» η εφημερίδα περιγράφει στην ουσία τη χώρα απλά και μόνο ως το πεδίο της πολεμικής σύγκρουσης – και στη συνέχεια η έμφαση δίνεται στους υπόλοιπους δρώντες (π.χ. το ΝΑΤΟ, τη Ρωσία, την ΕΕ κλπ). Με άλλα λόγια, το εν λόγω πλαίσιο, που εμφανίζεται με τη μεγαλύτερη συχνότητα, δίνει την ευκαιρία στους συντάκτες των δημοσιευμάτων να αναδείξουν άλλες διαστάσεις του πολέμου. Παράλληλα, αυτή η επιλογή καθιστά την εικόνα της Ουκρανίας

ακόμη πιο αδύναμη, η ασαφής πληροφόρηση προσδίδει στη χώρα, συμβολική υπόσταση αναντίστοιχη με την πραγματικότητα.

Σε κάποιο βαθμό, μοιάζει το συγκεκριμένο πλαίσιο να παρουσιάζει την Ουκρανία όχι ως αυτοτελή φορέα δράσης, αλλά περισσότερο ως το έδαφος όπου διεξάγεται ο πόλεμος. Για τον ίδιο άλλωστε λόγο παρατηρείται και η σχετικά υψηλή συχνότητα του πλαισίου «η Ουκρανία αξίζει βοήθεια».

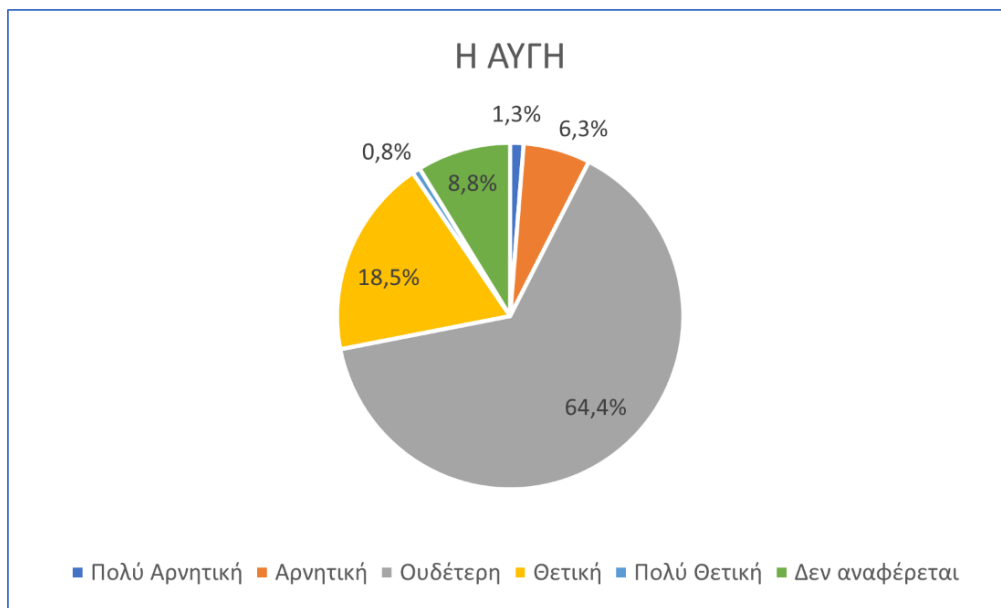

Διάγραμμα 5.3.2 Πλαίσια παρουσίασης της Ουκρανίας στην εφημερίδα «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ» ($\chi^2=107.493$, $\text{sig}<0.05$).

Και στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ το πλαίσιο παρουσίασης της Ουκρανίας με τη μεγαλύτερη συχνότητα (63,7%) είναι ότι «η Ουκρανία αντιμετωπίζει πρόβλημα» (Διάγραμμα 5.3.2). Σε πολύ μεγάλη απόσταση ακολουθούν τα πλαίσια «η Ουκρανία αξίζει βοήθεια» και «η Ουκρανία ζητεί βοήθεια» (7,6% και 6,7% αντίστοιχα). Σχεδόν ένα στα δέκα δημοσιεύματα δεν χαρακτηρίζονται από κάποιο σαφές πλαίσιο. Σε σύγκριση με την ΑΥΓΗ, υπάρχει εδώ εμφανής απουσία του πλαισίου «φόβου-απειλής» (μόλις 0,6%).

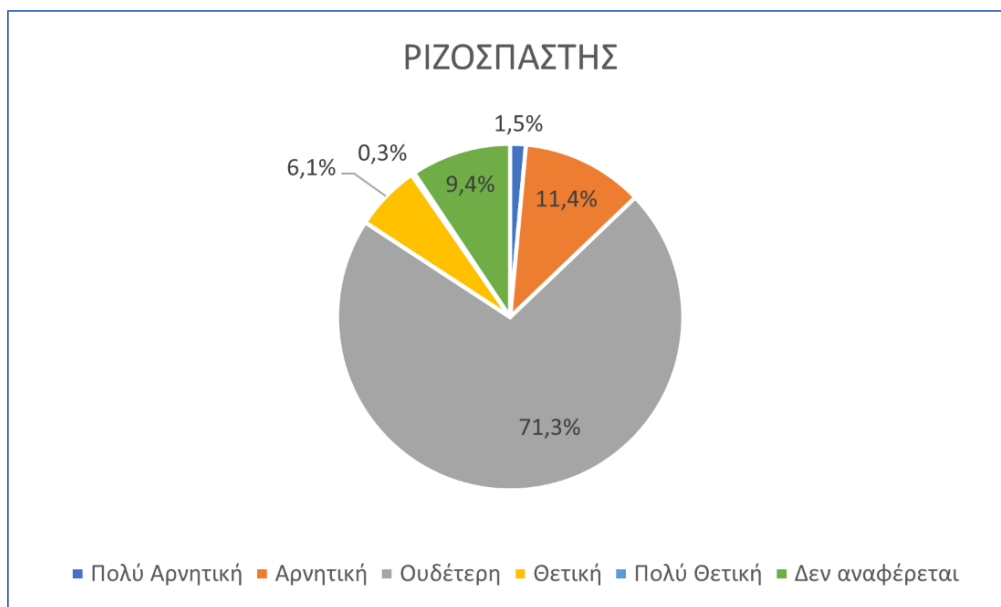
Παρόμοια με την ΑΥΓΗ, με την υιοθέτηση του πλαισίου «η Ουκρανία αντιμετωπίζει πρόβλημα», ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ τείνει να αντιμετωπίζει τη χώρα περισσότερο ως πεδίο του πολέμου και λιγότερο ως ενεργό δρώντα της σύρραξης. Χαρακτηριστικό άλλωστε παράδειγμα για αυτό είναι οι συχνές επαναλήψεις παρουσίασης της εικόνας της Ουκρανίας ως «σιτοβολώνα» ή «ενεργειακού κόμβου» της Ευρώπης. Με τον ίδιο τρόπο μπορεί να ερμηνευθεί και η παράλειψη του πλαισίου «φόβου-απειλής», σε αντίθεση μάλιστα με την υψηλή συχνότητα που έχει το ίδιο πλαίσιο για τον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ στην περίπτωση της Ρωσίας. Μπορούμε δηλαδή να πούμε ότι για τον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ η Ουκρανία δεν νοείται να «απειλείται» από τη στιγμή που δεν αναγνωρίζεται ως αυτόνομος παίκτης. Οι συχνές αναφορές στο παρελθόν κατά το οποίο οι δύο λαοί ζούσαν «αρμονικά και με ευημερία» στο πλαίσιο της ΕΣΣΔ (και άρα η Ουκρανία δεν αποτελούσε ανεξάρτητη κρατική οντότητα) συνηγορούν στην ίδια ερμηνεία. Αν και δεν πρόκειται για μία ανοιχτά φιλορωσική τοποθέτηση εντός της παρούσας συγκυρίας, θα λέγαμε ότι στην υποτιμημένη αυτή εικόνα της Ουκρανίας εμφιλοχωρεί η δυνατότητα μίας εκ του αντιθέτου πιο θετικής αξιολόγησης της Ρωσίας.

Ερευνητικό ερώτημα 4: Ποια είναι η γενική αξιολόγηση της Ουκρανίας στις εφημερίδες «Η ΑΥΓΗ» και «Ριζοσπάστης»;

Διάγραμμα 5.4.1 Γενική αξιολόγηση της Ουκρανίας στην εφημερίδα «ΑΥΓΗ» ($\chi^2=29.895$, $\text{sig}<0.05$).

Το μεγαλύτερο μέρος των δημοσιευμάτων της ΑΥΓΗΣ (64,4%) παρουσιάζει με ουδέτερο τρόπο την εικόνα της Ουκρανίας. Ακολουθεί το μέρος εκείνο των δημοσιευμάτων που αξιολογεί την Ουκρανία με θετικό ή πολύ θετικό τρόπο (19,3%). Τα δημοσιεύματα με αρνητικές και πολύ αρνητικές αξιολογήσεις είναι συγκριτικά λίγα (7,6%).

Διάγραμμα 5.4.2 Γενική αξιολόγηση της Ουκρανίας στην εφημερίδα «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ» ($\chi^2=29.895$, sig < 0.05).

Παρόμοια και στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ. το μεγαλύτερο μέρος των δημοσιευμάτων του (71,3%) παρουσιάζει με ουδέτερο τρόπο την Ουκρανία. Ωστόσο, σε αντίθεση με την ΑΥΓΗ, τα δημοσιεύματα με αρνητική και πολύ αρνητική αξιολόγηση είναι τώρα περισσότερα από εκείνα με θετική και πολύ θετική (12,9% και 6,4% αντίστοιχα).

Από το στοιχείο αυτό επιβεβαιώνεται ότι η κύρια τάση και των δύο εφημερίδων είναι η ουδετεροποίηση της εικόνας της Ουκρανίας. Ωστόσο, παρατηρείται ότι η αρνητική παρουσίαση της ίδιας χώρας βρίσκει ευκολότερα χώρο στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ, ενώ οι θετικές αναπαραστάσεις ευκολότερα στην ΑΥΓΗ, κάτι που πιστοποιεί την ερμηνεία που δόθηκε παραπάνω, σχετικά με τη μέριμνα της ΑΥΓΗΣ να απόσχει από φιλωρωσικές θέσεις και τη μεγαλύτερη άνεση και αποστασιοποίηση με την οποία ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ χειρίζεται αυτό το ζήτημα.

Ερευνητικό ερώτημα 5: Πόσα από τα δημοσιεύματα της ΑΥΓΗΣ και του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ που παρουσιάζουν τον πόλεμο σε πλαίσιο εγχώριας πολιτικής αντιπαράθεσης

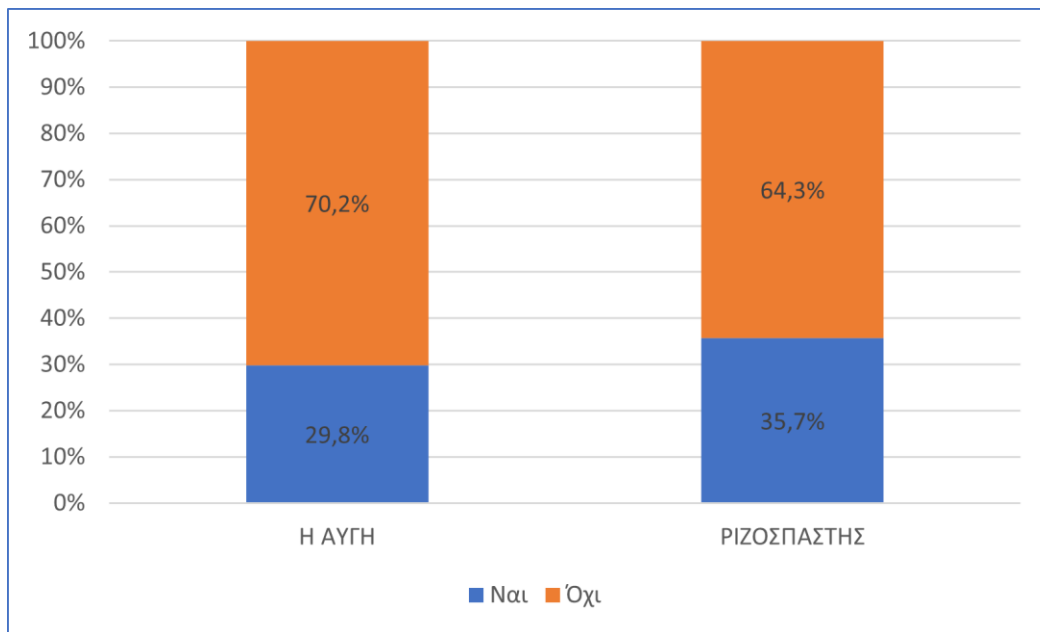

Διάγραμμα 5.5.1. Αναφορές στην εγχώρια πολιτική αντιπαράθεση στις δύο εφημερίδες.

Στο σύνολο των δημοσιευμάτων των δύο εφημερίδων, λίγο περισσότερα από τα μισά πραγματοποιούν έστω και μία σύνδεση του πολέμου με την εγχώρια πολιτική αντιπαράθεση, είτε αυτό αφορά στις επιπτώσεις του πολέμου στην οικονομία και στην ενέργεια, είτε θέματα εξωτερικής πολιτικής, εμπλοκής της Ελλάδας στον πόλεμο, ζητήματα τροφοδοσίας αγαθών, είτε άλλη εγχώρια ημερήσια θεματολογία.

Αυτό μοιάζει να δείχνει ότι ο δημοσιογραφικός εθνοκεντρισμός επηρεάζει τη θεματολογία των δύο εφημερίδων. Αξίζει δε να αναφερθεί ότι η συχνότητα των εθνοκεντρικών δημοσιευμάτων στις δύο εφημερίδες είναι παρόμοια και ελαφρώς υψηλότερη στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ (55%) έναντι της ΑΥΓΗΣ (49,6%).

Ερευνητικό ερώτημα 6: Πόσα δημοσιεύματα των εφημερίδων «Η ΑΥΓΗ» και «Ριζοσπάστης» πραγματεύονται το θέμα της ενέργειας;

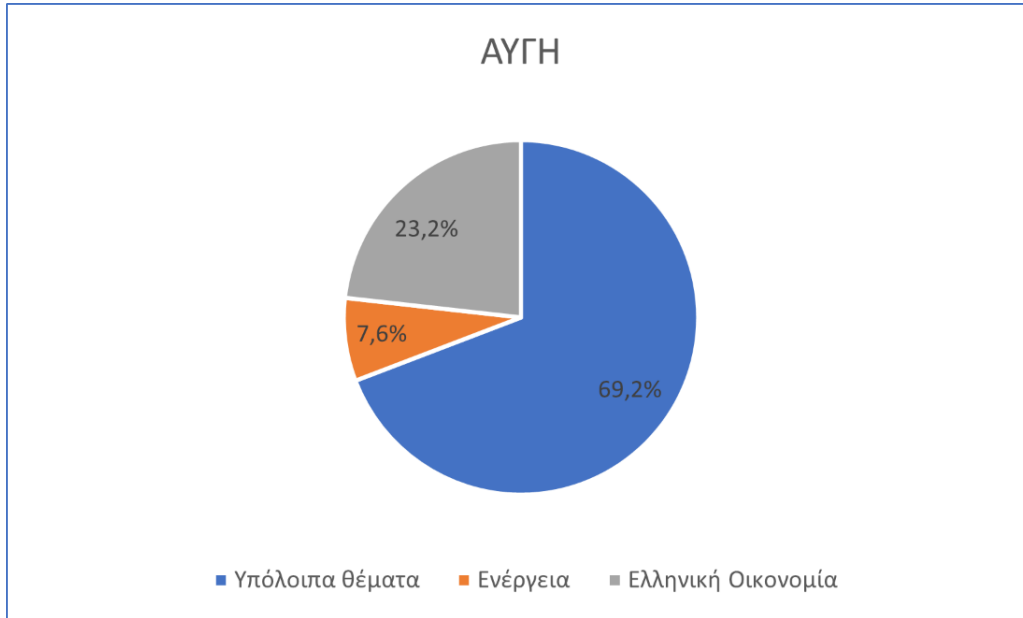

Διάγραμμα 5.6.1. Αναφορές στο θέμα της ενέργειας στις εφημερίδες «ΑΥΓΗ» ΚΑΙ «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ» (Η συσχέτιση των μεταβλητών δεν είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο sig < 0,005).

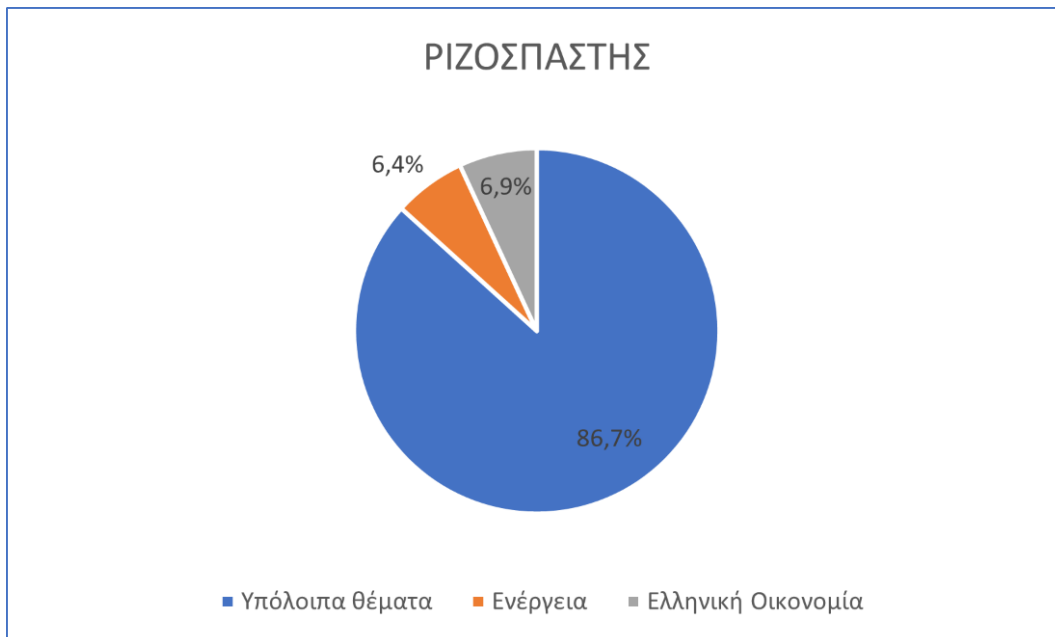
Από το σύνολο των δημοσιευμάτων της ΑΥΓΗΣ και του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ περίπου στο 1/3 καταγράφεται έστω και μία αναφορά στο ζήτημα της Ενέργειας (Διάγραμμα 5.6.1., 29,8% και 35,7% αντίστοιχα). Επισημαίνεται ότι το ίδιο ζήτημα είναι και κυρίαρχο θέμα στο 5,5% των δημοσιευμάτων της ΑΥΓΗΣ και στο 7% των δημοσιευμάτων του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ. Παρατηρούμε ότι το ζήτημα δείχνει να συνδέεται με το ευρύτερο θέμα του πολέμου στην Ουκρανία σε παρόμοιο βαθμό και στις δύο εφημερίδες.

Η αναφορά στο ζήτημα της ενέργειας, έχει να κάνει και με το γεγονός ότι αυτό, βρέθηκε προφανώς στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος του κοινού κατά το εξεταζόμενο διάστημα, κάτι που μας επιτρέπει να ερμηνεύσουμε το ενδιαφέρον των δύο εφημερίδων βάσει της θεωρίας της ημερήσιας θεματολογίας και ειδικότερα της συγκριτικής υπεροχής (Scheufele & Tewksbury, 2007, Τσιλιγιάννης, 2017). Ταυτόχρονα, οι ενεργειακές επιπτώσεις του πολέμου και ιδιαίτερα των κυρώσεων κατά της Ρωσίας αναμένεται να έχουν αρνητικές συνέπειες μεταξύ άλλων και στην ελληνική οικονομία. Μπορούμε να δούμε το ενδιαφέρον των δυο εφημερίδων για το ενεργειακό ζήτημα στο πλαίσιο της θεωρίας του δημοσιογραφικού εθνοκεντρισμού.

Ερευνητικό ερώτημα 7: Πόσα δημοσιεύματα των εφημερίδων «Η ΑΥΓΗ» και «Ριζοσπάστης» παρουσιάζουν ως κυρίαρχο το θέμα της ενέργειας στο πλαίσιο της ελληνικής πολιτικής αντιπαράθεσης;

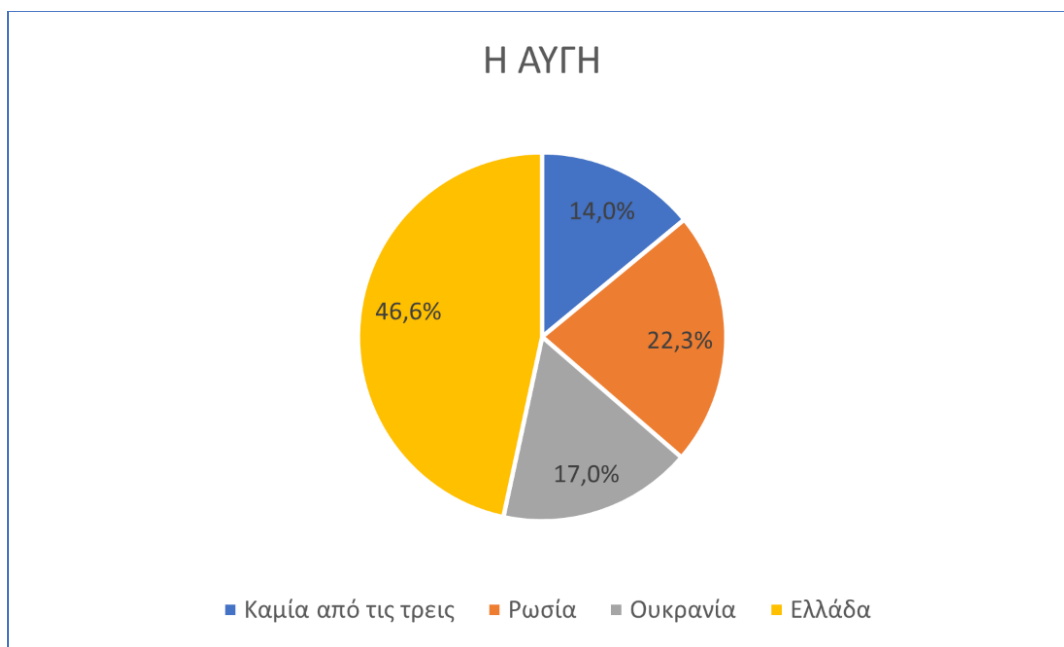
Διάγραμμα 5.7.1 Κυρίαρχο θέμα και εγχώρια πολιτική αντιπαράθεση στην ΑΥΓΗ (Η συσχέτιση των μεταβλητών δεν είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο sig < 0,005).

Διάγραμμα 5.7.2 Κυρίαρχο θέμα και εγχώρια πολιτική αντιπαράθεση στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ (Η συσχέτιση των μεταβλητών δεν είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο sig < 0,005).

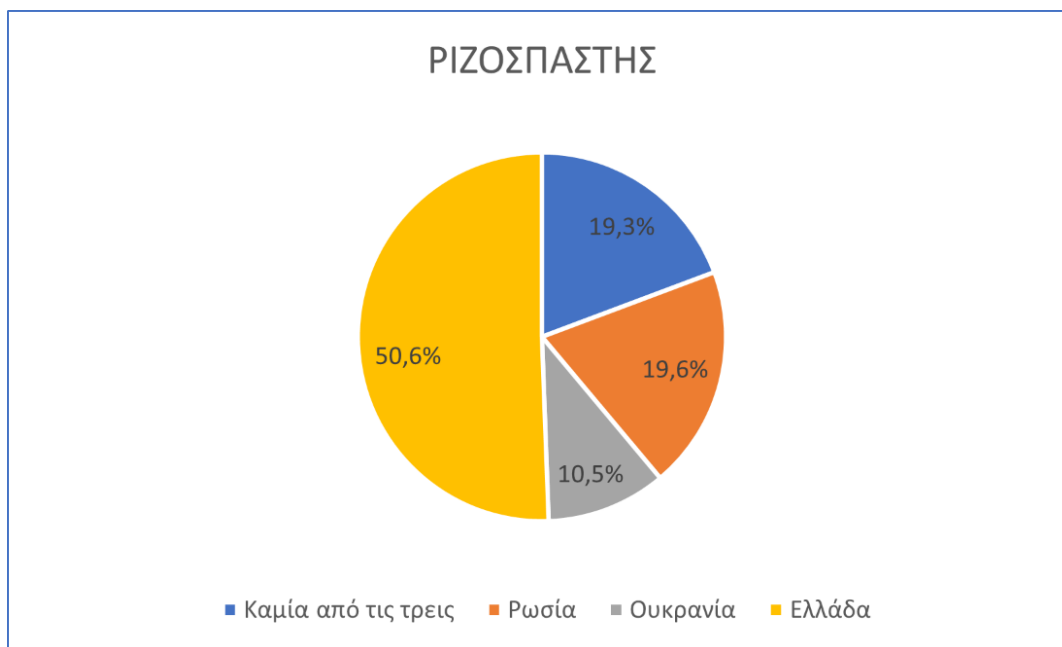
Αν εξετάσουμε ειδικότερα τα δημοσιεύματα που εντάσσονται στον δημοσιογραφικό εθνοκεντρισμό (δηλαδή παρουσιάζουν τον πόλεμο στο πλαίσιο της ελληνικής πολιτικής αντιπαράθεσης), θα δούμε ότι από αυτά ένα ποσοστό 7,6% στην ΑΥΓΗ (Διάγραμμα 5.7.1) και ένα ποσοστό 6,4% στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ (Διάγραμμα (5.7.2) αναφέρονται στην ενέργεια ως κυρίαρχο θέμα. Τα ποσοστά αυτά δεν είναι ευκαταφρόνητα, αν δούμε ότι η ενέργεια είναι ένα αρκετά ειδικό ζήτημα σε σχέση με τα περισσότερα από τα υπόλοιπα που εξετάστηκαν («πολιτική», «ελληνική οικονομία», «διεθνής οικονομία», «διπλωματία» κλπ). Ειδικά στην περίπτωση της ΑΥΓΗΣ, το θέμα της ενέργειας καταφέρνει μάλιστα να «αυτονομηθεί» ακόμα και από το ευρύτερο θέμα της ελληνικής οικονομίας, στο οποίο η εφημερίδα αναφέρεται πολύ συχνά (23,2%).³⁵

Ερευνητικό ερώτημα 8: Ποια είναι η κύρια χώρα αναφοράς στα δημοσιεύματα των εφημερίδων «Η ΑΥΓΗ» και «Ριζοσπάστης»;

Διάγραμμα 5.8.1 Κύρια χώρα αναφοράς στην ΑΥΓΗ (Η συσχέτιση των μεταβλητών δεν είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο sig < 0,005).

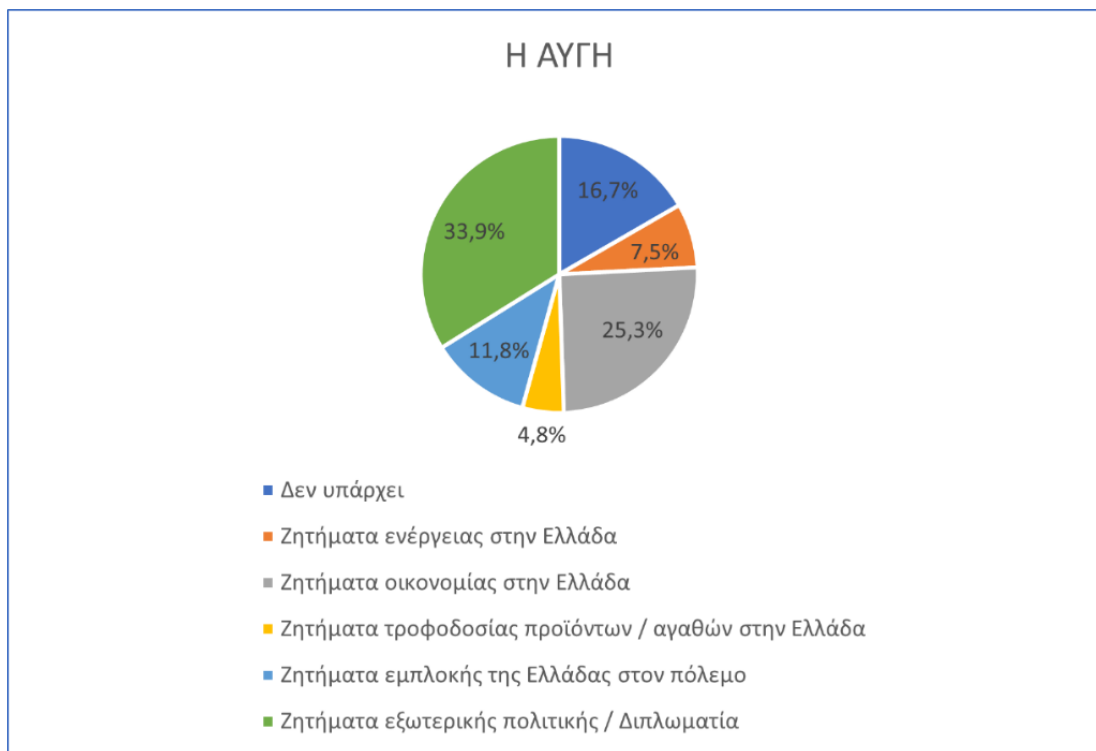
³⁵ Στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ η ελληνική οικονομία ως κυρίαρχο θέμα εμφανίζεται αρκετά σπάνια.

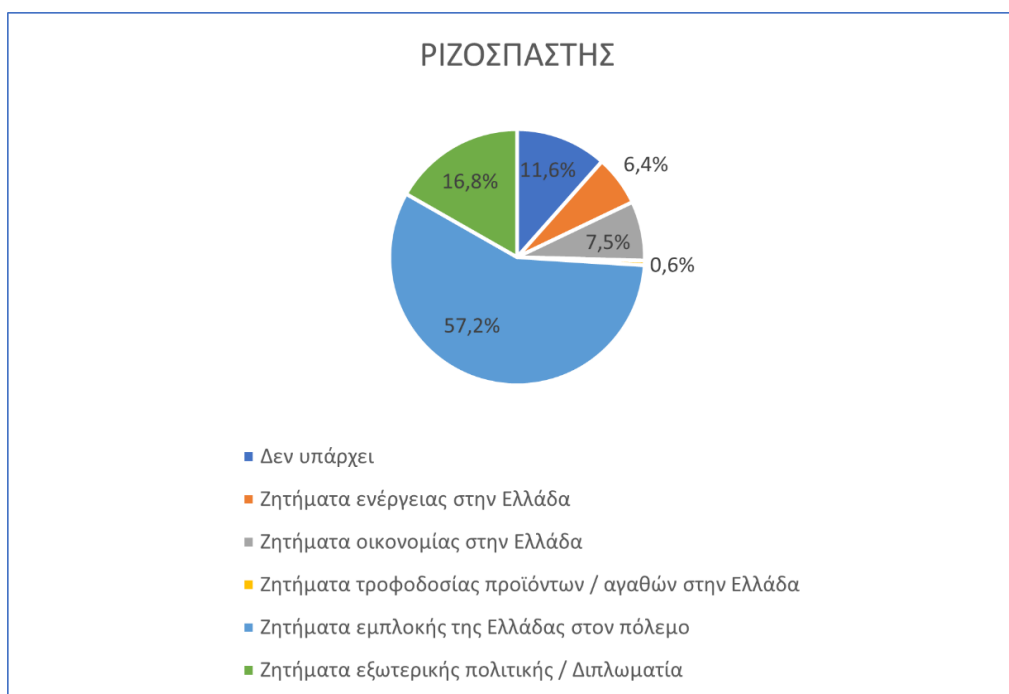
Διάγραμμα 5.8.2 Κύρια χώρα αναφοράς στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ (Η συσχέτιση των μεταβλητών δεν είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο $\text{sig} < 0,005$).

Περίπου τα μισά από τα δημοσιεύματα της ΑΥΓΗΣ (46,6%, Διάγραμμα 5.8.1) και ελαφρά μεγαλύτερο μέρος των δημοσιευμάτων του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ (50,6%, Διάγραμμα 5.8.2) έχουν ως κύρια χώρα αναφορά την Ελλάδα. Στη δεύτερη θέση βρίσκεται η Ρωσία (κύρια χώρα αναφοράς κατά 22,3% στην ΑΥΓΗ και 19,6% στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ. Όσον αφορά στην Ουκρανία, στην ΑΥΓΗ καταγράφει ποσοστό. Τα δημοσιεύματα του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ με κύρια χώρα αναφοράς την Ουκρανία είναι 17%, ενώ στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ μόλις 10,5%.

Τα ευρήματα αυτά αφενός αποτελούν άλλη μια ένδειξη (έστω και μη στατιστικά σημαντική) του δημοσιογραφικού εθνοκεντρισμού στις δύο εφημερίδες, καθώς η Ελλάδα κυριαρχεί σε κάθε περίπτωση, και αφετέρου ενισχύουν την παρατήρηση ότι οι δύο εφημερίδες, και ιδίως ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, επιλέγουν να παρουσιάσουν λιγότερο την Ουκρανία από ό,τι τη Ρωσία.

Διάγραμμα 5.8.3 Πλαίσιο παρουσίασης του πολέμου σε όρους εγχώριας πολιτικής αντιπαράθεσης στην ΑΥΓΗ ($\chi^2=89.611$, $\text{sig}<0.05$).

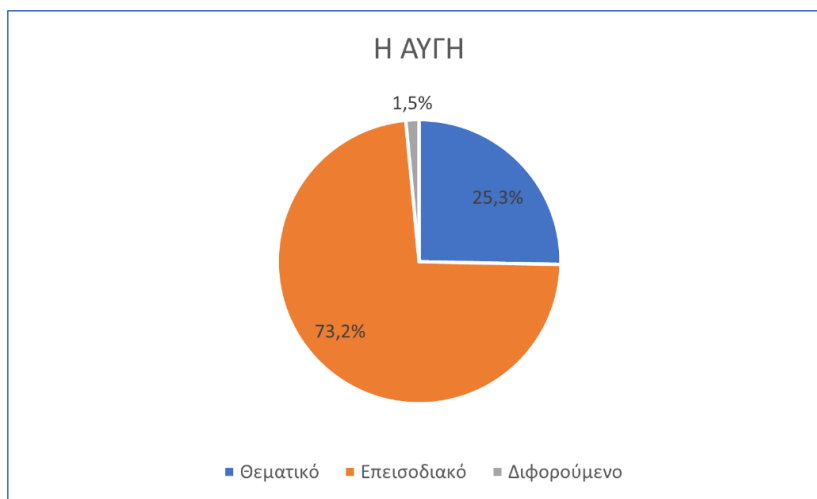

Διάγραμμα 5.8.4 Πλαίσιο παρουσίασης του πολέμου σε όρους εγχώριας πολιτικής αντιπαράθεσης στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ ($\chi^2=89.611$, $\text{sig}<0.05$).

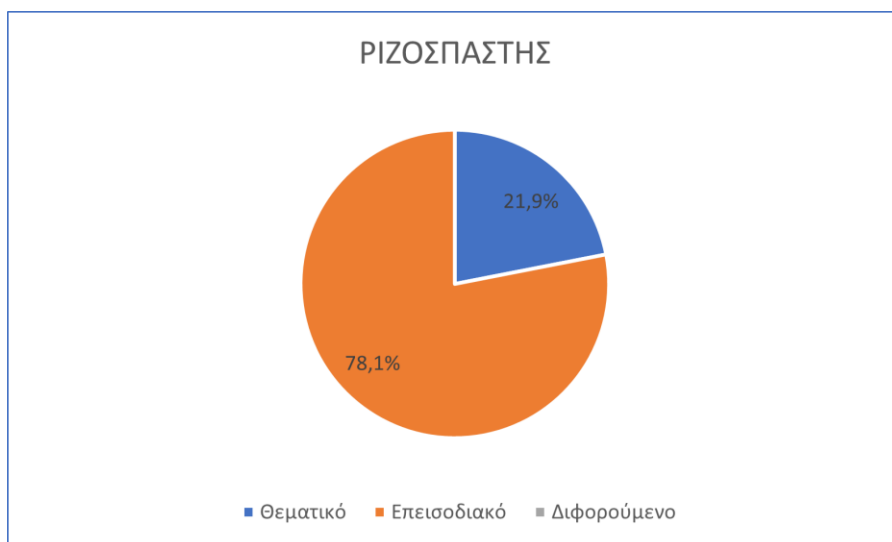
Αξίζει να δούμε επιπλέον ότι ανάμεσα στα δημοσιεύματα που έχουν ως κύρια χώρα αναφοράς την Ελλάδα, ένα ποσοστό 11,8% στην ΑΥΓΗ αναφέρονται ειδικά στην εμπλοκή της ίδιας της Ελλάδας στον πόλεμο (Διάγραμμα 5.8.3). Στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ το ποσοστό αυτό εκτοξεύεται στο 57,2% (Διάγραμμα 5.8.4). Η ΑΥΓΗ επιλέγει να αναφέρεται περισσότερο στα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και διπλωματίας (σε ποσοστό 33,9%).

Πρόκειται επομένως για δύο ποιοτικά διαφορετικές εκδοχές του εθνοκεντρισμού, μία που αναφέρεται γενικά σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και μία που δίνει έμφαση στο ειδικότερο πλαίσιο εμπλοκής της Ελλάδας στον πόλεμο. Η διαφοροποίηση αυτή μπορεί να ερμηνευθεί με βάση τη θεωρητική προσέγγιση του ΜακΚουέλ για τον κομματικό/πολιτικό Τύπο, σύμφωνα με την οποία υπάρχει ταύτιση του εντύπου με τις πολιτικές αντιλήψεις του αναγνωστικού κοινού του, το οποίο διαφέρει μεταξύ των δύο εφημερίδων. Το κοινό του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ είναι εξοικειωμένο με έναν αντιιμπεριαλιστικό λόγο ο οποίος δίνει έμφαση στην αποφυγή οποιαδήποτε εμπλοκής της Ελλάδας στον πόλεμο, ενώ το κοινό της ΑΥΓΗΣ αναμένει περισσότερο έναν λόγο που τεκμηριώνει την ικανότητα διακυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ στις παρούσες συνθήκες της διεθνούς πολιτικής.

Ερευνητικό ερώτημα 9: Ποια είναι τα κυρίαρχα πλαίσια παρουσίασης του πολέμου από τις εφημερίδες «Η ΑΥΓΗ» και «Ριζοσπάστης»;

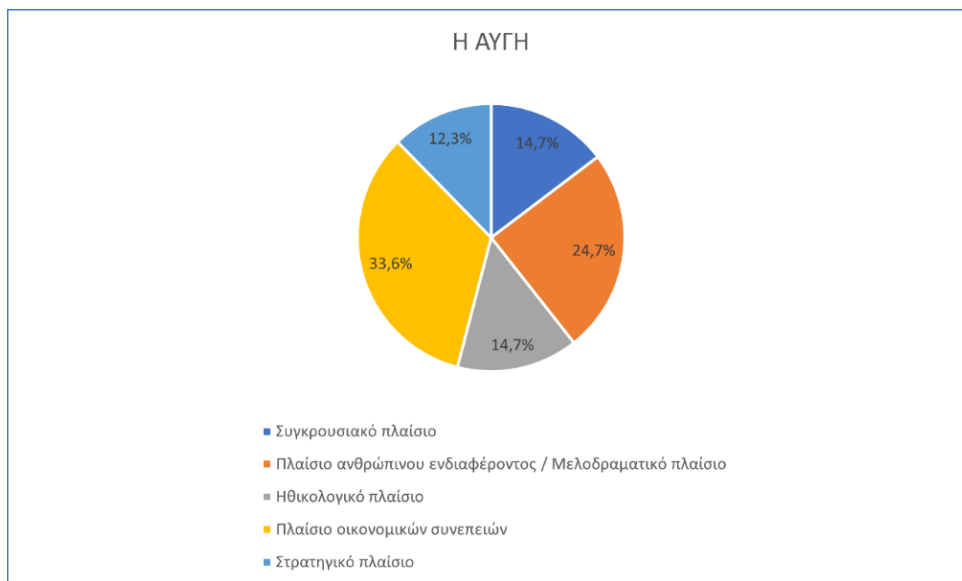

Διάγραμμα 5.9.1 Θεματική / Επεισοδιακή πλαισίωση πολέμου στην ΑΥΓΗ ($\chi^2=6,613$, sig<0.05).

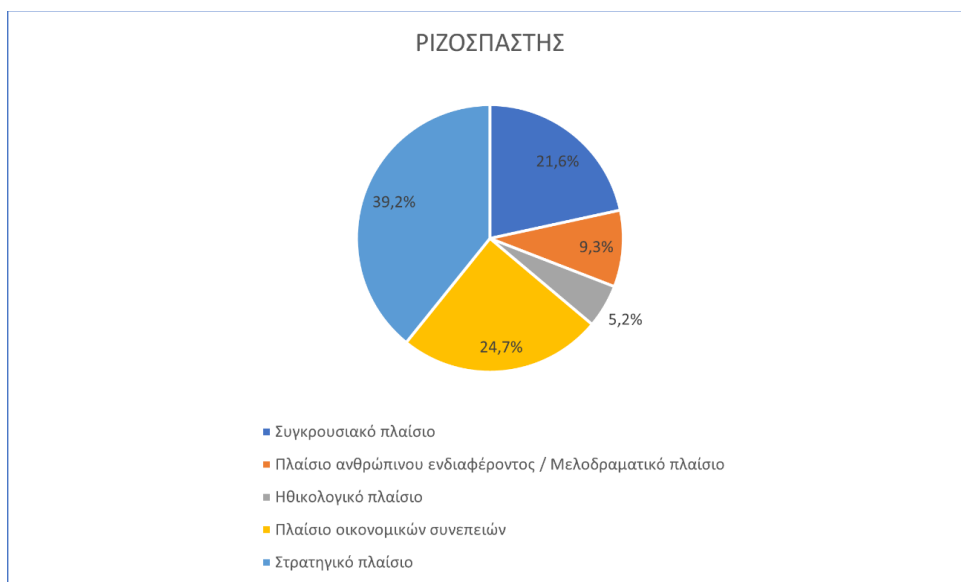

Διάγραμμα 5.9.2 Θεματική / Επεισοδιακή πλαισίωση πολέμου στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ ($\chi^2=6,613$, sig<0.05).

Και στις δύο εφημερίδες χρησιμοποιείται κατά κύριο λόγο η επεισοδιακή πλαισίωση (παρουσίαση του πολέμου χωρίς τα παραγωγικά του αίτια), κατά 73,2% στην ΑΥΓΗ (Διάγραμμα 5.9.1) και κατά 78,1% στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ (Διάγραμμα 5.9.2). Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι ο πόλεμος αποτελεί ένα πολύ σημαντικό γεγονός της επικαιρότητας με αποτέλεσμα τα μέσα ενημέρωσης να αφιερώνουν πολύ χώρο περιγράφοντας την καθημερινή εξέλιξή του. Εκ των πραγμάτων η θεματική πλαισίωση (παρουσίαση του πολέμου με τα παραγωγικά αίτια) υστερεί.

Διάγραμμα 5.9.3 Πλαίσια πολέμου στην ΑΥΓΗ ($\chi^2=99,323$, sig<0.05)

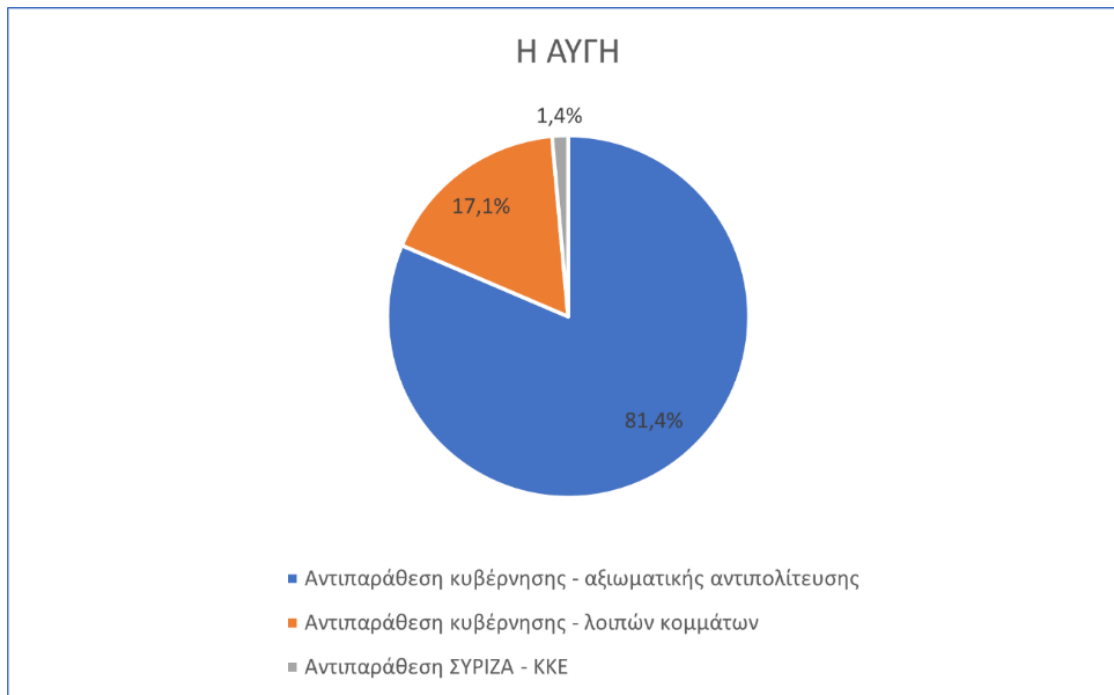
Διάγραμμα 5.9.4 Πλαίσια πολέμου στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ ($\chi^2=99,323$, $\text{sig}<0.05$)

Ωστόσο η σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των δύο εφημερίδων εντοπίζεται στον τρόπο παρουσίασης μέσω συγκεκριμένων πλαισίων. Η ΑΥΓΗ (Διάγραμμα 5.9.3) επιλέγει κατά προτεραιότητα να χρησιμοποιεί το πλαίσιο των οικονομικών συνεπειών (33,6%), ενώ ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ (Διάγραμμα 5.9.4) το στρατηγικό πλαίσιο (39,2%). Κατά δεύτερο λόγο, η ΑΥΓΗ κάνει χρήση του μελοδραματικού πλαισίου (24,7%) και ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ των οικονομικών συνεπειών (24,7%). Στην τρίτη θέση ταυτίζονται στην ΑΥΓΗ το συγκρουσιακό και το ηθικολογικό πλαίσιο (14,7%) και στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ βρίσκεται το συγκρουσιακό πλαίσιο (21,6%). Αξίζει να σημειωθεί η πολύ χαμηλή συχνότητα εμφάνισης του μελοδραματικού πλαισίου στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ, αλλά και η επίσης χαμηλή συχνότητα εμφάνισης του στρατηγικού πλαισίου στην ΑΥΓΗ.

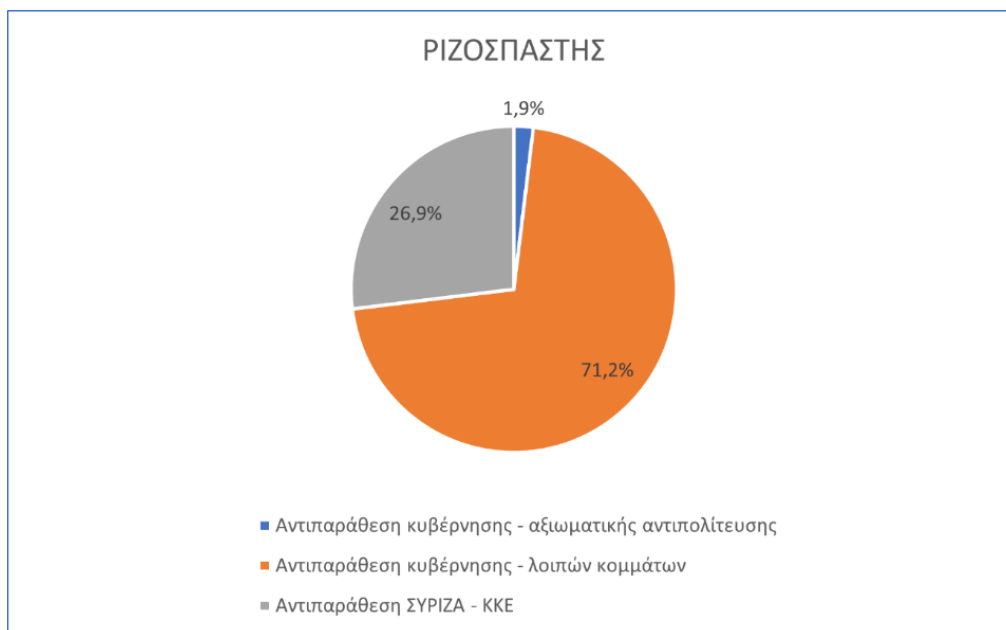
Η επιλογή της ΑΥΓΗΣ να εστιάσει στο πλαίσιο των οικονομικών συνεπειών συνδέεται με την αντιπολιτευτική γραμμή του ΣΥΡΙΖΑ και συγκεκριμένα με την αντιπαράθεσή του με την κυβέρνηση από τη θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Αντίθετα, ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ επιλέγοντας το στρατηγικό πλαίσιο, πραγματοποιεί μία κατανοητή από τους αναγνώστες του αναφορά κυρίως στις στρατιωτικές κινήσεις του ΝΑΤΟ (και πολύ λιγότερο του ρωσικού στρατού). Η μεγάλη διάδοση του μελοδραματικού πλαισίου στην ΑΥΓΗ αναπαράγει σε μεγάλο βαθμό τον

παρόμοιο τρόπο παρουσίασης του πολέμου από τα διεθνή πρακτορεία και ταυτόχρονα μπορούμε να υποθέσουμε ότι αυτός είναι ένας τρόπος αποφυγής κάποιας φιλορωσικής στάσης και των σχετικών μομφών εκ μέρους της κυβέρνησης.

Ερευνητικό ερώτημα 10. Σε ποιο πλαίσιο παρουσιάζεται ο πόλεμος σε σχέση με την εγχώρια κομματική αντιπαράθεση στις εφημερίδες «Η ΑΥΓΗ» και «Ριζοσπάστης»;

Διάγραμμα 5.10.1 Ο πόλεμος σε πλαίσιο εγχώριας κομματικής αντιπαράθεσης στην ΑΥΓΗ ($\chi^2=119,007$, $\text{sig}<0.05$).

Διάγραμμα 5.10.2 Ο πόλεμος σε πλαίσιο εγχώριας κομματικής αντιπαράθεσης στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ ($\chi^2=119,007$, $\text{sig}<0.05$).

Ο πόλεμος στην Ουκρανία παρουσιάζεται από τις δύο εφημερίδες και με όρους εγχώριας κομματικής αντιπαράθεσης. Αυτό συμβαίνει συνολικά σε περίπου ένα στα τέσσερα δημοσιεύματα (23,5%), με το ποσοστό να είναι αρκετά μικρότερο στην ΑΥΓΗ (17,6%) από ό,τι στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ (30,4%). Όπως είναι αναμενόμενο, σε εκείνα τα δημοσιεύματα όπου υπάρχει αναφορά στην κομματική αντιπαράθεση, αυτή διαφέρει μεταξύ των δύο εφημερίδων. Συγκεκριμένα, η ΑΥΓΗ αναφέρεται συντριπτικά περισσότερο στην αντιπαράθεση κυβέρνησης και αξιωματικής αντιπολίτευσης (σε ποσοστό 81,4%), ανταποκρινόμενη προφανώς στην κομματική γραμμή του ΣΥΡΙΖΑ. Ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ επιλέγει συχνότερα την αντιπαράθεση κυβέρνησης – λοιπών κομμάτων (71,2%). Σημειώνεται επίσης ότι ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ αναφέρεται αρκετά συχνά (26,9%) στην αντιπαράθεση ΚΚΕ – ΣΥΡΙΖΑ, κάτι που αποφεύγει να κάνει η ΑΥΓΗ (1,4%).

6. Συμπεράσματα

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η συγκριτική ανάλυση των δημοσιευμάτων γύρω από τον πόλεμο στην Ουκρανία στα δημοσιεύματα των δύο μεγαλύτερων εφημερίδων του ελληνικού αριστερού Τύπου, της «ΑΥΓΗΣ» και του «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ». Το κεντρικό ερώτημα αφορά στο είδος της πλαisiώσης του πολέμου και των πρωταγωνιστών του στον ελληνικό αριστερό Τύπο. Για το σκοπό αυτό εξετάστηκε καταρχάς το ιστορικό πλαίσιο που αφορά στον πόλεμο, πρώτα μέσα από το αφήγημα της Ρωσίας σχετικά με την απόφαση να εισβάλει στην Ουκρανία καθώς και έπειτα μέσα από τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν στη Μόσχα από την ΕΕ και το ΝΑΤΟ. Σε αυτό το πλαίσιο εγγράφεται και το ζήτημα της ενέργειας. Επιπλέον στο ιστορικό πλαίσιο παρουσιάστηκε η αντίδραση της Ουκρανίας ενώ ταυτόχρονα προσεγγίστηκε η σχέση μεταξύ της Ρωσίας και Κίνας.

Ως κομβικό σημείο στις ρωσο-ουκρανικές σχέσεις εξετάστηκε η ρωσική εισβολή στην Κριμαία ενώ γίνεται αναφορά και στη διάλυση της ΕΣΣΔ η οποία οδήγησε στην ανεξαρτητοποίηση της Ουκρανίας. Τέλος γίνεται μια σύντομη αναφορά στις θέσεις του ΣΥΡΙΖΑ και του ΚΚΕ αναφορικά με τον πόλεμο.

Στη συνέχεια για την ανάλυση των δημοσιευμάτων εξετάσθηκαν και επιλέχθηκαν ορισμένες κεντρικές θεωρητικές προσεγγίσεις της επικοινωνίας και των μέσων ενημέρωσης που αφορούν στην εικόνα των κρατών, στον δημοσιογραφικό εθνοκεντρισμό, στην επαλληλία κομματικού – επικοινωνιακού συστήματος καθώς και στον μηχανισμό παραγωγής των ειδήσεων κατά την ημερήσια θεματολογία. Ο συνδυασμός της ιστορικής και θεωρητικής διαπραγμάτευσης παρήγαγε μια σειρά ερευνητικών ερωτημάτων που εξειδικεύουν το κεντρικό ερώτημα της εργασίας.

Από θεωρητική/ερμηνευτική ή άποψη χρησιμοποιήθηκε η θεωρία της πλαisiώσης, η οποία είναι η πλέον κατάλληλη για την εξέταση του επιλεκτικού χαρακτήρα της δημοσιογραφικής ανάδειξης των ζητημάτων της ειδησεογραφίας, μέσω του προσανατολισμού σε συγκεκριμένες κάθε φορά όψεις τους. Από μεθοδολογική σκοπιά, επιλέχθηκε η ποσοτική ανάλυση περιεχομένου. Αρχικά, συγκροτήθηκε ένα πρωτόκολλο κωδικοποίησης από εμπειρικά και

θεωρητικά θεμελιωμένα ταξινομικά συστήματα, και στην συνέχεια τα στοιχεία περάστηκαν ο στο στατιστικό πρόγραμμα SPSS 26.. Το δείγμα των δημοσιευμάτων αποτελείται από το σύνολο των κειμένων των δύο εφημερίδων που αναφέρονται με οποιοδήποτε τρόπο και σε οποιαδήποτε έκταση στον πόλεμο, από την αρχή των γεγονότων και για ένα μήνα, μέχρι τις 26 Μαρτίου 2022.

Έπειτα από την αναλυτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ποσοτικής ανάλυσης περιεχομένου σε συνδυασμό με ποιοτικές παρατηρήσεις πάνω στο εμπειρικό υλικό, σταχυολογούνται εδώ τα γενικά συμπεράσματα τα οποία απαντούν στα ερευνητικά ερωτήματα.

Αναφορικά με τις γενικές παρατηρήσεις και στις δύο εφημερίδες, καταγράφεται ισχυρός δημοσιογραφικός εθνοκεντρισμός κατά την παρουσίαση των θεμάτων που επιλέχτηκαν να γίνουν ειδήσεις. Οι δύο εφημερίδες παρουσιάζουν πολύ συχνά τον πόλεμο μέσα από το πρίσμα των επιπτώσεών του στην Ελλάδα και η τάση αυτή είναι ελαφρώς εντονότερη στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ έναντι της ΑΥΓΗΣ. Ο δημοσιογραφικός εθνοκεντρισμός συνδέεται άμεσα με όσα ξέρουμε από τη θεωρία της επαλληλίας κομματικού – επικοινωνιακού συστήματος. Δηλαδή οι δύο εφημερίδες, έχοντας άμεση σχέση με τον ΣΥΡΙΖΑ και το ΚΚΕ και ταυτόχρονα με το κομματικό αφήγημα αυτών των κομματικών οργανισμών, ταυτίζονται αποφασιστικά με τις θέσεις τους. Στο ίδιο πλαίσιο, καταγράφεται η προσπάθεια και των δύο εφημερίδων να βγάλουν από το κάδρο της φιλορωσικής θέσης τα δύο κόμματα.

Ωστόσο αυτό το κάνουν με διαφορετικό τρόπο η καθεμιά. Από τη μία η ΑΥΓΗ απαντώντας στο αφήγημα του κυρίαρχου λόγου παρουσιάζει τη Ρωσία με ουδέτερο ή αρνητικό τρόπο, ενώ από την άλλη ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ επιχειρεί την κατασκευή πλαισίων που διαφοροποιούνται από τα κυρίαρχα, χαρακτηρίζοντας τον πόλεμο ως σύρραξη ιμπεριαλιστικών δυνάμεων με την οποία δεν έχει καμία σχέση.

Όσον αφορά στην παρουσίαση της Ουκρανίας και οι δύο εφημερίδες επιλέγουν να την παρουσιάσουν κυρίως ως χώρα η οποία «αντιμετωπίζει πρόβλημα». Με αυτόν τον τρόπο η χώρα μετατρέπεται περισσότερο σε πεδίο του πολέμου και όχι σε ενεργό δρώντα της σύρραξης. Ωστόσο εντός και αυτής της φαινομενικής ταύτισης ενυπάρχει μια διαφοροποίηση μεταξύ των δύο εφημερίδων. Το γεγονός ότι η ΑΥΓΗ παρουσιάζει λιγότερο την Ουκρανία ως χώρα που

«αντιμετωπίζει πρόβλημα», σε σχέση με τον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ, σε συνδυασμό με την υψηλή συχνότητα χρήσης του πλαισίου «η Ουκρανία αξίζει βοήθεια», δείχνει μια εντατική αποστασιοποίηση από ενδεχόμενη φιλορωσική θέση. Αντίθετα, ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ χρησιμοποιώντας λιγότερο το πλαίσιο «η Ουκρανία αξίζει βοήθεια» σε συνδυασμό με την σχεδόν παράλειψη του πλαισίου «φόβου-απειλής», αν και δεν προχωρά σε μία ανοιχτά φιλορωσική τοποθέτηση, ωστόσο δημιουργεί τη δυνατότητα μίας πιο θετικής αξιολόγησης της Ρωσίας μέσα από την υποτιμημένη εικόνα της Ουκρανίας. Στην παραπάνω θέση συνηγορεί και το γεγονός ότι αν και κατά τη γενική αξιολόγηση της Ουκρανίας οι δύο εφημερίδες επιλέγουν να την παρουσιάσουν κυρίως ουδέτερα, καταγράφεται σημαντική διαφορά ανάμεσα στις θετικές και πολύ θετικές αναπαραστάσεις της στην ΑΥΓΗ σε σχέση με τις αρνητικές και πολύ αρνητικές στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ. Επιπλέον η μη ανάδειξη της εικόνας της Ουκρανία εντοπίζεται και από την καταγραφή της κύριας χώρας αναφοράς στα δημοσιεύματα. Η Ουκρανία καταγράφει μεν μικρότερο ποσοστό σε σχέση με την Ελλάδα, η οποία κυριαρχεί, και τη Ρωσία, ωστόσο αξίζει να σημειωθεί ότι και εδώ παρατηρείται διαφοροποίηση στις δύο εφημερίδες, με τον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ να έχει λιγότερες αναφορές σε σχέση με την ΑΥΓΗ.

Σημαντικό μέρος της ημερήσιας θεματολογίας των δύο εφημερίδων αφορά στην ενέργεια ως ζήτημα που επηρεάζεται άμεσα από τον πόλεμο στην Ουκρανία, διαχωρισμένο μάλιστα από ευρύτερες κατηγορίες θεμάτων τυπικές για τις περισσότερες εφημερίδες, όπως η οικονομία και η πολιτική. Η ΑΥΓΗ στο πλαίσιο και της πολιτικής αντιπαράθεσης της αξιωματικής αντιπολίτευσης με την κυβέρνηση αναδεικνύει το ενεργειακό ζήτημα σε μεγαλύτερο βαθμό.

Όσον αφορά στον τρόπο παρουσίασης συνολικά του πολέμου από τις δύο εφημερίδες καταγράφεται μια ξεκάθαρη επιλογή να περιγραφεί, όχι μέσα από τα παραγωγικά του αίτια, αλλά ως ένα σημαντικό θέμα της επικαιρότητας, μέσα από την καθημερινή εξέλιξη των γεγονότων. Ωστόσο η σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των δύο εφημερίδων εντοπίζεται στη χρήση επιπλέον πλαισίων για την παρουσίασή του. Η επιλογή της ΑΥΓΗΣ να εστιάσει στο πλαίσιο των οικονομικών συνεπειών συνδέεται με την αντιπολιτευτική γραμμή του ΣΥΡΙΖΑ και συγκεκριμένα με την αντιπαράθεσή του με την κυβέρνηση από τη θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Αντίθετα, ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ επιλέγοντας το στρατηγικό πλαίσιο, πραγματοποιεί μία κατανοητή από τους αναγνώστες του αναφορά κυρίως στις στρατιωτικές κινήσεις του ΝΑΤΟ

(και πολύ λιγότερο του ρωσικού στρατού). Η μεγάλη διάδοση του μελοδραματικού πλαισίου στην ΑΥΓΗ αναπαράγει σε μεγάλο βαθμό τον παρόμοιο τρόπο παρουσίασης του πολέμου από τα διεθνή πρακτορεία και ταυτόχρονα μπορούμε να υποθέσουμε ότι αυτός είναι άλλος ένας τρόπος αποφυγής κάποιας φιλορωσικής στάσης.

Τέλος, παρατηρείται ότι η παρουσίαση του πολέμου μέσα από την εγχώρια κομματική αντιπαράθεση παρουσιάζει διαφορές στις δύο εφημερίδες. Η ΑΥΓΗ αναφέρεται συντριπτικά περισσότερο στην αντιπαράθεση κυβέρνησης και αξιωματικής αντιπολίτευσης, ανταποκρινόμενη στην επιλογή του ΣΥΡΙΖΑ να αναδείξει τα πεδία διαφοροποίησης και σύγκρουσής του με αυτή, ενώ ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ επιλέγει την αντιπαράθεση κυβέρνησης – λοιπών κομμάτων. Αξιοσημείωτο είναι και το πλαίσιο αντιπαράθεση ΚΚΕ – ΣΥΡΙΖΑ το οποίο επιλέγει ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ.

Τα ερωτήματα που γεννά η παρούσα έρευνα και το εμπειρικό υλικό που συγκεντρώθηκε είναι ασφαλώς πολύ περισσότερα από όσα μπορούσαν να μελετηθούν στο πλαίσιο μίας διπλωματικής εργασίας. Σήμερα, ειδησεογραφικοί οργανισμοί επεκτείνουν την παρουσία τους σε όλο τον κόσμο, τα αποκαλούμενα «*παγκοσμιοποιημένα μέσα*» (global media) (Παπαθανασόπουλος, 2011: 78) και παράγουν προγράμματα τα οποία διαδίδονται σε μεγάλο αριθμό ανθρώπων σε όλο τον κόσμο. Ως εκ τούτου, τα διεθνή πρακτορεία ειδήσεων κατέχουν δεσπόζουσα θέση στην πληροφόρηση, συμβάλλοντας στη δημιουργία εικόνων. Αυτό επιτυγχάνεται καθώς όλο και περισσότερα τοπικά μέσα ενημέρωσης αναπαράγουν άκριτα την πληροφόρηση που παρέχουν τα εν λόγω διεθνή πρακτορεία.

Ποιες επιπτώσεις έχουν αυτές οι εξελίξεις στα φαινόμενα του δημοσιογραφικού εθνοκεντρισμού και της επαλληλίας όπως ορίζεται παραπάνω; Ανάμεσα στις προοπτικές μιας πιθανής μελλοντικής διερεύνησης, καταγράφονται ιδιαίτερα μία συστηματικότερη εξέταση των διαφορών (και των ομοιοτήτων) του λόγου των αριστερών εντύπων από τον κυρίαρχο λόγο του ευρύτερου μιντιακού πεδίου, ελληνικού και διεθνούς.

Παράρτημα

Πρωτόκολλο κωδικοποίησης ποσοτικής ανάλυσης περιεχομένου

1. ID δημοσιεύματος

Αύξων αριθμός δημοσιεύματος 1.2,3...

2. Εφημερίδα

Ο τίτλος της εφημερίδας στην οποία προβάλλεται η είδηση. Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

1= «Η ΑΥΓΗ»

2= «Ριζοσπάστης»

3. Ημέρα δημοσίευσης

Η ημέρα κατά την οποία δημοσιεύτηκε το άρθρο στην εφημερίδα. Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές από 1 έως 31,

4. Μήνας

Ο μήνας κατά το οποίο δημοσιεύτηκε το άρθρο στην εφημερίδα. Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

2= Φεβρουάριος

3= Μάρτιος

5. Σελίδα

Ο αριθμός της σελίδας στην οποία δημοσιεύτηκε το άρθρο.

6. Σαλόني εφημερίδας

Καθώς το «σαλόني» σε μια εφημερίδα (οι δύο κεντρικές σελίδες) θεωρείται σημαντική θέση για ένα δημοσίευμα εξετάζεται εάν αυτό βρίσκεται στο κέντρο της εφημερίδας. Θέση η οποία δεν μπορεί να αποτυπωθεί μόνο από την ένδειξη της σελίδας καθώς η κάθε εφημερίδα έχει διαφορετικό συνολικό αριθμό σελίδων.

Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές

1= Ναι

2= Όχι

7. Μέγεθος δημοσιεύματος

Καταγράφεται το μέγεθος του δημοσιεύματος αναφορικά με τις λέξεις. Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές,

- 1= «Μικρό» για δημοσίευμα έως 200 λέξεις
- 2= «Μεσαίο» για δημοσίευμα από 201 έως 500 λέξεις
- 3= «Μεγάλο» για δημοσίευμα 501+ λέξεις.

8. Τύπος δημοσιεύματος

Καταγράφεται η διαφοροποίηση ανάμεσα στο ειδησεογραφικό και στο σχολιαστικό μέρος της εφημερίδας. Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

- 1= Κύριο άρθρο
- 2= Απλή είδηση
- 3= Ρεπορτάζ / Ανταπόκριση
- 4= Άρθρο γνώμης
- 5= Συνέντευξη

9. Καταγράφεται εάν το περιεχόμενο του δημοσιεύματος αφορά στη θεματολογία **Πολιτική**. Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

- 1= Ναι
- 2= Όχι

10. Καταγράφεται εάν το περιεχόμενο του δημοσιεύματος αφορά στη θεματολογία **Ελληνική Οικονομία**. Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

- 1= Ναι
- 2= Όχι

11. Καταγράφεται εάν το περιεχόμενο του δημοσιεύματος αφορά στη θεματολογία **Διεθνής Οικονομία**. Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

- 1= Ναι
- 2= Όχι

12. Καταγράφεται εάν το περιεχόμενο του δημοσιεύματος αφορά στη θεματολογία **Ασφάλεια**. Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

- 1= Ναι
- 2= Όχι

13. Καταγράφεται εάν το περιεχόμενο του δημοσιεύματος αφορά στη θεματολογία **Ευρώπη**. Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

- 1= Ναι
- 2= Όχι

14. Καταγράφεται εάν το περιεχόμενο του δημοσιεύματος αφορά στη θεματολογία **Αθλητικά**. Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

1= Ναι

2= Όχι

15. Καταγράφεται εάν το περιεχόμενο του δημοσιεύματος αφορά στη θεματολογία **Πολιτιστικά**. Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

1= Ναι

2= Όχι

16. Καταγράφεται εάν το περιεχόμενο του δημοσιεύματος αφορά στη θεματολογία **Ενέργεια**. Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

1= Ναι

2= Όχι

17. Καταγράφεται εάν το περιεχόμενο του δημοσιεύματος αφορά στη θεματολογία **Υγεία**. Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

1= Ναι

2= Όχι

18. Καταγράφεται εάν το περιεχόμενο του δημοσιεύματος αφορά στη θεματολογία **Προσφυγικό**. Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

1= Ναι

2= Όχι

19. Καταγράφεται εάν το περιεχόμενο του δημοσιεύματος αφορά στη θεματολογία **Διπλωματία**. Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

1= Ναι

2= Όχι

20. Καταγράφεται η **κυρίαρχη θεματολογία** που εμπεριέχεται στο δημοσίευμα σε σχέση με τα παραπάνω. Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

1= Πολιτική

2= Ελληνική Οικονομία

3= Διεθνής Οικονομία

- 4= Ασφάλεια
- 5= Ευρώπη
- 6= Αθλητικά
- 7= Πολιτιστικά
- 8= Ενέργεια
- 9= Υγεία
- 10= Προσφυγικό
- 11= Διπλωματία

21. Φωτογραφία

Καταγράφεται εάν το δημοσίευμα συνοδεύεται από φωτογραφικό υλικό. Η μεταβλητή λαμβάνει αριθμητικές τιμές ανάλογα με το πόσες φωτογραφίες υπάρχουν.

22. Πίνακας / Γράφημα

Καταγράφεται εάν το δημοσίευμα συνοδεύεται από κάποιο πίνακα ή γράφημα. Η μεταβλητή λαμβάνει αριθμητικές τιμές ανάλογα με το πόσοι πίνακες ή γραφήματα υπάρχουν.

23. Οπτικό υλικό

Καταγράφεται η ενδεχόμενη χρήση συνδυασμού των δύο παραπάνω οπτικών υλικών (Φωτογραφία, Πίνακας/Γράφημα). Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

- 0= Χωρίς οπτικό υλικό
- 1= Ένα οπτικό υλικό
- 2= Συνδυασμός

24. Κύρια χώρα αναφοράς

Καταγράφεται ποια χώρα εκ των Ρωσία, Ουκρανία και Ελλάδα αποτελεί το βασικό υποκείμενο του άρθρου. Στην καταγραφή λογίζονται υπόψιν περιπτώσεις που αφορούν στην πρωτεύουσα της κάθε χώρας (Μόσχα/Κίεβο, Αθήνα), οι επικεφαλής των εν λόγω κρατών (Βλαντίμιρ Πούτιν / Βολοντίμιρ Ζελένσκι / Κυριάκος Μητσοτάκης) καθώς και επιθετικοί προσδιορισμοί όπως ο «ρωσικός / ουκρανικός /ελληνικός λαός». Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

- 0= Καμία από τις τρεις
- 1= Ρωσία
- 2= Ουκρανία
- 3= Ελλάδα

Ρωσία

25. Κυρίαρχο ερμηνευτικό πλαίσιο παρουσίασης της Ρωσίας

Καταγράφεται ποιο πλαίσιο παρουσίασης της Ρωσίας κυριαρχεί στο δημοσίευμα.

Η τιμή λαμβάνει τιμές:

1= Η Ρωσία ζητεί βοήθεια

Εξετάζεται εάν η Ρωσία παρουσιάζεται σε δεινή θέση είτε λόγω της πολεμικής σύγκρουσης στην Ουκρανία είτε ως αποτέλεσμα οικονομικών κυρώσεων και ζητεί βοήθεια από συγκεκριμένες χώρες ή τη διεθνή κοινότητα.

Η παρουσίαση του αιτήματος βοήθειας της χώρας αφορά είτε στη δυναμική του γεγονότος που περιγράφεται στο δημοσίευμα είτε στη μεροληψία του συντάκτη του δημοσιεύματος.

2= Η Ρωσία αξίζει βοήθεια

Εξετάζεται εάν η Ρωσία περιγράφεται στο δημοσίευμα ως χώρα που αξίζει βοήθεια από τη διεθνή κοινότητα ή από χώρες μεμονωμένα, με αφορμή την εμπόλεμη κατάσταση στην Ουκρανία.

Η παρουσίαση ως χώρα που «αξίζει βοήθεια» αφορά είτε στη δυναμική του γεγονότος που περιγράφεται στο δημοσίευμα είτε στη μεροληψία του συντάκτη του δημοσιεύματος.

3= Η Ρωσία καθοδηγείται από τη Δύση

Εξετάζεται εάν η Ρωσία παρουσιάζεται στο δημοσίευμα ως χώρα που οδηγείται από τα συμφέροντα και τις επιταγές της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή των ΗΠ, είτε ως χώρα που αναγκάστηκε να ακολουθήσει τις επιταγές των δυτικών χωρών μετά από τις οικονομικές κυρώσεις.

4= Η Ρωσία δημιουργεί πρόβλημα στην Ουκρανία

Εξετάζεται εάν η παρουσίαση της Ρωσίας οργανώνεται σε όρους δημιουργίας προβλήματος στην Ουκρανία.

5= Η Ρωσία δημιουργεί πρόβλημα στις ΗΠΑ

Εξετάζεται εάν η παρουσίαση της Ρωσίας οργανώνεται σε όρους δημιουργίας προβλήματος στις ΗΠΑ.

6= Η Ρωσία δημιουργεί πρόβλημα στην ΕΕ

Εξετάζεται εάν η παρουσίαση της Ρωσίας οργανώνεται σε όρους δημιουργίας προβλήματος στην ΕΕ.

7= Η Ρωσία δημιουργεί πρόβλημα στη διεθνή οικονομία

Εξετάζεται εάν η παρουσίαση της Ρωσίας οργανώνεται σε όρους δημιουργίας προβλήματος στη διεθνή οικονομία.

8= Η Ρωσία δημιουργεί πρόβλημα σε άλλον

Εξετάζεται εάν η παρουσίαση της Ρωσίας οργανώνεται σε όρους δημιουργίας προβλήματος στη διεθνή οικονομία

9= Η Ρωσία αντιμετωπίζει πρόβλημα

Εξετάζεται αν η παρουσίαση της Ρωσίας οργανώνεται σε όρους αντιμετώπισης κάποιου πρόβλημα

10= Η Ρωσία σε πλαίσιο φόβου – απειλής

Εξετάζεται αν η Ρωσία παρουσιάζεται σε όρους φόβου, απειλής και αρνητικών προσδοκιών για το μέλλον. Η περίπτωση αυτή αφορά τόσο στις περιπτώσεις που η χώρα βιώνει τον φόβο-απειλή όσο και στις περιπτώσεις που παράγει φόβο ή απειλή.

11= Η Ρωσία ως χώρα ιμπεριαλιστής

Εξετάζεται αν η Ρωσία παρουσιάζεται σε όρους κατακτητή ή εισβολέα. Ως δρων υποκείμενο το οποίο σκοπεύει στη χωρική ή οικονομική επέκταση του ελέγχου ή της εξουσίας της.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα: ID 1 «Η ΑΥΓΗ» 25/02 σελ.2: *«Υπεύθυνη γι' αυτό είναι η Ρωσία που επιχειρεί μια ιμπεριαλιστική πολεμική επέμβαση κατάφωρα αντίθετη με το Διεθνές Δίκαιο».*

26. Γενική αξιολόγηση Ρωσίας

Η γενική αξιολόγηση της Ρωσίας προκύπτει είτε από τη δυναμική του γεγονότος που περιγράφεται στο δημοσίευμα σε σχέση με την εν λόγω χώρα είτε από τη μεροληψία του συντάκτη του δημοσιεύματος.

Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

1= Πολύ αρνητική

2= Αρνητική

3= Ουδέτερη

4= Θετική

5= Πολύ θετική

Ουκρανία

27. Κυρίαρχο ερμηνευτικό πλαίσιο παρουσίασης της Ουκρανίας

Καταγράφεται ποιο πλαίσιο παρουσίασης της Ουκρανίας κυριαρχεί στο δημοσίευμα.

Η τιμή λαμβάνει τιμές:

1= Η Ουκρανία ζητεί βοήθεια

Εξετάζεται εάν η Ουκρανία παρουσιάζεται σε δεινή θέση λόγω της πολεμικής σύγκρουσης και ζητεί βοήθεια από συγκεκριμένες χώρες ή τη διεθνή κοινότητα.

Η παρουσίαση του αιτήματος βοήθειας της χώρας αφορά είτε στη δυναμική του γεγονότος που περιγράφεται στο δημοσίευμα είτε στη μεροληψία του συντάκτη του δημοσιεύματος.

2= Η Ουκρανία αξίζει βοήθεια

Εξετάζεται εάν η Ουκρανία περιγράφεται στο δημοσίευμα ως χώρα που αξίζει βοήθεια από τη διεθνή κοινότητα ή από χώρες μεμονωμένα, με αφορμή την εμπόλεμη κατάσταση.

Η παρουσίαση ως χώρα που «αξίζει βοήθεια» αφορά είτε στη δυναμική του γεγονότος που περιγράφεται στο δημοσίευμα είτε στη μεροληψία του συντάκτη του δημοσιεύματος.

3= Η Ουκρανία καθοδηγείται από τη Δύση

Εξετάζεται εάν η Ουκρανία παρουσιάζεται στο δημοσίευμα ως χώρα που οδηγείται από τα συμφέροντα και τις επιταγές της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή των ΗΠΑ.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα: : ID 1 «Η ΑΥΓΗ» 25/02 σελ.2: «Υπεύθυνη γι' αυτό είναι και η Δύση. Χρησιμοποίησε την Ουκρανία για να παίξει το παιχνίδι της έντασης και την οδήγησε μέχρι το χείλος του γκρεμού».

4= Η Ουκρανία δημιουργεί πρόβλημα στη Ρωσία

Εξετάζεται αν η παρουσίαση της Ουκρανίας οργανώνεται σε όρους δημιουργίας προβλήματος στην Ρωσία

5= Η Ουκρανία δημιουργεί πρόβλημα στις ΗΠΑ

Εξετάζεται αν η παρουσίαση της Ουκρανίας οργανώνεται σε όρους δημιουργίας προβλήματος στις ΗΠΑ.

6= Η Ουκρανία δημιουργεί πρόβλημα στην ΕΕ

Εξετάζεται αν η παρουσίαση της Ουκρανίας οργανώνεται σε όρους δημιουργίας προβλήματος στην ΕΕ.

7= Η Ουκρανία δημιουργεί πρόβλημα στη διεθνή οικονομία

Εξετάζεται αν η παρουσίαση της Ουκρανίας οργανώνεται σε όρους δημιουργίας προβλήματος στη διεθνή Οικονομία.

8= Η Ουκρανία δημιουργεί πρόβλημα σε άλλον

Εξετάζεται αν η παρουσίαση της Ουκρανίας οργανώνεται σε όρους δημιουργίας προβλήματος σε άλλον.

9= Η Ουκρανία αντιμετωπίζει πρόβλημα

Εξετάζεται αν η παρουσίαση της Ουκρανίας οργανώνεται σε όρους αντιμετώπισης κάποιου προβλήματος.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα: ID104 «Η ΑΥΓΗ» 02/03 σελ. 14: *«ξεκίνησε ήδη η συλλογή ανθρωπιστικής βοήθειας για τον δοκιμαζόμενο ουκρανικό λαό».*

10= Η Ουκρανία σε πλαίσιο φόβου – απειλής

Εξετάζεται αν η Ουκρανία παρουσιάζεται σε όρους φόβου, απειλής και αρνητικών προσδοκιών για το μέλλον. Η περίπτωση αυτή αφορά τόσο στις περιπτώσεις που η χώρα βιώνει τον φόβο-απειλή όσο και στις περιπτώσεις που η ίδια παράγει φόβο ή απειλή.

11= Η Ουκρανία ως χώρα ιμπεριαλιστής

Η Ουκρανία παρουσιάζεται σε όρους κατακτητή ή εισβολέα. Ως δρων υποκείμενο το οποίο σκοπεύει στη χωρική ή οικονομική επέκταση του ελέγχου ή της εξουσίας του.

28. Γενική αξιολόγηση της Ουκρανίας

Η γενική αξιολόγηση της Ουκρανίας προκύπτει είτε από τη δυναμική του γεγονότος που περιγράφεται στο δημοσίευμα σε σχέση με την εν λόγω χώρα, είτε στη μεροληψία του συντάκτη του δημοσιεύματος.

Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

- 1= Πολύ αρνητική
- 2= Αρνητική
- 3= Ουδέτερη
- 4= Θετική
- 5= Πολύ θετική

Πόλεμος

29. Θεματικό / Επεισοδιακό ερμηνευτικό πλαίσιο πολέμου

Εξετάζεται εάν ο πόλεμος στην Ουκρανία παρουσιάζεται σε Θεματικό ή σε Επεισοδιακό πλαίσιο.

Εάν αποδίδεται σε δομικούς παράγοντες - κυβερνητικές πολιτικές ή ως αναμενόμενο γεγονός της δυναμικής του συστήματος κρατών ή ως γεγονός μαζί με τα παραγωγικά αίτιά του, τότε παρουσιάζεται σε **θεματικό πλαίσιο**.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα: ID7 «Η ΑΥΓΗ» 25/02 σελ. 5: *«Το 2014 η Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΝΑΤΟ αποφάσισαν να στηρίξουν μια ακροδεξιά κυβέρνηση, μια Ουκρανία γεμάτη παρακρατικές ομάδες κρούσης νεοναζί, που έκαψε ζωντανούς ανθρώπους στο εργατικό κέντρο της Οδησού. Αρνήθηκε να αναγνωρίσει την απόφαση του δημοψηφίσματος της Κριμαίας για προσάρτηση στη Ρωσία και ξεκίνησε μια ψυχρή οκταετία που οδήγησε στη χθεσινή ρωσική εισβολή».*

Εάν αποδίδεται στις ενέργειες ή απραξία της Ρωσίας ή της Ουκρανίας ή ως γεγονός απομονωμένο από παραγωγικά αίτια τότε παρουσιάζεται σε **επεισοδιακό πλαίσιο**

Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

- 1= Θεματικό
- 2= Επεισοδιακό
- 3= Διφορούμενο

30. Ερμηνευτικά πλαίσια Πολέμου

Εξετάζεται ποιο από τα πλαίσια παρουσίασης του πολέμου **συγκρουσιακό, ανθρώπινου ενδιαφέροντος / μελοδραματικό, ηθικολογικό, οικονομικών συνεπειών, στρατηγικό**, κυριαρχεί στο δημοσίευμα.

Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

- 1= **Συγκρουσιακό** πλαίσιο

Η μορφή πλαisiώσης του περιεχομένου της είδησης οργανώνεται από αντιθέσεις, διαφωνίες, αντιπαραθέσεις συγκρούσεις, αντιτιθέμενες απόψεις και ανταγωνισμούς. Η έννοια της σύγκρουσης που ορίζει το συγκεκριμένο πλαίσιο, ξεκινάει από το επίπεδο της λεκτικής

αντιπαράθεσης/διαφωνίας, περνάει από το επίπεδο του οικονομικού ανταγωνισμού και κλιμακώνεται έως το επίπεδο του πολέμου.

Βασικό κριτήριο για τον εντοπισμό του συγκρουσιακού πλαισίου κατά την κωδικοποίηση είναι το περιεχόμενο του άρθρου να οργανώνεται με όρους διπλόου αντιπαράθεσης (οι μεν και οι δε). Όταν καταγράφονται περισσότερες της μίας (διαφορετικού τύπου) συγκρούσεις.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα: ID 190 «Η ΑΥΓΗ» 06/03 σελ. 67: *«Η σταδιακή επαναφορά στο καθημερινό λεξιλόγιο απ’ το πολιτικό προσωπικό, τους αναλυτές, τα ΜΜΕ του ψυχροπολεμικού όρου “ελεύθερος κόσμος” (free world) που αντιμάχεται τις αυταρχικές ή αναθεωρητικές δυνάμεις οριοθετεί ήδη το μέτωπο του ψυχρού πολέμου».*

2= Πλαίσιο **Ανθρώπινου Ενδιαφέροντος / Μελοδραματικό** πλαίσιο

Η παρουσίαση του πολέμου γίνεται από την οπτική της «ανθρώπινης ιστορίας» καθώς και από υποκειμενοποίηση, συναισθηματισμούς και μελοδραματισμούς. Επίσης η εν λόγω πλαισίωση αφορά στην ανάδειξη των ανθρωποκεντρικών πλευρών του πολέμου, έχοντας ως βασική αφηγηματική δομή μια ανθρώπινη ιστορία. Παράλληλα, το εν λόγω πλαίσιο οργανώνει την παρουσίαση σε ένα σενάριο με ήρωες που έχουν ευκρινείς ρόλους. Στην περίπτωση αυτή, ο πόλεμος ταυτίζεται με το πρόσωπο σε μία κατεύθυνση δραματοποίησης ή προσωποποίησης των ειδήσεων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα: ID 177 «Η ΑΥΓΗ» 06/03 σελ. 49: *«Είναι τρομακτικό, στα μέρη που βομβαρδίζονται υπάρχουν παιδιά, υπάρχουν άνθρωποι που παθαίνουν ανακοπή καρδιάς από τις βόμβες, υπάρχουν πολλοί στα καταφύγια που χρειάζονται φάρμακα και δεν μπορούν να προμηθευτούν. Είναι ριψοκίνδυνο να πάρεις ακόμη και τα στοιχειώδη”, η Όλα μας “μεταφέρει” στις πόλεις που σφυροκοπούνται από τι δυνάμεις τις Ρωσίας».*

3= **Ηθικολογικό** πλαίσιο

Ο πόλεμος παρουσιάζεται μέσα από ένα πλαίσιο ηθικών προδιαγραφών. Ο πόλεμος ή οι εμπλεκόμενες σε αυτόν χώρες (Ρωσία/Ουκρανία) είτε οι υπόλοιπες έμμεσα εμπλεκόμενες χώρες /διεθνείς οργανισμοί παρουσιάζονται μέσα από ένα ηθικοποιημένο πρίσμα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα: ID 368 «Η ΑΥΓΗ» 22/03 σελ. 13: *«Η κατανομή ενός μεγάλου μέρους των δαπανών για όπλα σημαίνει την αφαίρεσή τους από κάτι άλλο, που σημαίνει ότι θα συνεχίσουμε να τους αφαιρούμε για άλλη μια φορά από αυτούς δεν έχουν τα απαραίτητα. Και αυτό είναι σκάνδαλο: το κόστος των όπλων. Πόσα ξοδεύονται για όπλα; Τρομερό”, τόνισε χθες ο Πάπας Φραγκίσκος δίνοντας μια απάντηση στη μίνι διάσκεψη κορυφής και εξοπλισμών ανάμεσα στον Τζο Μπάιντεν, τον Εμανουέλ Μακρόν, τον Όλαφ Σολτς, τον Μάριο Ντράγκι και τον Μπόρις Τζόνσον»*

4= Πλαίσιο **Οικονομικών Συνεπειών**

Ο πόλεμος παρουσιάζεται μέσα από συνέπειες στο οικονομικό επίπεδο είτε σε άτομα, είτε σε ομάδες ατόμων, είτε σε χώρες είτε σε θεσμούς.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα: ID 3 «Η ΑΥΓΗ» 25/02 σελ. 3: *«Ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης εξέφρασε την ανησυχία του για τις οικονομικές και ενεργειακές επιπτώσεις του πολέμου».*

5= **Στρατηγικό** πλαίσιο

Ο πόλεμος παρουσιάζεται σε όρους στρατηγικών κινήσεων και ενεργειών των άμεσα ή έμμεσα εμπλεκόμενων πλευρών, οι οποίες αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων της κάθε πλευράς. Δηλαδή ενέργειες που εμφανίζονται ως τρόποι - μέσα, για να επιτευχθεί ένας στρατηγικός στόχος.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα: ID 383 «Η ΑΥΓΗ» 24/03 σελ. 12: *«Την ώρα που οι ρωσικές δυνάμεις συνέχιζαν να προχωρούν προς την Οδησό με στόχο τον έλεγχο όλων των παράκτιων περιοχών της Μαύρης Θάλασσας, παρέμεναν στις θέσεις τους στον Βορρά, κάτι που το βρετανικό υπουργείο Άμυνας απέδωσε στην προσπάθεια ανασυγκρότησής τους προτού εξαπολύσουν νέες επιχειρήσεις μεγάλης κλίμακας».*

31. Ερμηνευτικό πλαίσιο πολέμου σε όρους εγχώριας πολιτικής αντιπαράθεσης

Εξετάζεται η συσχέτιση της παρουσίας του πολέμου στην Ουκρανία, με το ελληνικό πεδίο αναφοράς. Με αφορμή την εμπόλεμη κατάσταση το δημοσίευμα οργανώνεται γύρω από εγχώρια ζητήματα ή ζητήματα που αφορούν εν γένει στην Ελλάδα.

Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

0= Δεν υπάρχει

1= Ζητήματα ενέργειας στην Ελλάδα

2= Ζητήματα οικονομίας στην Ελλάδα

3= Ζητήματα τροφοδοσίας προϊόντων / αγαθών στην Ελλάδα

4= Ζητήματα εμπλοκής της Ελλάδας στον πόλεμο

5= Ζητήματα εξωτερικής πολιτικής / Διπλωματία

32. Ερμηνευτικό πλαίσιο πολέμου σε όρους εγχώριας κομματικής αντιπαράθεσης

Εξετάζεται η συσχέτιση της παρουσίας του πολέμου στην Ουκρανία, με την κομματική αντιπαράθεση στην Ελλάδα. Με αφορμή την εμπόλεμη κατάσταση το δημοσίευμα οργανώνεται γύρω από τον εγχώριο κομματικό και εκλογικό ανταγωνισμό.

Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

0= Δεν υπάρχει

1= Αντιπαράθεση κυβέρνησης - αξιωματικής αντιπολίτευσης

Χαρακτηριστικό παράδειγμα: ID 134 «Η ΑΥΓΗ» 04/03 σελ. 3: «*Η προσωπική πρωτοβουλία Μητσοτάκη*» για αποστολή όπλων στην Ουκρανία είναι «*αθέμιτη και επικίνδυνη*» υποστήριξε η γραμματέας της Κ.Ο. του ΣΥΡΙΖΑ -Π.Σ. Όλγα Γεροβασίλη (ΣΚΑΪ)».

2= Αντιπαράθεση κυβέρνησης - λοιπών κομμάτων

Χαρακτηριστικό παράδειγμα: ID 666 «Ριζοσπάστης» 17/03 σελ. 3: «*Αποτελεί τουλάχιστον κοροϊδία ο πρωθυπουργός να μιλάει για μέτρα ανακούφισης, την ώρα που οι παράγοντες και οι αιτίες που ευθύνονται για την ενεργειακή φτώχεια, τις ανατιμήσεις και την ακρίβεια, ζουν και βασιλεύουν*».

3= Αντιπαράθεση ΣΥΡΙΖΑ και ΚΚΕ

Χαρακτηριστικό παράδειγμα: ID 628 «Ριζοσπάστης» 12/03 σελ. 17: «*Υπέρ της ιμπεριαλιστικής "ειρήνης" και της μη στρατιωτικής συμμετοχής φωνάζει ο ΣΥΡΙΖΑ προσπαθώντας να ξεχάσει ή να συγχωρήσει ο χώρος επιρροής του ότι αυτός υλοποίησε την εγκατάσταση νέων αμερικανοΝΑΤΟϊκών βάσεων στην Ελλάδα με αποκλειστικό τους ρόλο τη διέλευση στρατιωτικών ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων με τα πιο σύγχρονα δολοφονικά όπλα, μαζί με τα κατασκοπευτικά παρατηρητήρια για την περικύκλωση της Ρωσίας*».

33. Χρονικό πλαίσιο δημοσιεύματος

Καταγράφεται η χρονική περίοδος κατά την οποία συνέβησαν τα γεγονότα που αναφέρονται στο δημοσίευμα. Σημειώνεται ότι καθώς οι εφημερίδες δημοσιεύονται τουλάχιστον μία ημέρα μετά τα όσα περιγράφονται στο περιεχόμενό τους, δεν εξετάζεται η ακριβής ημερομηνία κατά την οποία συντελέστηκαν τα γεγονότα, αλλά εάν η αφήγηση αφορά σε παρελθοντικό, παροντικό, μελλοντικό χρόνο ή αν περιγράφεται μια κατάσταση διαχρονίας.

Η τιμή λαμβάνει τιμές:

1= Παρελθοντικό

2= Παροντικό

3= Μελλοντικό

4= Διαχρονίας

34. Εστίαση δημοσιεύματος σε πολιτικό πρόσωπο

Καταγράφεται εάν το δημοσίευμα εστιάζει σε κάποιο πολιτικό πρόσωπο. Σημειώνεται ότι το δημοσίευμα δεν φτάνει απλά να αναφέρει κάποιο από τα παρακάτω πολιτικά πρόσωπα αλλά θα πρέπει να εστιάζει σε αυτό.

Η μεταβλητή λαμβάνει τιμές:

0= Κανένα πολιτικό πρόσωπο

1= Πούτιν

2= Ζελένσκι

3= Μητσοτάκης

4= Τσίπρας

5= Κουτσούμπας

6= Μπάιντεν

7= Τζόνσον

8= Ερντογάν

9= Άλλοι επικεφαλής κρατών ΕΕ - Διεθνών οργανισμών

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Βέγλης Α. (2005). «Νέες μορφές ενημέρωσης», στο ΜΜΕ, Κοινωνία και Πολιτική, Ρόλος και Λειτουργία στη Σύγχρονη Ελλάδα (Επιμέλεια: Χρήστος Α. Φραγκονικολόπουλος), σελ. 645-658, Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρη

Δεμερτζής Ν. (2002), «Πολιτική Επικοινωνία. Διακινδύνευση, Δημοσιότητα, Διαδίκτυο», Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

Κουντούρη, Φ. (2011), «Πολιτική δημοσιότητα και εξουσία. Κόμματα και ΜΜΕ στην Ελλάδα», Αθήνα: Εκδόσεις Γ. Δαρδανός

Κουντούρη, Φ. (2015), «Τα δημόσια προβλήματα στην πολιτική ατζέντα», Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά ακαδημαϊκά ηλεκτρονικά συγγράμματα και βοηθήματα

Κυριαζή, Ν. (2009), Η Κοινωνιολογική Έρευνα- Κριτική Επισκόπηση Μεθόδων και Τεχνικών, Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα

Κυριακίδης, Β. (2000). Πολιτική επικοινωνία. Η αθωότητα δεν είναι πια εδώ. Αθήνα: Εκδόσεις Καμπύλη

ΜακΚουέλ Ντ. (2003), «Η Θεωρία της Μαζικής Επικοινωνίας για τον 21ο αιώνα», Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη

Παπαθανασόπουλος Στ. (2001) Πρόλογος-Εισαγωγή στο ΜακΚουέλ Ν. & Βιντάλ Σ. (2001), Σύγχρονα Μοντέλα Επικοινωνίας, Δεύτερη Έκδοση (Μετάφραση Κ. Μεταξά), Αθήνα: Καστανιώτη

Παπαθανασόπουλος Στ. (2005) «Η τηλεόραση τον 21^ο αιώνα» Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη

Παπαθανασόπουλος Στ. (2011) «Τα μέσα επικοινωνίας στον 21^ο αιώνα» Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη

Παπαθανασόπουλος Στ., Αρμενάκης Α. (2002). «Το διαδίκτυο και οι Φοιτητές των Αθηνών» στο Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 108-109, 2002, σελ. 189-203. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/viewFile/9069/9317>

Παπαθανασόπουλος, Στ., Καραδημητρίου, Α., Γιαννουλη, Η. (2014) Η πολιτική ενημέρωση σε περιόδους κρίσης, Ζητήματα Επικοινωνίας, τ. 18-19, σ.89-111

Πλειός, Γ. (2011), «Η κοινωνία της ενημέρωσης, Ειδήσεις και νεωτερικότητα», Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτης

Σαμαράς, Αθ. Ν. (2009) «Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και η Εικόνα Κρατών: Η Περίπτωση των ΗΠΣ στην Μετά την 11/9 Εποχή» στο Γιαλλουρίδης Χ. (Επιμ): “Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών από την Αμφικτιονίας έως τον 21ο αιώνα”, Αθήνα: Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών, Εκδόσεις Λιβάνη, (σελ. 455-480)

Σαμαράς Αθ.Ν. (2014) «Εικόνες Κρατών – Στρατηγική Επικοινωνία, Ήπια Ισχύς και Μέσα Ενημέρωσης», Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτης και Greek Politics Specialist Group

Σαμαράς Αθ. Ν., Δημητρίου, Μ.- Ε. & Λουκοπούλου, Ε. (2017). «Η Συστηματική Καταγραφή των Απεικονίσεων του Συστήματος Κρατών στα Μέσα Ενημέρωσης ως Προϋπόθεση Αποτελεσματικής Διαχείρισης της Κρατικής Εικόνας: Μεθοδολογικές Παρατηρήσεις». Σελ 179 – 209 συλλογικό τόμο Ιορδανίδου, Σ. (Επιμ.) «Διαχείριση και Συγκρότηση Εικόνας Τόπου: από το Place Branding στην Ταξιδιωτική Δημοσιογραφία», Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις

Τσακίρης Θ. (2010) «Το Δόγμα του "Εγγύς Εξωτερικού": Η Ρωσική Εξωτερική Πολιτική έναντι της Ουκρανίας», Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

Τσιλιγιάννης Π. (2017). «ΜΜΕ και καθορισμός της θεματολογίας του κοινού: η τρέχουσα θεωρητική συζήτηση». Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, 23(1), 89–106. <https://doi.org/10.12681/hpsa.14733>

Lippmann, W. (1922), «Κοινή Γνώμη», Αθήνα: Εκδόσεις Κάλβος

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Boulding, K.E. (1956), «The Image: Knowledge in Life and Society», Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.

Boulding, K.E. (1959), Nation Image and the International System, Journal of Conflict Resolution Vol. 3, No. 2, pp. 120-131

Brzezinski Z. «The Premature Partnership», Foreign Affairs, vol. 73/no. 2, (March – April 1994)

Chong, D. (2000). Rational lives: Norms and values in politics and society. Chicago: University of Chicago Press

Huiyun Feng, «The New Geostrategic Game: Will China and Russia Form an Alliance Against the United States?»

Berkowitz, D., & Adams, D. B. (1990) «Information subsidy and agenda-building in local television news. Journalism & Mass Communication Quarterly» 67(4)

Clausen L. 2004 Localizing the Global: ‘Domestication’ Processes in International News Production, Media, Culture and Society 26/1

Cohen, B. (1963) The Press and Foreign Policy, Institute of Governmental Studies, University of California

Cobb, R. R. & Elder, C. (1983) «Participation in American Politics. The dynamics of Agenda-Building», Johns Hopkins University Press, Baltimore

Dearing, J.W. & Rogers, M. E. (2005), «Ορίζοντας τα Θέματα. Τα ΜΜΕ, οι πολιτικοί και το κοινό», Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

Druckman, J.N. (2001). On the limits of framing effects: Who can frame?. The Journal of Politics, 63, 1041- 1066.

Druckman, J. N., – Nelson, K.R. (2003). Framing and deliberation. American Journal of Political Science, 47, 728-744

Entman, R. (1993) «Framing: Toward clarification of a fractured paradigm», *Journal of Communication*, 43/4: 51-58

Gamson, W. & Modigliani, A. (1989) *Media Discourse and Public Opinion in Nuclear Power: A Constructionist Approach*, *American Journal of Sociology*, 95: pp.1-37

Gamson, W. A. (1992). *Talking politics*. New York: Cambridge University Press

Gans, J. H. (1979), «Deciding What's News», London: Costanble

Gerstlé, J. (2008). *La communication politique*. Paris: Dalloz.

Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Graber D. (1984), «Processing the news», New York: Longman

Hacker, J.L. (1995), «Candidate Images in Presidential Elections, Westport», Connecticut: Preager.

Hallin D. & Mancini P. (2004), «Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics», Cambridge University Press

Iversen, N. M. & Stensaker, I. G. (2001), «Country images in marketing strategies: Conceptual issues and an empirical Asian illustration», *Journal of Brand Marketing*, Vol. 10, No.1, pp. 61-74.

Iyengar, S. (1991), «Is Anyone Responsible?» Chicago: University of Chicago Press

Iyengar, S. & Kinder, D., (1987) «News that matters: Television and American Opinion», The University of Chicago Press, Chicago

Jerit, J. (2008). *Issues framing and Engagement: Rhetorical Strategy in Public Policy Debates*, *Political Behavior*, 30(1), 1-24.

Katz E., Blumler J.G. και Gurevitch M., (1974), «Utilization of mass communication by the individual», στο Blumler J.G. και Katz E. (eds), *The Uses of Mass Communication*, Beverly Hills, Sage, σ. 19-32.

Kaneva, D. (2011), Nation Branding: Toward an Agenda for Critical Research, *International Journal of Communication*, Vol. 5, pp.117-141.

Kotler P., Haider D.H., & Rein I. (1993), «Marketing Places». New York: The Free Press

Kunczick, M. (1997). *Images of Nations and International Public Relations*, USA: Lawrence Erlbaum Associates/ Mahwah NJ

McCombs, M. (2004) «Setting the agenda: The mass media and public opinion», Cambridge, UK: PolityPress

Dr. Thanos Dokos, «The Ukraine Crisis: A Tale of Misperceptions, Miscalculations & Mismanagement: Is There Still Time to Avoid Permanent Damage to the European Security Order?», ELIAMEP, Dec. 2014

Gans, J. H. (1979), «Deciding What's News», London: Costanble

Jervis R. (1970), «The logic of images in international relations», New York: Columbia University Press

Kunczick, M. (1997). *Images of Nations and International Public Relations*, USA: Lawrence Erlbaum Associates/ Mahwah NJ

Lelkes Y. (2013). «Loser's Consent and the Partisan Press: The Effect of Political Parallelism on the Political Legitimacy Gap». Amsterdam: Amsterdam School of Communication Research

McQuail D. (1992). «Media Performance, Mass Communication and the Public interest», Sage Publications

Neuman,W. R., Just, M. R., & Crigler, A. N. (1992), «Common knowledge», Chicago: University of Chicago Press

Noshina, S. (2007), U.S. Media Framing of Foreign Countries Image: An Analytical Perspective, Institute of Communication Studies, University of Punjab, Pakistan, *Canadian Journal of Media Studies*, Vol. 2 No 1, pp.130-168.

Okigbo, C. (1995) National Images in the Age of the Information Superhighway: African Perspectives, Πρακτικά συνεδρίου “7th MacBride Round Table”, Tunisia, (March 16-18)

Panagiota Manoli, (2012) «The Dynamics of Black Sea Subregionalism», Ashgate,

Patterson, T.E. (1980), «The mass media election», New York: Praeger.

Samaras Ath. N., Ioradnidou S., Dogani M. (2013) «The Dialectic on International Relations and Political Communication: The Impact of the Financial Crisis Upon the Nation Image of Germany; A Comparative Analysis in Greek and UK Media», Πρακτικά Συνεδρίου “Political Communication in Times of Crisis” organized by the RC22 – Research Committee Political Communication – International Political Science Association, (Granada, Spain 12-13 September).

Scheufele, D. A. & Tewksbury, D. (2007), «Framing, Agenda Setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models», Journal of Communication, vol. 57, pp. 9-20

Scheufele, D.A. (2000) Agenda-setting, priming, and framing revisited: Another look at cognitive effects of political communication. Mass Communication & Society, (3) 2-3, pp. 297-316

Seamon, D.& Sowers J. (2008), «Place and Placelessness» Edward Relph, (commentary published as a chapter in Key Texts in Human Geography, P. Hubbard, R. Kitchen, & G. Vallentine, eds., London: Sage, 2008, pp. 43-51)

Semetko, H.A. & Valkenburg, P.M. (2000), «Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News», Journal of Communication, 21(4), London, Blackwell, pp. 415-433

Seymour-Ure, Colin. (1974). «The Political Impact of Mass Media». London/Beverly Hills, CA: Constable/Sage

Scheufele, D.A., & Nisbet, M.C. (2008). “Framing”, In L.L. Kaid & C.Holtz-Bacha (Ed), Encyclopedia of Political Communication (V. 1 & 2, pp. 254-257). London: Sage Publications.

Shoemaker, P.J. & Reese S.D. (1991), «Mediating the Message, New York»: Longman

Sumner, W. G. (1940), «Folkways», Boston: Ginn Press

«Trading insults, A trade war sputters as the tussle over Ukraine’s future intensifies», The Economist, 24 August 2013

Van Ham, P. (2005), Place Branding, Vol. 1, No.2, pp. 122–126, Henry Stewart Publications

Verloo, M. (2005). Mainstreaming gender quality in Europe. In Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, special issue, Differences in the framing of gender inequality as a policy problem across Europe, 117, 19-20.

Wang Sheng and Luo Xiao, (2013) «Building a New Type of Sino-Russian Relationship», Contemporary international Relations 23, no.5

Wasburn, C. Philo (2002), «The Social Construction of International News We’re Talking about them They are Talking about us», USA: Praeger Publishers.

Watson, J. (1998), «Media Communication», London: Macmillan

Weber R.P. (1990), Basic Content Analysis, USA: Sage Publications

Yan J.(2004), «Branding and the international community», Jack Yan & Associates, CAP Print, (Winter-Summer 2004)

Ιστότοποι

Διάγγελμα Πούτιν: <https://www.bbc.com/news/av/world-60505319>

Αντίδραση Ζελένσκι: <https://www.ft.com/content/6930cebb-9c20-4ae2-bd58-8a2fc78e7cd4>

Ζελένσκι κατά Ρωσίας: https://edition.cnn.com/europe/live-news/ukraine-russia-news-02-24-22-intl/h_12b5345ad5d6402d1e2fe5d9f90692f1

Κομισιόν: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/european-council-conclusions-russias-unprovoked-and-unjustified-military-aggression-against-ukraine-2022-02-24_en

Ενεργειακή εξάρτηση Γερμανίας: <https://www.theguardian.com/world/2022/jul/21/how-reliant-is-germany-and-europe-russian-gas-nord-stream>

Κομισιόν για περιορισμό φυσικού αερίου εντός ΕΕ:
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_1511

Δήλωση Κινέζου ΥΠΕΞ: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/feb/25/war-in-ukraine-china-russia-beijing-alliance-moscow-invasion>

Κοινό ανακοινωθέν Ρωσία-Κίνα:
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/feb/25/war-in-ukraine-china-russia-beijing-alliance-moscow-invasion>

Ding Ying, «Realizing Chinese and Russian Dreams», Beijing Review, No 13, March 25, 2013, accessed February 11, 2017, http://www.bjreview.com.cn/Cover_Stories_Series_2013/2013-03/25/content_529788.htm#

Wang Yi China Russia Strategic Coordination Has become the Ballast Stone of Safeguarding world peace and Stability» Ministry of foreign affairs of people's republic of China December 3, 2016, <https://www.mfa.gov.cn/ce/ceth//eng/zgyw/t1421647.htm>

PROTOCOL on the results of consultations of the Trilateral Contact Group (Minsk, 05/09/2014), <http://mfa.gov.ua/en/news-feeds/foreign-offices-news/27596-protocol-on-the-results-of-consultations-of-the-trilateral-contact-group-minsk-05092014> (accessed November 30, 2015)

«Minsk II»: Follow-up of Minsk II A fragile ceasefire
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/565874/EPRS_BRI\(2015\)565874_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/565874/EPRS_BRI(2015)565874_EN.pdf) (accessed November 30, 2015).